

Revistë edukative-kulturore

ETIKA

Shqipëri: 150 Lek
Kosovë: 1 Euro
Maqedoni: 60 Den
Europa: 2 Euro

Shkurt 2011 • Numri: 35 • E përmuajshme

*Morali
i bukur*

EDITORIAL

Njëra nga cilësitë më të rëndësishme të të gjithë Profetëve dhe, në veçanti të Profetit të fundit të njerëzimit, Hazreti Muhammedit (a.s), është *“usve-i hasene”*, pra të qenët shembulli më i bukur. Profetët janë shembujt dhe heronjtë moralë të popujve të tyre, sepse njerëzit virtytet morale, sjelljet e bukura dhe njerëzore, i mësojnë, i kuptojnë dhe i vënë në jetë më tepër prej zbatimeve praktike se sa prej përkufizimeve.

Nëse do të ishte i mjaftueshëm vetëm mësimi i rregullave, nuk do të kishim nevojë për Profetët. Allahu i Lartmadhëruar, nëpërmjet melekëve apo mundësive të tjera, mund t’u kishte dërguar njerëzve ligje fetare dhe libra që do të orientonin dhe formonin sjelljet e tyre njerëzore dhe në sajë të këtyre, njerëzit do të kishin mundësi të gjenin rrugën e vërtetë. Mirëpo, Allahu Teala nuk veproi në këtë mënyrë, por u dërgoi njerëzve Profetë prej llojit të tyre, me qëllim që të jenë shembull dhe t’u tregojnë rrugën e drejtë me anë të zbatimeve praktike.

Sehl bin Abdullah et-Tusteri tregon:

Hazreti Musai (a.s.), iu lut Allahut të Lartmadhëruar duke i thënë:

“ – O Zoti im! Më trego vendin që do të ketë Profeti Muhamed (a.s.), së bashku me disa besimtarë të veçantë të umetit të tij, në xhenet!”

Nga Allahu vjen një përgjigje e tillë:

“ – O Musa! Nuk do ta përballosh këtë që po më kërkon. Mirëpo unë po të tregoj njërin nga gradat e tyre të larta të xhenetit. Me këtë gradë Unë i lartësova ata mbi të gjithë të tjerët.”

Mandej, atij i hapet njëra nga dyert e botës së qiellit. Për pak sa humbi ndjenjat, kur pa afërsinë e Hazreti Pejgamberit (a.s.), me Allahun e Lartmadhëruar, si dhe dritën e gradave të tij në xhenet. Hazreti Musai (a.s.), i çuditur pyeti se si i kishte fituar Hazreti Pejgamberi ato grada. Allahu (xh.sh.), iu përgjigj:

“ – I ka fituar nëpërmjet moralit të bukur që Unë i kam dhënë.”

E kur Musai (a.s.), e pyeti se çfarë është morali i bukur. Allahu i Lartmadhëruar tha:

“ – Morali i bukur është isari, dhënia gjithmonë përparësi nevojave të tjetrit, para nevojave të tua personale. Kush vjen me këtë moral tek Unë, nuk do ta gjykoj fare dhe do ta vendos në vendin që ai do të dëshirojë në xhenet. (Ihja, III, 570-571)

Do të lexoni:

Ahmet Tashgetiren / 4

Morali dhe Islami

Prim. dr. med. sc. Ali F. Iljazi / 7

Lehtësimi i dhembjes sipas synetit të Pejgamberit (a.s.)

Nexhat Ibrahimimi / 8

Sfidat e imanit në rrethanat bashkëkohore

Ma. Gilman Kazazi / 12

Morali çelës suksesi në jetë

Edison Çeraj / 14

Arti dhe metafizika

Imam Didmar Faja / 17

Bota e Imanit

Metin Izeti / 20

Njeriu në prespektivën e metafizikën kuranore dhe antropologjia e përsipirtshmërisë islame

Xhahid Bushati / 24

Madhështia e shpirtit Islam

Zimo Krutaj / 26

Dilemat etika, morali dhe media

Fariduddin Attar / 29

Tri këshilla

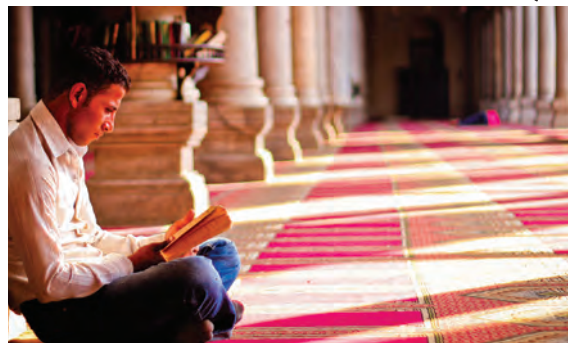
Ahmet Tashgetiren /
Morali dhe Islami

4

Imam Didmar Faja /
Bota e Imanit

17

Metin Izeti /

Njeriu në prespektivën e metafizikën kuranore...

20

Viti: VI | Numri: 35 | Shkurt 2011

Administrator i Progresi botime:

Shuajip Bashhan

bashan43@hotmail.com

+355 69 20 76768

Drejtor & Kryeredaktor:

Alban Kali

albankali@yahoo.com

+355 69 24 23989

Përkthyesit:

Alban Kali / Albert Halili

Elvira Puka / Elona Sytari / Evans Drishti

Fatmir Sulaj / Ilir Hoxha

Redaktor:

Zija Vukaj

Korrektore:

Ma. Irida Hoti

Dizajn - Grafik:

Bledar Xama

bledar_xama@hotmail.com

Për artikuj

e-mail: revistaetika@progresibotime.com

e-mail: kosova@progresibotime.com

e-mail: maqedoni@progresibotime.com

Shkurt 2011

32

Osman Nuri Topbash /
Modestia

40

Mr. sci. Flamur Sofiu /
Vjedhja dhe abuzimi i rrymës elektrike

54

Familja /
Martesa duhet ta afrojë njeriun me Krijuesin e tij

/ 30- 31 Një ajet - një hadith

Osman Nuri Topbash / 32 Isar

Mr. sci. Flamur Sofiu /40 Vjedhja dhe abuzimi
i rrymës elektrike

Imam Adem Pizga / 44 Si ta shfrytëzojmë kohën
siç duhet -2-

Mr. Artur Tagani / 46 Shkenca e kimisë

Enciklopedi Islame/ 48 Ibn Sina (Avicena) 981-1037

Mag. Ermal Nurja / 51 Arsimi në Kosovë
ndërmjet viteve 1877 - 1912

Familja / 54 Martesa duhet ta afrojë njeriun
me Krijuesin e tij

Shëndeti / 56 Një lloj vaksine për çdo lloj gripij

Teknologji / 57 U prodhua lënda më rezistente
në botë

Aktualitet / 58 Trazira në lindjen e mesme

PROGRESI
BOTIME
www.progresibotime.com

Adresa:
L: Vasil Shanto / Rr: Çajupi
Shkodër / Albania
Tel: +355 22 254 634
Fax: +355 22 254 633

Zyra e përfaqësimit Maqedoni

Rr. Stiv Naumov / nr. 9 / lokal 25
Shkup / Maqedoni
+389 71 956 271

Zyra e përfaqësimit Kosovë:

Rr. Ardian Zurnaxhiu / pn. Ralin
Prizren / Kosovë
Tel: +381 29 222 795
Fax: +381 29 222 797
+377 441 63 651

Çmimi:

Shqipëri: 150 Lekë

**Abonim (një vjetor): 1500 Lekë
Kosovë: 1 Euro**

**Abonim (një vjetor): 10 Euro
Maqedoni: 60 DEN**

**Abonim (një vjetor): 720 DEN
Europë: 2 Euro**

Abonim (një vjetor): 24 Euro

Morali dhe Islami

Ahmet Tashgetiren

Shoqëria Islame është një shoqëri me virtyte morale.

Sa më i lartë të jetë niveli i moralit në një shoqëri Islame, aq më e thellë është edhe marrëdhënia e kësaj shoqërie me Islamin. Pra, mund të themi se është e mundur që të vlerësohet niveli i vetëdijes Islame të një shoqërie duke studiuar nivelin e moralit të saj. Një shoqëri, aq sa është cilësisht fetare, aq ka edhe moral, pra cilësia e njerës prej tyre është në një raport të drejtë me cilësinë e tjetrës. Ndërsa shkatërrimi i vlerave morale është i lidhur ngushtësisht me dobësinë e përvetësimit dhe përjetimit të fesë Islame.

Sa më shumë që një shoqëri të thellojë lidhjet me Islamin, aq më shumë ajo mund të bëhet një shoqëri e pajisur me virtyte të larta morale. Një shoqëri e pamoralshme, është një shoqëri që i ka reduktuar marrëdhëniet e saj me Islamin në nivelin më të ulët, mbase dhe i ka ndërprerë ato përfundimisht. Të gjitha këto gjykime tregojnë lidhjen e drejtpërdrejtë të identitetit islam me atë moral.

Profeti i Islamit, Muhamed Mustafaja - sallallahu alejhi ue sellem, misionin e tij e ka përkufizuar si **“Plotësim të virtyteve morale”**. Ndërsa Fuqia Supreme që ia ka besuar atij misionin e mësuesit, edukatorit dhe kumtuesit të shpalljes, e ka prezantuar atë përpa-

ra njerëzimit si **“Një njeri me virtyte të larta morale”**. (El-Kalem, 4)

Megjithëse në planin fetar besimi dhe adhurimet e ndryshme kanë në themelin e tyre norma juridike, në planin shoqëror, qëllimi kryesor i tyre është kultivimi deri në përsosje i moralit, sepse në marrëdhëniet njerëzore, morali duhet të fitojë një funksion vullnetar dhe të vetëdijshëm të ligjeve hyjnore deri në detaje. Morali bën që ligjet hyjnore në të cilat përfshihen besimi, adhurimi dhe parimet e shenjta, të injektohen në damarët dhe palcën e njeriut duke i shndërruar ato në sjellje natyrale.

“Amentuja” nuk është një kornizë morali, as **“adhurimet”** si namazi, agjërimi, haxhi dhe zekati nuk përbëjnë ndonjë parim moral, por të gjitha principet morale kanë marrëdhënie të drejtpërdrejtë me botën e besimit dhe adhurimit, sepse ai (morali) lind, ushqehet dhe jeton prej tyre. Dobësitë në to (besim dhe adhurim), vërehen si dobësi edhe në planin moral.

I Dërguari i Allahut (a.s.), e ka përkufizuar misionin e tij si **“Plotësues të virtyteve morale”**, me qëllim që ne t’i japim më tepër rëndësi Moralit. **“Njeriu i pamoralshëm”** nuk është vetëm një njeri, i cili shkel normat e moralit të një shoqërie, por është një njeri në brendinë e të cilit gjenerohen tërmete të frikshme,

është një njeri që jeton kriza shpirtërore dhe që, tashmë këto tërmete dhe kriza kanë filluar të pasqyrohen edhe në sjelljet e tij.

Në Kuranin Famëlartë, urdhërohet: **“Mos ec nëpër tokë me mendjemadhësi, se ti, në të vërtetë, nuk mund ta çash tokën e as të arrish lartësinë e maleve.”** (Isra, 37)

Një libër si Kurani, që ligjëron urdhërimet hyjnore të të gjitha kohërave dhe për të gjithë njerëzimin, i tërheq vëmendjen njeriut, i cili është jo pak neglizhent dhe që lehtësisht bie pre e iluzioneve të veta, që të ruhet prej mendjemadhësisë. Pra, sikur dëshiron të thotë: “A i shkon robit që të jetë mendjemadh përpara Allahut i cili ka krijuar gjithçka?”

Kurani i tërheq vëmendjen njeriut që të largohet prej përgojimit dhe e njofton atë se kjo vepër është sikur të hash mishin e vëllait tënd të vdekur. Kjo do të thotë se, tek Allahu, përgojimi është një vepër shumë e papëlqyeshme. Madje Kurani Famëlartë, dënon edhe talljet me përqeshje duke thënë: **“Mjerë për çdo përqeshës...”**. (El-Humeze, 1) Dënon keqtrajtimin e jetimit duke e quajtur keqtrajtuesin **“Mohues të fesë dhe ditës së gjykimit”**. (El-Maun, 1-2) Gjithashtu, Kurani përcakton edhe cilësinë e veprës së mirë, duke tërhequr vërejtjen ndaj veprimeve fyese që mund të bëhen gjatë kryerjes së një pune të mirë. Kur bëhet fjalë për mirësinë, Kurani cilësinë e **“njeriut të mirë”** e tregon si gostitës të gjërave të pëlqyeshme.

Këto norma të Kuranit Famëlartë, nën statusin e **“moralit Kuranor”**, janë bërë mishi dhe kocka e çdo sjelljeje në jetën e Resulullahut (a.s.), nga ku ka lindur edhe **“Sistemi moral Islam”**.

Sjelljet që shfaqen në personalitetin fisnik të Resulullahut, fillojnë prej marrëdhënieve familjare, atmosferës së dashurisë, buzëqeshjes ndaj çdokujt dhe vazhdon deri në bujarinë mëshiruese të tij.

Brenda këtij morali zë vend ndalimi i bisedës me pëshpëritje në një vend ku ndodhen tre persona, solidariteti me njerëzit e hidhëruar, interesimi për gjendjen ekonomike të komshiut, ndalimi i ndarjeve racore dhe mashtrimit, përhapja e dashurisë dhe eliminimi i urrejtjes, këshillimi në të mirë dhe evitimi i së keqes. Brenda këtij morali, janë edhe fjala e drejtë, largimi nga gënjeshtria, mbajtja e fjalës, shqetësimi i dikujt me

shikime, ruajtja e marrëdhënieve njerëzore etj.

Prej personalitetit të Resulullahut (a.s.), i cili duhet të transmetohet tek të gjithë myslimanët e tjerë, Islami ndërton njerëz të mëshirës. Duke u nisur prej kësaj, Islami arrin të thurë folenë e një shoqërie të mëshirës.

Është një e vërtetë historike fakti që Resulullahu (a.s.), prej një shoqërie të cilësuar si **“injorante”**, nxori një shoqëri totalisht të re. Ne e dimë shumë mirë se njeriu që hyn në rrethin Islam, pëson ndryshime në të gjithë personalitetin e tij, duke filluar që nga besimi, devotshmëria dhe deri tek marrëdhëniet shoqërore. Midis shoqërisë së injorancës dhe shoqërisë Islame, ka ndryshime pothuajse në çdo fushë njerëzore.

Me hyrjen në Islam, njeriu përjeton një revolucion të vërtetë. Marrëdhëniet e tij me prindërit, vëllezërit, fëmijët, femrat, meshkujt, fqinjët, shërbëtorët, zotërinjtë, shtetin, paranë, pasurinë, etj., ndryshojnë dhe formohen sipas normave Islame, librit të Allahut dhe rrugës së të Dërguarit të Tij fisnik, Muhammed Mustafa (a.s.).

“**Imoraliteti**” është një cilësi që Islami nuk mund ta pranojë. Imoralitetet do të thotë shkelje e normave të moralit, por edhe përvetësim i sjelljeve jonjerëzore duke i kthyer ato në një mënyrë jetese. Që të dyja këto nuk kanë vend në jetën e një myslimani. Allahu dhe i Dërguari i Tij, e ftojnë njeriun në norma morale që e gjallërojnë atë.

Nëse Kurani do të na zbritet në këto momente, do kërkonte prej nesh që të largonim prej jetës sonë çdo lloj gjëje që cilësohet si imorale. Nëse sot Resulullahu (a.s.) do t’i drejtohej njerëzimit, do të mendohej që me misionin e tij për “**të plotësuar virtytet e larta të moralit**”, të na rindëronte përsëri.

Imoraliteti nuk është diçka që kufizohet vetëm në fushën seksuale, megjithëse është një e vërtetë e pakontestueshme se degjenerimi i njeriut në fushën seksuale është shumë i thellë. Por mund të themi se në çdo fushë të jetës ka kritere morale të veçanta si: morali politik, morali ekonomik, morali tregtar, morali shkencor etj.

Njerëzimi po jeton një degjenerim moral duke u

munduar që virtytet t’i nxjerrë sa më shumë prej statusit ndikues që kanë. E, megjithëse e ka kuptuar se kjo po e çon njerëzimin drejt një humnere, kërkon që të orientohet në një pikë me qendër egoizmin, duke e pandehur humanizëm.

Mirëpo, më e çuditshmja është se, në një kohë kur njerëzimi po pëson një erozion moral në dimensione globale dhe, megjithëse ka si shembull të personalitetit moral një të Dërguar të Allahut si Muhammedin (a.s.), shoqëritë Islame vazhdojnë të përjetojnë dobësim të virtyteve morale. Ky dobësim i pengon shoqëritë Islame që të jenë një dritare shprese përballë këtij zvetënimi global të moralit.

Gjithmonë themi se duhet të ecim në gjurmët e të Dërguarit të Allahut (a.s.). Këtë nuk duhet ta bëjmë sikur po shesim diçka, me fytyrë nga qielli dhe duke u thënë të tjerëve: “**Resulullahu jetonte kështu e ashtu..**”, por duke u kthyer nga vetja jonë, të themi: “**Profeti yt, i Dërguari i Allahut, jetonte kështu, po ti kur do të veproh si ai?**”.

Duhet të bëjmë një krahasim midis brezit të parë islam, të cilin Resulullahu (a.s.) e nxori prej injorancës dhe rindërtoi me Islam çdo qelizë të tij, me cilësitë tona morale të shoqërisë ku jetojmë. Duhet që të punojmë shumë e të digjemi nga dëshira për të ndërtuar një shoqëri me moral të pastër, e cila do t’i paraqitet Resulullahut në botën e përtejme dhe që do të mund të mbrohej përpara Allahut në ditën e gjykimit.

Qasja jonë pranë pastërtisë, fisnikërisë dhe bukuri-së së Resulullahut dhe pranë brezit që edukoi ai, duke pretenduar se jemi prej umetit (popullit) Islam. Kjo do të bëhej shkak hidhërimi për Resulullahun kur të na prezantojë si umetin e vet përpara Allahut të Lartmadhëruar. Është shumë e vështirë të prezantosh si umet Islam një popull me duar, këmbë, fytyrë, dhe sy të papastër dhe me zemra të nxira prej gjynaheve...

Të takohemi me Resulullahun dhe t’ia kapim dorën atij me duart tona të pastra, ta shikojmë atë në sy me sytë tanë të pastër, të lidhemi me zemrën e tij me zemrat tona larg gjynaheve, të ecim me trupin drejt dhe kokën lart bashkë me të në Ditën e Madhe, duhet të jetë dëshira jonë më e madhe...!

Lehtësimi i dhembjes sipas synetit të Pejgamberit (a.s.)

Prim. dr. med. sc. Ali F. Iljazi

Për një kohë të gjatë, te myslimanët, ekziston tradita që fëmijës së sapolindur t'i vënë në gojë një copëz hurmaje të përtypur mirë. Myslimanët këtë e bëjnë në bazë të praktikës së Pejgamberit (s.a.v.s.), i cili, sipas Kuranit, është dërguar si mëshirë për mbarë njerëzimin.

Meqë kjo traditë është praktikë e Muhamedit (s.a.v.s.), padyshim në të ekziston urtësi e madhe. Por, përveç urtësisë dhe kënaqësisë, në pasimin e sunetit të Pejgamberit (s.a.v.s.), dhënia e "gjërave të ëmbla" fëmijës së sapolindur, zvogëlon ndjeshëm dhembjen dhe të rrahurat e zemrës së fëmijës.

Një hulumtim shkencor interesant që u publikua në "British Medical Journal", më 10 qershor 1995, tregoi se padyshim është e dobishme t'i jepet fëmijës së sapolindur sheqer për të zvogëluar ndjenjën e procedurave të dhembshme, sikurse shpuarja e shputës gjatë marrjes së kampionëve të gjakut ose para synetisë.

Hulumtimin me titull "Efekti analgjetik i sakarozës tek të sapolindurit" e kanë kryer Nora Haouari, Christopher Wood, Gillian Griffiths dhe Malcolm Levene në repartin post-natal të spitalit në Leeds të Anglisë. Në hulumtim kanë marrë pjesë 60 fëmijë të shëndoshë të moshës 1-6 ditë pas lindjes, duke marrë 2ml të këtyre tretjeve: 12.5% sakarozë, 25% sakarozë, 50% sakarozë dhe ujë të sterilizuar.

Grupi i parë prej 30 bebeve kanë marrë shurup sheqeri para testit rutinor (marrje gjaku nga shputa, që zakonisht është e dhembshme) për të zbuluar verdhëzën.

Grupi tjetër i bebeve kanë marrë ujë të distiluar.

Dhënia e 2ml të tretjes 25% dhe 50% sakarozë në gjuhë fëmijëve të sapolindur para shpuarjes në shputë, ka zvogëluar dukshëm kohën e qarjes në krahasim me bebet që kanë marrë vetëm ujë.

Gjithashtu, të rrahurat e zemrës së tyre më shpejt, i janë kthyer normales. Tretja e sheqerit më e fortë ka pasur efekt më të fuqishëm, koha e qarjes është zvogëluar me rritjen e koncentrimin të sakarozës. Nga kjo, mund të konkludojmë që, sakarozë mund të jetë analgjetik i dobishëm dhe i sigurtë tek të sapolindurit.

Blass dhe Hoffmeyer, gjithashtu kanë treguar që dhënia e

12% të tretjes së sakarozës ka zvogëluar dukshëm kohën e qarjes tek të sapolindurit gjatë marrjes së gjakut nga shputa dhe gjatë synetisë. Ky hulumtim është publikuar në revistën "Independent", më 1995, si dhe në "British Medical Journal".

Praktika e Pejgamberit (s.a.v.s.), është shënuar në përmbledhjet e haditheve, por shumica gjenden në dy përmbledhjet sahih të Buhariut dhe Muslimit: Ebu Budrah e transmeton nga Ebu Musai, i cili ka thënë: "Më lindi fëmija, e dërgova te Pejgamberi (s.a.v.s.), dhe ai e emërtoi Ibrahim. Pejgamberi (s.a.v.s.), përtypi hurmanë dhe fërkoj gojën e fëmijës me të." Ekzistojnë edhe transmetime të tjera të ngjashme.

Hurmaja përmban sasi të mëdha sheqeri (70-80%), gjithashtu përmban edhe fruktozë që ka vlerë kalorike të madhe, treten lehtë dhe janë të dobishme për trurin.

Hurmaja përmban 2.2% proteinë, vitaminë A, B₁, B₂ dhe PPF, i rëndësishëm te pelagra. Përmban gjithashtu minerale të nevojshme për organizmin, si kalium, natrium, kalcium, hekur, mangan dhe bakër. Kalciumi, përqindja e të cilit është e lartë, është i rëndësishëm në parandalimin e gjakderdhjes në rastet e lindjes ose synetisë.

Kemi vërejtur, sipas sunetit gjithashtu, që agjërimi gjatë Ramazanit preferohet të ndërpritet me hurma. Vlera e madhe e hurmasë, gjithashtu, është përmendur në versetet e Kuranit fisnik, në suren Merjem:

"E ti shkunde trupin e hurmës, se do të të bien hurma të freskëta. Ti pra, ha, pi e qetësohu..." (Merjem, 25-26)

Kjo është receta e Allahut, Krijuesit, për Merjemen gjatë lindjes së Isait (a.s.). Kjo është recetë e cila lehtëson dhembjet e lindjes dhe parandalon gjakderdhjen e madhe.

Mesazhi i Kuranit fisnik është i qartë për çdo kohë dhe vend:

"Ne do t'ua bëjmë atyre të mundshme që t'i shohin argumentet Tona në horizonte dhe në veten e tyre deri sa t'u bëhet e qartë se ai, (Kurani), është i vërtetë. A nuk mjafton që Zoti yt është dëshmitar për çdo gjë?" (Fussilet, 53)

Sfidat e imanit në rrethanat bashkëkohore

Nexhat Ibrahim

PËRSIATJE HYRËSE

Në dhjetëvjetëshin e parë të shekullit XXI tokat shqip-tare e sidomos Kosova po përjetojnë një periudhë tranzitore: atë të ndërrimit të sistemeve apo zëvendësimit të sistemit socialisto-komunist me kapitalizmin, respektivisht në sistemin e vlerave shekullariste apo të asaj që sot quhet sistemi politik demokratik dhe ekonomia e tregut. Ky tranzicion normalisht sjell ndryshime jo vetëm në rrafshin politik e ekonomik, por edhe në rrafshin social, kulturor dhe në atë që do të thosha crucial, në rrafshin besimor. Shtrohet pyetja kyçe: ç'sjellin këto ndryshime në aspekt të fesë dhe besimit? A ka pasoja dhe rreziqe dhe si të ballafaqohemi me to me sukses? Duke i marrë parasysh lëvizjet botërore, mënyrën elektronike e satelitore të komunikimit, ky rrezik nuk është akut vetëm për një pjesë të botës myslimane, por për krejt botën islame dhe pjesë të tjera ku myslimanët jetojnë si pakicë fetare, kulturore apo nacionale.

LIRITË FETARE AKTUALE

Liritë fetare në fund të shekullit XX dhe në fillim të shekullit XXI nuk duhet të na mashtrojnë dhe vënë në gjumë, kundrejt ndikimeve indirekte dhe të fshehta ideologjike në qenien e brendshme të myslimanit, të shpirtit apo besimit të tij. Edhe pse feja apo besimi në një pjesë të konsiderueshme të botës pranohet si pjesë legjitime e të drejtave njerëzore dhe mund të manifestohet botërisht, rregullimi shoqëror shekullar e laik i tregut vetëm e ka ndërruar modelin komunist, por nuk i ka eliminuar format e ndikimit, madje i ka bërë edhe më të rrezikshme për zhvillimin nor-

mal të myslimanëve.

Rreziku i parë për fenë dhe besimin në shoqërinë bashkëkohore konsiston në “frymën lëvizëse”, e cila synon vazhdimisht në rritjen materiale, që asnjëherë nuk pushon. Sipas ideologëve të modernizmit, rënia e synimit për rritje të vazhdueshme të të mirave materiale do të thotë shkatërrim, vdekje. Në këtë ide ata ushqehen nga teoria e Darvinit se vetëm më i fuqishmi mbijeton, duke iu përshatur rrethanave të reja. Ideja e synimit drejt më të mirës, në parim, nuk është kundër Islamit, sikur ky parim të perëndimorët të mos reduktohej përjashtimisht në rritjen dhe zhvillimin material.

Pasoja e qëndrimit për vrap të përhershëm drejt fitimit më të madh e vrazhdëson dhe e ngurtëson njeriun. Edhe pse ky synim është një “religjion i forcës dhe i fuqisë”, ata përpiqen ta kamuflojnë me terma të kapshëm dhe tërheqës, si: garë e tregut apo garë ndërmjet subjekteve për ta shpënë bashkësinë përpara. Profili i këtij “religjioni të forcës dhe fuqisë” është aftësia e njeriut afarist që në këtë luftë të grabisë sa më shumë para për vete dhe për “bosin” e tij, apo siç shprehet nga një dijetar mysliman që kjo klimë moderne është “pikëpamja filozofike e botës, pra është xhungla në të cilën luftojnë kthetrat dhe dhëmballa”. Afaristi besimtar do të gjendet në pozitë të palakmueshme mes ligjeve të tregut të lirë. Ai do të ndodhet përballë dilemës: të shndërrohet në njeri apo në grup egoist që grumbullon sa më shumë para apo të ndjekë rrugën e besimit të bërjes mirë dhe kundëregozimit, por që e bëjnë të dobët materialisht. Në një anë kemi financierin apo investuesin modern që synon të grumbullojë sa më shumë para në këtë botë dhe çdo ide tjetër e konsideron papjekuri, madje

edhe çmenduri dhe në anën tjetër kemi financierin apo investuesin që financon apo investon në rrugën e Zotit dhe fitimi i së cilës është 700 herë më i madh, duke u mbështetur në ajetin kuranor, në të cilin Allahu i Lartmadhëruar thotë:

“Ata të cilët pasurinë e vet e shpenzojnë në rrugë të Allahut i ngjajnë shembullit të një kokrre prej së cilës mbijnë shtatë kallinj e në secilin kalli nga njëqind kokrra. Dhe Allahu ia shumëfishon kujt do Ai; Allahu, ka horizont të gjerë të dijes.” (El-Bekare, 261).

Në këtë ambient të ngatërruar me interesa të shumta individuale e grupe të shumë pikëpamjeve, për ekonomistin, investuesin, tregtarin besimtar e të sinqertë paraqiten shumë rreziqe dhe pakënaqësi. Dikush këto rreziqe i ka kategorizuar në tri grupe kryesore:

- Rreziqet lidhur me punën dhe fitimin haram;
- Rreziqet lidhur me rrënimin e barazpeshës ndërmjet ibadetit dhe punës;
- Rreziqet lidhur me protestën e njeriut kundër vullnetit dhe rendit të Allahut në Tokë.

PUNA DHE FITIMI HARAM

Kurani dhe hadithi me rigorozitet i përcaktojnë kufijtë e haramit dhe veprimeve që e përcjellin haramin. Secili mysliman e di se çdo veprim lidhur me prodhimin, transportin dhe shpërndarjen e haramit është i ndaluar. Në këtë kategori, ndër të tjera, bëjnë pjesë prodhimi i pijeve alkoolike, drogave dhe narkotikëve, mishit dhe yndyrës së derrit dhe përpunimeve të tyre, përmbajtjet pornografike dhe të gjitha ato veprime që çojnë apo ndihmojnë të sendërtohet një haram.

Në vendin tonë, ndonëse vend me përqindje gati maksimale të myslimanëve, janë të pakta objektet pa shitje apo shërbim të alkoolit. E njëjta gjë vlen edhe për objektet hotelerike të restoranteve, qebaptoreve, byrektoreve, ëmbëltoveve, të cilat përdorin përmbajtje haram për prodhimin e produkteve të tyre, por njëkohësisht gjatë ditëve të ramazanit shërbejnë ushqime e pije. Lëre që nuk dëshirojnë ta ndalin punën gjatë ditës së ramazanit, por së paku nuk shkruajnë ndonjë porosi se besimtarët duhet të agjërojnë, ndonjë porosi të ngjashme me atë në pako të duhanit, se duhani dëmton shëndetin. Po kështu veprojnë edhe shitoret e tekstit, të cilët shesin rroba e veshje provokuese, ekstravagante. Kështu veprojnë edhe gazetat e televizionet e myslimanëve: janë plot me reklama pornografike, pastaj me reklama fallxhorësh, me mashtrues të cilët shërojnë çdo gjë të gjallë apo me horoskopë të cilët merren me të ardhmen e njerëzve.

Shkaku i gjithë kësaj nuk duhet kërkuar jashtë myslima-

nëve. Besimi i dobët dhe interesi për fuqi më të madhe materiale ka ndikuar që të bëhemi edhe vetë pre e këtyre gabimeve. E qartë se afarizmi bashkëkohor është i bazuar në trendet momentale, por pikërisht aty është shfrenimi dhe çdo gjë që e ndihmon atë. Njerëzit e blejnë atë që është joshëse dhe e ëmbël, pa çarë kokën se çfarë përmbajtjeje ka. Ky afarizëm aktual ka fitim dhe njerëzit vrapojnë drejt këtij fitimi. Ta marrim për shembull muzikën (komerciale). Nuk kam asgjë kundër muzikës si e tillë dhe nuk bëj pjesë ndër ata që e ndalojnë si të tillë. Por sot në muzikë më së paku ka muzikë, më së paku ka këngë. Edhe pse këndohet (bëhet zhurmë), në muzikën aktuale në rend të parë është klipi (reklama), zakonisht me femra gjysmëlakuriqe, me vallëzime provokuese, me tekst provokues, përplot shund e kiç dhe askund vlerë muzikore. Shikoni për një javë televizionin dhe do të vëreni dhjetëra emisione për gjoja këngëtarë të caktuar. Gazetari e eksploron këngëtarin nga të gjitha këndet: Sa vjeç je? Sa femra/meshkuj ke ndërruar deri tani? A bashkëjeton dhe me kë? Çfarë kënge do të na prezantosh? Ku e ke bërë klipin? Çfarë alkooli e duhani pi?, etj., etj., etj. Por në ekranet televizive nuk sheh asnjë shkencëtar, intelektual apo mendimtar (të paangazhuar politikisht). Ai duhet ta vetëfinancojë punën shkencore, ta botojë veprën dhe në fund të marrë kredi që të paguajë borxhin për veprën e botuar, sepse bankroton, pa dyshim. Televizioni i kushton shumë rëndësi natës së shtrigave (irlandeze), thajse ne nuk i kemi shtrigat tona, i kushton rëndësi ditës së shën Valentinit (pagan i veshur me petk kristian) thajse ne nuk kemi ditë më të mira, ditës së 8 Marsit (komunist) thajse ne nuk kemi ditë më të mira për femrën se sa kjo ditë etj.etj. Por shikoni, nata e Bajramit të Kurbanit të vitit 2010 kaloi pa asnjë emision të

drejtpërdrejtë në ndonjë televizion kombëtar të Kosovës, e lëre më që këtë ta bëjë Top-Chaneli i socialistëve (enveristëve) në Shqipëri.

Mbetet që të gjithë ne ta analizojmë të shkuarën tonë, të bëjmë plane për të ardhmen tonë, por nën thjerrëzën e hallallit.

RRËNIMI I BARASPESHËS NDËRMJET IBADETIT DHE PUNËS

Baraspesha në çdo gjë është rregull islam. Allahu i lartësuar e ka vendosur Universin në baraspeshë absolute. Çdo prishje e këtij rendi do të çojë në parregullsi dhe kaos. Por ky rregull nuk është vetëm në botën përreth nesh, por edhe në aktivitetet tona, sikurse është ibadeti, puna, pushimi etj. Skajshmëritë nuk ekzistojnë: braktisja e punës dhe dhënia pas përtacisë qëllimisht. Në këtë rregull nuk bëjnë pjesë të sëmurët, të pafuqishmit etj. (El-Bekare, 273). Por nuk ekziston as skaji tjetër, braktisja e plotë e ibadetit, duke u dhënë pas lakmisë dhe pangimësisë për të mira materiale e luks, duke e harruar plotësisht Krijuesin. Çdo mysliman e ka për obligim ta gjejë kombinimin e tij të ibadetit dhe punës ashtu si i pëlqen brenda këtyre kufijve të përcaktuar. *Nuk duhet harruar se puna i përshtatet kërkesave të fesë e jo feja kërkesave të punës.*

Në kohën aktuale, të një dinamike të tmerrshme, në afarizëm dhe kudo tjetër, besimtari si njeri afarist duhet të bëhet këmbëngulës dhe të qëndrojë i pathyeshëm përballë sfidave. Janë tri shkallë të cilat duhet t'i ruajmë:

- **Rrënimi i baraspeshës ndërmjet ibadetit, punës**

dhe kohës kushtuar familjes. Puna e tepëruar nga lakmia për fitim, në garë për t'ua kapërcyer të tjerëve është një faktor me rëndësi në prishjen e baraspeshës ndërmjet faktorëve që i përmendëm më sipër, duke harruar "mesin e artë" që e porositi mësimi islam.

Siç na ka mësuar Muhammedi (a.s.), ne duhet të gjejmë kohë edhe për ibadetet, por edhe për punën dhe kohën e lirë. Nuk mund të pranojmë që të na kalojë një kohë e gjatë pa lexuar, prej nga do të nxjerrim mësim për jetën e përditshme.

Ndodh që njëri prind ose të dy prindërit janë të punësuar. Ata kthehen të lodhur dhe me ngarkesat e punës. Kohë për gruan dhe fëmijët shumë pak apo aspak. Fëmijët kryesisht i janë lënë mjeteve elektronike apo stacioneve të shumta televizive dhe ambientit në rrugë e shkollë. Besimtarët e tillë gjejnë pak kohë për islam dhe literaturë islame. Sa më shumë të zgjatë koha në këtë mënyrë aq më larg Islamit është besimtari. Nëse nuk do të gjendemi në mënyrë të rregullt, kjo do të jetë shkalla e parë e shkatërrimit tonë, por nëse do të gjendemi si duhet, kjo do të jetë vija e parë e luftës.

Shkalla vijuese në rrugën e shkatërrimit të imanit, kryerja jo e rregullt e obligimeve fetare apo braktisja e tërësishtme e tyre. Përkundër pengesave që mund të dalin njeriu duhet t'i kryejë obligimet fetare, si namazin etj.

"Ruani kohët e faljes si edhe atë të mesmen dhe para Allahut qëndroni me përvulje! Nëse frikësoheni, atëherë duke ecur ose kaluar, por kur të jeni të sigurt përmendeni Allahun ashtu siç ju ka mësuar Ai për atë që nuk e keni ditur." (El-Bekare, 238-239)

*Shkalla e tretë në rrugën e shkatërrimit është vrasja e zemrës duke e harruar Allahun (xh.sh.). Dinamika e jetës bashkëkohore nuk lejon komoditet në punë, por angazhim maksimal. Kjo bëhet kryesisht për qëllime të përfitimeve maksimale materiale. Mirëpo, punëtori krahas idealit që rrogën duhet ta fitojë hallall, në kohën e lirë duhet të preokupohet me vetveten e jo me angazhimet e punëdhënësit dhe përfitimet gjithnjë në rritje të shefit të tij. Ai duhet të kujdeset që preokupim t'i bëhet Allahu (dhikr'ull-llah) e jo euro, dollari etj. Allahu i lartësuar këtë e *quan* وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ "të përmendurit e Allahut është vepër më e madhe". (El-Ankebut, 45) Nëse gjendja pa Zot, respektivisht gjendja me përkujtim të zbehtë të Zotit zgjat një kohë më të gjatë, atëherë rreziku që zemra të vdesë është i madh, kurse njeriu do të humbë të ardhmen e vet. Këtë gjendje e përshkruan vetë Allahu i lartësuar:*

"O besimtarë, le të mos ua largojë pasuria dhe fëmijët tuaj vëmendjen nga Allahu. Kush bën ashtu, hej, ata janë të humbur." (El-Munafikun, 63)

Duhet theksuar se afarizmi bashkëkohor dhe ambienti që na rrethon është një lloj makine, e cila dëshiron të nënshtrojë çdo gjë para vetes. Nëse diçka i kundërvihet, ajo synon ta nënshtrojë dhe thyejë tërësisht. Kundërvënja cilësore ndaj kësaj tendence është një përpjekje e madhe (xhihad i madh). Mënyrat e kundërvënies janë tri llojesh: me forcë (kujdestari ndaj klientit të tij), me këshillë a shkrim apo me mospajtim me zemër ndaj të keqes që sheh.

PROTESTA E NJERIUT KUNDËR VULLNETIT DHE RENDIT TË ALLAHUT NË TOKË

Shikuar nga këndi islam, njeriu dhe fati i tij nuk janë në duar të njeriut. Njeriu e shfrytëzon jetën e tij dhe për këtë i jep llogari Krijuesit. Këtu konsiston pesha e rëndë e mëkatit të vetëvrasjes apo të dëmtimeve të vetvetes. Por kjo nuk do të thotë që njeriu është një automat që zbaton urdhrat nga jashtë dhe nuk zotëron kurrfarë lirie. Këtë çështje do të përpikemi ta shpjegojmë nëpërmjet tri institucioneve, nëpërmjet tri parimeve: **nijetit** (qëllimit), **duasë** (lutjes) dhe **xhuhdit** (angazhimit). Këto janë tri të drejtat e tij por njëkohësisht edhe tri përgjegjësitë e tij në të gjitha aktivitetet tokësore, kurse rezultati i përket Krijuesit.

Nijeti. Çështja e parë që shtrohet para nesh është përgjigjja në pyetjen përse e bëj unë këtë gjë, për dashuri të kujt, për çfarë interesash? Mos vallë dëshiroj lavdinë, namin dhe respektin? Mos vallë dëshiroj famën si i mençur, i aftë apo të ndiej kënaqësi personale se qenkam më i miri?! Çfarëdo implikimesh të jashtme në nijet e dëmtojnë e mbase edhe e shkatërrojnë veprimin tonë, sepse çdo gjë në islam duhet të jetë në emër të Allahut dhe të askujt tjetër. Nëse jemi deklaruar se këtë punë do ta bëjmë në emër të Zotit, atëherë të gjitha aktivitetet intelektuale, fizike dhe shpirtërore duhet të jenë tok në një: Çdo gjë në emër të Krijuesit.

Duaja. Çështja e dytë është e drejta jonë dhe ne kemi përgjegjësinë t'i drejtohem Krijuesit tonë me dua (lutje) për t'i shfaqur vetes dhe të tjerëve varësinë njerëzore kundrejt pavarësisë së Absolutit. Ne duhet t'i drejtohem Atij dhe nga Ai të kërkojmë ndihmë. Vetvetja jonë, shkenca aktuale botërore, individët e fuqishëm nuk mund të ofrojnë përkrahjen që na nevojitet dhe të na ofrojnë sigurinë që na mungon.

Xhuhdi. Nijeti i pastër dhe duaja e sinqertë na çon në etapën e tretë, atë të angazhimit të sinqertë, të ndërgjegjshëm dhe maksimal në çdo veprim e aktivitet. Myslimani i mirëfilltë angazhohet në sendërtimin e synimeve, por ai nuk humb kohë rreth rezultatit të angazhimit. Këtu qëndron dallimi ndërmjet konceptit islam dhe materialist të

fitimit. Koncepti islam synon kënaqësinë e Krijuesit me angazhimin e bërë, kurse fitimi material është pasojë e punës, dhuratë e Allahut për njerëzit. Madje, myslimani i mirëfilltë jo vetëm që sheh ndërhyrjen e Krijuesit në këtë, por madje sheh edhe sprovën në sadaka dhe zekat. Myslimani, pasurinë e tij ia përshkruan Krijuesit, kurse materialisti ia përshkruan meritës së vetvetes.

Koncepti materialist është ndryshe. Ai punën pa kompensim material e quan të kotë, madje të pakuptimtë. Mosrezultimi me fitim i punës së caktuar për materialistët është humbje kohe dhe regres.

Në këtë angazhim ekzistojnë dy rreziqe:

- Tërbimi, zemërimi dhe rebelimi i njeriut për shkak se gjërat zhvillohen si do Allahu e jo njeriu;

- Dëshpërimi i njeriut me përcaktimin e Allahut, inferioriteti nga i cili rezulton humbja e shpresës dhe vullnetit për punë të mëtejme.

Kjo gjendja jonë i ngjan reagimit të shejtanit në rastin kur duhej t'i nënshtrohej njeriut. Shejtani, një kohë të gjatë i nënshtrohej Allahut, shoqërohej me engjëjt, dhe shfaqte përujlje të plotë. Por për shkak të vendimit të Krijuesit që të gjitha krijesat do t'i përuleshin njeriut, e nxiti rebelimin e shejtanit, urrejtjen e tij dhe madje refuzimin e urdhrat të Allahut. Të tillët nuk pajtohen me faktin se urdhri i Allahut është përfundimtar, kurse planet tona janë në funksion të pjesës njerëzore. Për këtë arsye, duhet pasur kujdes kur dëshiron ta qortosh fatin, sepse një hadith kutsi thotë: *"O njeri, kur dëshiron ta qortosh fatin, kujdes, Unë jam fati"*. (Hadithin e transmeton Ebu Hurejre, kurse e shënon Ibn Asakiri dhe Ibn Nexhari)

Rreziku i dytë është dëshpërimi ynë për shkak të rezultateve të pritura, por të porealizuara dhe frustrimi e inferioriteti për këtë rast. Këto janë gjendje normale të njeriut në rrugën e tij jetësore. Njeriu, kur has në ndërlikime, nuk duhet të humbë kontrollin mbi arsyen, ndjenjat dhe shpirtin e tij, por ai duhet të bëjë angazhimin maksimal fizik, intelektual dhe shpirtëror dhe të kërkojë ndihmën dhe lehtësinë e Zotit. Ajo ndihmë do të vijë, por varet edhe nga faktori i meritës, edhe nga faktori i sprovës. Të gjithë pejgamberët kanë duruar dhe punuar, punuar dhe duruar. Shembulli i tyre duhet të bëhet mësuesi ynë në çdo rast.

Allahu është absolut. Atij i përket dija absolute. Njeriu është relativ dhe merita e tij është relative.

(Artikulli ynë është rezultat i interpolimit të shkrimit në web faqen vijuese dhe përshtatjeve të caktuara: http://www.znaci.com/islam_u_drustvu/kritika_drustva/art4_0.html).

MORALI çelës suksesi në jetë

Ma. Gilman Kazazi

“Të predikosh moral është e lehtë, ta themelosh është e vështirë”, ka thënë filozofi Arthur Schopenhauer (1860).

Morali është pjesë e pandashme e njeriut dhe si e tillë, është i vjetër aq sa edhe vetë njeriu. Koha moderne jo vetëm në shoqërinë shqiptare por në nivel global e ka vënë në krizë moralin personal dhe shoqëror, rregullat e sjelljes dhe etikën e komunikimit.

Ndër gjërat më të vështira dhe më shqetësuese me të cilat po përballet familja, shkolla dhe shoqëria me strukturat e saja sociale dhe publike është morali. Shkaqet e kësaj krize morale janë të shumta, mund të përmendim: shpërbërja e familjes dhe mbikqyrja e dobët familjare, shoqëria e keqe, mungesa e besimit në Allahun, mjetet e informacionit, lakuriqësia, mesazhet telefonike e tjerë. U bashkangjitet këtyre shkaqeve: pasiviteti i rinisë, dembelizmi, pavendosmëria dhe mungesa e një vizioni të qartë rreth së ardhmes së tyre, të gjitha këto ndikojnë në moralin dhe karakterin e shoqërisë. Pa ligje s’ka shtet të sigurt, e pa moral publik nuk ka shoqëri të shëndoshë. Në një shoqëri ku mungon morali publik, apo pëlhura morale është çarë, ligji duhet të ushtrojë “dhunë”.

Mendoj se pajtohem të gjithë, për nevojën urgjente që të përmisojmë sjelljen dhe etikën individuale e sociale në shkolla, spitale, burje, administratën publike dhe shërbimet private. Brezit të ri i mungojnë ato parime morale, ato tradita qytetarie që i ka pasur gjenerata e prindërve tanë. Në ditët tona morali nuk kuptohet ashtu siç e kuptonin të parët tanë, një tërësi virtytesh. Njeriu i ditëve të sotme kërkon ta kuptojë atë më shumë në formën e etikës dhe edukatës sho-

qërore. Për shembull: lakuriqësia, parimet morale ndaj këtij fenomeni kanë ndryshuar nga brezi në brez, dikur konsiderohej turp, sot diçka private. Edhe pse psikologët shpjegojnë se nëse fëmijët ekspozohen me lakuriqësinë, qoftë nga televizori, revistat apo interneti, hormonet seksuale zhvillohen para kohës së natyrshme, gjë e cila shkakton stres, çorientim dhe ndikon negativisht në vlerat dhe moralin e tyre. Shembull tjetër: imoraliteti, dikur ishte turp i pafalshëm, sot konsiderohet nevojë biologjike, ose alkoolizmi, dikur ishte paburrni, sot nevojë shpirtërore.

Lexues i respektuar, brenda nesh ekzistojnë tri jetë: jeta organike (fizike), jeta intelektuale dhe jeta morale. Njeri i suksesshëm është ai që di t’i jetojë të trija me të njëjtin intensitet e në kushtet më të mira; ai që njëkohësisht i mbron, i kultivon e i zhvillon ato. Njeri i suksesshëm është ai që di të mbahet mirë fizikisht, i aftë intelektualisht dhe i ekuilibruar moralisht. Kudo që shfaqet e zhvillohet vullneti i mirë, energjia dhe intelegjenca e pastër të pashkëputura nga një moral i qëndrueshëm, pengesa, fatkeqësia dhe dështimi janë gjithmonë të kapërcyeshme.

Edukata morale është një nga përbërësit më të rëndësishëm në formimin dhe në zhvillimin e personalitetit të njeriut në arritjen e sukseseve në jetë. Me edukatën e vet njeriu mund të ngrihet apo të poshtërohet. Asgjë nuk improvizohet në jetë, një përgatitje serioze dhe e thellë morale ushtron mbi çdo aktivitet tonin, një ndikim vendimtar.

Mos u mashtroni! Ata që bëjnë bujë me gjestet e tyre amorale, nuk janë ata që arrijnë sukses në jetë. 50% e individëve që turma i duartrokët e, të cilëve fati u buzëqesh, janë

“tullumbace të fryra”. Suksesin duhet ta meritosh, duhet ta ndihmohet me moral, me vullnet dhe inteligjencë. Çdo njeri i pamoralshëm nuk është veçse karikaturë e vetvetes së tij.

Njerëzit kur janë të ngritur moralisht duhen njeri me tjetrin, e kur të gjithë duhen kujdesen për njeri-tjetrin, e kur kujdesen bashkëpunojnë njeri me tjetrin, e kur bashkëpunojnë veprojnë, e kur veprojnë ndërtojnë, e kur ndërtojnë arrijnë suksese. Fizikanti Albert Ajnshtajn (1955) ka thënë: “Përpyekja me e rëndësishme njerëzore është orvajtja për moralitet në veprimet tona. Barazpesha jonë e brendshme dhe madje bashkëqenësia jonë varet nga kjo. Vetëm morali në veprimet tona mund t’i japë bukuri dhe dinjitet jetës.”

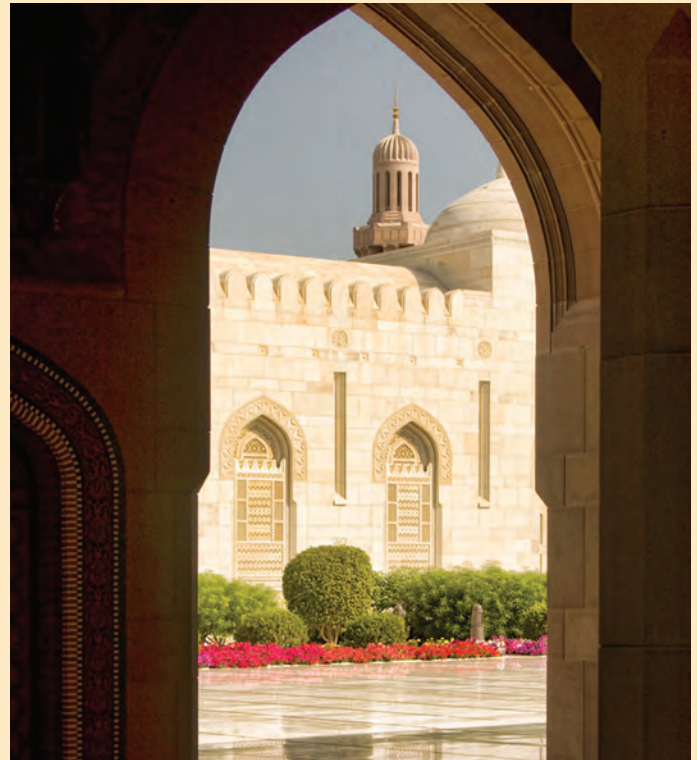
Nuk ka dyshim se popujt që kanë mundur të mbeten për një kohë të gjatë në këmbë pa u rrëzuar nga historia, janë ata që kanë respektuar vlerat morale. Kur u hedhim një sy qytetërimeve të kaluara, shohim se prej shkaqeve të shkatërrimit të tyre, pothuajse e të gjithave, ka lidhje me një “brejtës” moral. Sa për ilustrim mund të përmendi, shkatërrimin e qytetit të Pompeit, simboli i degjenerimit dhe i shthurjes morale në Peradorinë Romake. Kurani Famëlartë flet për disa nga popujt e mëparshëm, të cilët u shkatërruan prej dënimit që u dha Allahu për shkak të rënies së moralit të tyre. Ka të ngjarë që edhe fundi i qytetërimit të sotëm të jetë i njëjtë me atë të qytetërimeve të hershme, për sa kohë që do të bazohet mbi degjenerimin moral.

E ardhmja e çdo njeriu është e lidhur tepër ngushtë me ndikimet dhe mbresat e periudhave të fëmijërisë dhe rinisë. Nëse fëmijët dhe të rinjtë rriten në një klimë ku u kultivohen ndjenjat e larta, janë kandidat për t’u bërë të gjallë me mendje, ide, moral e virtyt. Vajzat e reja sot, ta cilat nesër do të bëhen nëna e do të marrin përsipër të rrisin dhe edukojnë fëmijët, nëse sot nuk zotërojnë moralin e duhur, sa do të jenë të suksesshme në misionin e tyre. Shkolla e parë e fëmijëve, që kanë shpirtin të shkëlqyer e që regjistrojnë shpejt si aparat fotografik, është shtëpia, kurse edukatoret e para, janë nënat. Përgatitja e nënave si edukatore dhe jo konsumimi i tyre majtas e djathtas është baza më e rëndësishme për ekzistencën dhe suksesin e një brezi të ri. Kur prindërit janë të edukuar mirë edhe fëmijët mund të lindin të edukuar.

“Kush mbjell grurë, mendon për një vit; kush mbjell pemë, mendon për dhjetë vjet; kush edukon fëmijë mendon për një mijë e më shumë vjet.” (proverb kinez).

Ciceroni ka thënë: “Për këdo që dëshiron dhe i propozon vetes një karrierë, filozofia morale dhe etika është mëse e nevojshme.”

Forca dhe vlera e një njeriu është në përpjestim të drejtë me sukseset e tij, kurse vlera e sukseseve është në përpjestim të drejtë me moralin e atyre sukseseve. Në formimin

moral të njeriut kanë vendin e tyre edhe edukimi i vullnetit dhe i karakterit. Vullneti në punë, vendosmëria në kryerjen e përgjegjësive vetiake dhe shoqërore, këmbëngulja dhe serioziteti në jetë, flasin për një moral të fortë. “Intelegjenca, pa vullnet, nuk vlen asgjë” thoshte poeti dhe shkrimtari francez Anatol Franc (1924).

Morali përmban një sërë parimesh të larta lidhur me sjelljet e njeriut, të cilat, që të gjitha burojnë prej nivelit të lartë shpirtëror. Duke u mbështetur në këtë, mund të themi se personat që nuk kanë siguruar afinitetin e duhur me shpirtin e vet, e kanë mjaft të vështirë t’i përfaqësojnë rregullat morale. Nivelin e lartë shpirtëror e kultivon feja, morali buron nga feja, “Pa besim në Zot s’ka moral”, thoshte politikani Alija Izetbegoviç (2003). Profeti i Islamit, Muhamedi (a.s.), e edukoi gjeneratën më të suksesshme të myslimanëve, sahabet, me ndjenjat e besimit, besim që kultivoi tek ai brez, virtytet dhe normat e moralit, e nga njerëz të rëndomtë u ngritën në gradën e herojve dhe kolosave të historisë.

Në mbyllje të këtij artikulli po përmendi disa thënie të profetit Muhamed (a.s.), nga ku burojnë vlerat e moralit islam:

“Myslimani me besimin më të plotë, është ai që ka moralin më të mirë.”

“Turpi dhe besimi janë të bashkangjitura, nëse njëri largohet, largohet edhe tjetri.”

“Nuk më ka dërguar Allahu i Lartësuar, vetëm se për të përsosur virtytet e moralit të lartë.”

“O ALLAH! ASHTU SI KE ZBUKURUAR FIZIONOMINË TIME, ZBUKURO EDHE MORALIN TIM!” (Amin)

ARTI dhe METAFIZIKA

Edison Çeraj

Rilindja evropiane shënoi “çfronësimin” e Zotit nga jeta e përditshme në kontinentin evropian dhe fronësimin e arsyes në vend të Tij. Sigurisht, ky pohim të cilin e gjejmë te disa filozofë, si fjala vjen te René Guenon-ja apo te Martin Heidegger-i (te ky i fundit në një trajtë befasisht të tërthortë, të gërshetuar përmes një stilistike gjuhësore fort të thellë), mund të ngjajë si përrallë *pa* mbret për jo pak mendje të mpira nga sasia/shumësia. Por, sidoqoftë prova më konkrete mbetet vetë historia me lëmshin e saj të ngjarjeve përgjatë pesë shekujve të fundit. Ndoshta sfida e vetme që u doli në udhë e sipër mendjeve të ashtuquajtura të iluminuara nga zjarri prometean i arsyes, ishte reduktimi i çdo gjëje në thjeshtësinë më të rëndomtë, si $1+1=2$ (sasia bën thirrje që $2+2$ bëjnë 4, e kështu me radhë...!), në mënyrë që njerëzia të bindet se nuk ka gjë të pashpjegueshme (redukcionizmi): ska asgjë të pakapshme nga mendja e njeriut, pra thënë shkoqur nuk ka mistere. Nuk është për t’u çuditur, që pikërisht thuajse në vigjilje të këtij besimi, rilindi bashkë me Rilindjen edhe tragjedia greke në veprat e Shekspirit, nëse mund të shprehemi kështu. Personazhet e Shekspirit, ashtu si personazhet e Eskilit,

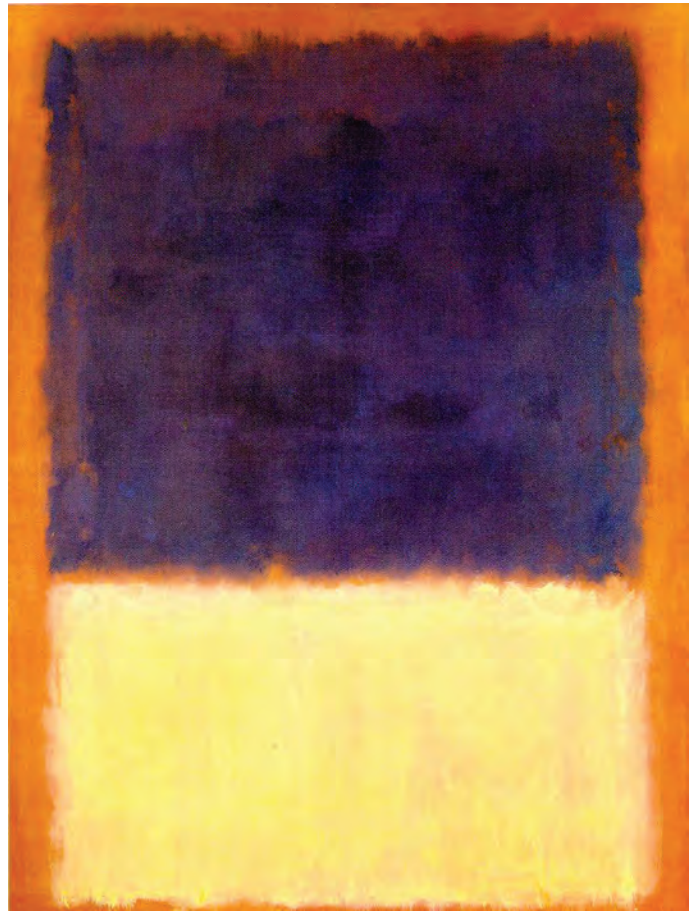
Sofokliut dhe Euripidit, vendimin përfundimtar e marrin duke iu dorëzuar vetëm arsyes, dhe jo zgjidhjes që dikton Zbulesa, dhe prandaj, sikundërse këto personazhe kanë të përbashkët vendimmarrjen me anë të arsyes, nga ana tjetër kanë të përbashkët edhe përfundimin e pashmangshëm tragjik. Pra, në Rilindje mbi të gjitha rilindi sentenca e njohur e Protagorës: “Njeriu është masa e çdo gjëje”, e thënë thjesht me fjalë të tjera: *Cogito ergo sum* (mendoj, pra jam) nga Descartes-i, që në thelb është e njëjta gjë, por e thënë përmes një formulimi më grishës, fundja më koherent.

Në këtë kontekst, na lind natyrshëm e drejta ontologjike për të bërë një pyetje shumë të thjeshtë: mos vallë e gjithë kjo do të thotë se Dantja me *Komedinë Hyjnore* dhe Michelangelo-ja me afreskun madhështor në *Kapelën Sikstina* na paskan gënjyer paq, pasi duke qenë se që të dy na rrëfejnë për një rend *tjetër* gjërash nga ky tokësori, kohori dhe hapësinori, konkretisht për njeriun dhe fatin e tij që nëpërkalon përmes një rrugëtimi drejt një realiteti transhendent!? Vështirë, shumë vështirë; e pamundur të besohet se ajo çfarë ka shkruar Dantja dhe

ajo që ka pikturuar Michelangelo-ja të jenë të pavërteta, ose sikurse thuhet rëndom, “fantazi e thellë”. Ndërme-nda këtu vetëm Danten dhe Michelangelo-n, por lista në këtë drejtim është e pafundme me referenca të tilla nga arti; thënë ndryshe - sa për të kujtuar titullin e këtij shkrimi - i gjithë arti është dëshmi konkrete që gjërat nuk janë vetëm dhe si $1+1=2$. Prandaj, arti është antipodi i natyrshëm i redukcionizmit që u ngjiz në Rilindje, duke na kumtuar se ka mistere dhe pikëpyetje pakrahasimisht të mëdha, të cilat s’bëjnë gjë tjetër veçse rrahin t’i japin kuptim kësaj jete duke e vështruar atë në raport me një rend tjetër gjërash, përderisa këto pyetje janë të paevitueshme për çdo qenie, sadopak kohë t’i ketë kushtuar vetes për këtë çështje. Pikërisht kjo është arsyeja që shenjon dallimin ndërmjet artit perëndimor dhe atij lindor, pasi ky i fundit, përndryshe nga i pari që gjendet në konflikt të natyrshëm (dhe si i tillë i veçuar) me çfarë ndodh përreth, është pjesë e tërësisë në jetën e përditshme dhe haset kudo, pra jo si në Perëndim, që për të parë një vepër arti duhet të shkosh në një vend të caktuar, si në galeri apo në muze. Ky veçim i artit nga sfera e jetës publike në Perëndim, ndodh sepse *mbretëria e sasisë* (Guenon) që po fiton terren frikshëm duke uzurpuar çdo hapësirë, i kërkon njeriut funksionin, ndërsa arti qëllimin, i cili përcakton fatin e tij.

Gjatë shekullit të XX-të arti bëhet edhe më bindës mbi rendin tjetër, pasi, tashmë edhe redukcionizmi bashkë me *mbretërinë e sasisë* ia mbushën mendjen njeriut modern se çdo gjë është vetëm shqisore. Artistë si Kandinsky, Picasso, Stravinsky, Kafka, Borges e shumë e shumë të tjerë, kërkuan te njeriu (gjithnjë duke u nisur nga vetja, e jo si psikologët, të cilët nisen nga tjetri duke zhvendosur veten), qëllimin i cili lidhet me fatin e tij, duke dëshmuar sërishmi sikurse paraardhësit e tyre atë vizion që s’e rrok dot shqisat, por të cilin na e shpërfaq arti me aludimet sublime përmes fjalës, ngjyrës dhe tingullit, dhe e gjithë kjo falë burimit të tij metafizik. Harresa e projektuar ndaj këtij burimi, a më keq, mbyllja e tij, që i kanoset vetveti nga mekanizmat përherë e më të “saktë” të qytetërimit, i ka kushtuar vërtet shumë njeriut, pasi edhe ai e ka ndjerë thellë dramën e të qenit i harruar; natyrisht nuk kish se si të ndodhte ndryshe.

Nga ana tjetër, po aq befasuese kanë qenë edhe shpërthimet e herëpashershme të këtij burimi, por jo për t’u hakmarrë, sigurisht, por për të dëshmuar si përherë rendin tjetër, që duke mos qenë shqisor është i ekspozuar ndaj harresës sonë për aq kohë sa jemi këtu dhe tani. Ndoshta harresa shenjon faktin e pafaktuar shkencërisht (çështje të

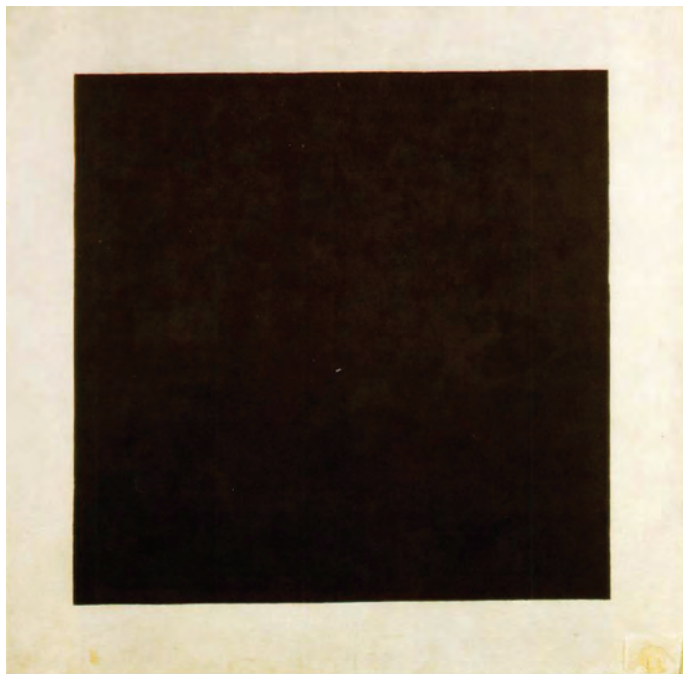

cilën nuk e mbulon shkenca dhe kjo, jo për fajin e ndonjërit!), që njeriut nuk i mjafton vetja, dhe së këndejmi, ndërhyrja e artit është vendimtare, pasi pas çdo vepre arti vjen gjithnjë një tjetër, e kështu deri në pafundësi, ngaqë vetë burimi nuk i nënshtrohet kohës dhe hapësirës, pra është i pafundëm.

Ilustrim - ose në kërkim të modeleve shenjuese

Gjithsesi, nuk mund të lëmë pa përmendur dhe nuk mund ta anashkalojmë një pikë shumë delikate dhe po aq shqetësuese që ka të bëjë pikërisht me konfliktin ndërmjet artit dhe *mbretërisë së sasisë*. Atëherë, është rasti për të cituar diçka, sa për ta ilustruar këtë konflikt, dhe pikërisht ajo që do na japë një dorë është tregimtarja dhe eseistja ruse Tatjana Tolstaja, e cila në një ese për *Katrorin e zi* të Malevich-it shkruan: “Në vitin 1913, 1914 apo 1915, saktësisht nuk dihet se në cilën ditë, piktori rus me origjinë polake, Kazimir Maleviç, mori një kanavacë jo të madhe: 79.5 x 79.5 centimetra, e leu anash me të bardhë, ndërsa qendrën - me një shtresë të trashë ngjyrë të zezë. Këtë operacion të thjeshtë mund ta kryente çdo fëmijë, por e vërteta është se fëmijët nuk do të kishin pasur durim të lyenin një sipërfaqe kaq të madhe me të njëjtën ngjyrë. Një punë e tillë është jashtë fuqive për cilindo disenjator, ndërsa Maleviçi në rini e kishte ushtruar një profesion të

tillë. Por për disenjatorët figura kaq të thjeshta gjeometrike nuk paraqesin interes. Një tablo të tillë mund ta kishte vizatuar një i sëmurë mendor, por ja që s'e kishte bërë, sepse në të kundërtën, vështirë se ajo do të kishte pasur shansin më të vogël për t'u vendosur në ekspozitë, në kohën e duhur dhe në vendin e duhur. Pasi e kreu këtë operacion shumë të thjeshtë, Maleviçi u cilësua si autori i tablosë më të famshme, më misterioze dhe më të frikshme në botë - "Katrori i zi". Me një lëvizje jo të ndërlikuar të penelit përfundimisht ai hoqi vijën e pakalueshme, e cila do të përcaktonte humnerën midis artit të vjetër dhe atij të ri, midis njeriut dhe hijes së tij, midis trëndafilut dhe varrit, midis jetës dhe vdekjes, midis Zotit dhe Djallit (midis artit dhe mbretërisë së sasisë. E. Ç.). Sipas fjalëve të veta, ai "gjithçka e shumëzon me zero". Nuk dihet pse zeroja doli se ishte katrore dhe ky zbulim i thjeshtë përbën një nga ngjarjet më të tmerrshme në art, gjatë gjithë historisë së tij." (*Intimitete* [2003] Përktheu: Nikolla Sudar. Tiranë: Onufri)

Në të njëjtën kohë, pikërisht në vigjilje të *Katrorit të zi*, Malevich-i shpalli dhe vdekjen e pikturës: gjithçka u shumëzua me zero. Le t'i afrohem më shumë thelbit përmes dy pyetjeve: mos vallë ky pohim ishte një përfundim individual për krijimtarinë e tij artistike, nën ndikimin e zbulimit të *Katrorit*?, apo një pohim i cili vjen natyrshëm për shkak të konfliktit për të cilin po flasim? Ndoshta që të dyja, por ne na shqetëson më shumë kjo e fundit, pasi periudha në të cilën jetoi Malevich-i shënon fuqizimin e pazakontë logjik të "epërsisë" revanshiste të *mbretërisë së sasisë* ndaj artit, revansh ky i cili sot e kësaj dite ka vënë në pikëpyetje vetë qëllimin e artit, por sidomos rolin e tij në jetën shoqërore, duke e dëbuar kështu si një veprimtari

"jo të dobishme" për një shoqëri konsumeriste, që, në të vërtetë është e saktë, sepse arti nuk i drejtohet konsumatorit por njeriut, - ky është dallimi i madh. Por ajo që është më e rrezikshme se sa ky konflikt i hapur, është përdorimi që i bëhet artit në emër kinse të kërkesave dhe nevojave që diktojnë vetë masat. Ndërkohë, masat, si shkak i kësaj trysnie të projektuar kanë kaluar paq nga ngjarja për qenien te pseudo-ngjarjet, prej të cilave përherë e më shumë tjetërsohen (*rregullat e lojës si gjithnjë janë të "shenjta"*), në mënyrë që ingranazhet e skenës publike të funksionojnë sa më mirë të jetë e mundur. Si rrjedhojë e këtij përdorimi lindi "shoqëria e spektaklit", e cila pothuajse në të gjitha manifestimet e saj ka huajtur si rrobë përfaqësimi *artin* dhe *artistiken*.

Ilustrimi i dytë - përsëri në kontekstin e modelit shenjues

Kësaj here një dorë tjetër do na e japë i heshturi Guy Debord, i cili në traktatin *Shoqëria e spektaklit*, përmes një vëzhgimi dendur denoncues në disa pika (apoftegma) të trajtesës ka deshifruar madje edhe dialektikën e kultit të sasisë.

"Koha e prodhimit, koha-mall, është një grumbullim i pafundëm intervalësh të barazvlefshëm. Është abstragimi i kohës së pakthyeshme, të gjithë segmentet e të cilit duhet të provojnë në kronometër barazinë e tyre mirëfilli sasiore. Kjo kohë është në të gjithë realitetin efektiv ajo që është në karakterin e saj të *shkëmbyeshëm*. Është në këtë domen social të kohës-mall që «koha është gjithçka, dhe njeriu nuk është asgjë, maksimumi kërma e kohës» (*Mjerimi i filozofisë*). Është koha e zhvleftësuar, përmbysja e plotë e kohës si «fushë e zhvillimit njerëzor»." (*Shoqëria e spektaklit* [2009] Përktheu: Astrit Cani. Tiranë: Gaid Margot)

Shtysa për një formulim të tillë kaq dekonstruktues, është pikërisht ajo për të cilën po bëjmë fjalë, në mos kështu, atëherë diç e kësaj natyre, meqë të shpresuarit na e lejon një interpretim të tillë, por dhe mbështetur në një premisë në afërsi me kufirin e logjikës. Çfarë mund të bëjë arti në këtë mes përveçse të mëvetësohet për të shpallur natyrshëm shenjat e mundësive, qoftë edhe sa për ta harruar për pak çaste "njeriun e asgjësuar, apo njeriun e reduktuar në kermë", gjendje e cila nuk mund të mohohet, pasi do të rezultonte një e keqe e dyfishtë. Nëse "përmbysja e plotë e kohës" e degdis njeriun në fund të honeve të harresës (njeriu vetëm përmes emrit; shpërfytyrimi i parakes për-brenda), arti, ndërkaq, duke qenë jashtë kohës dhe hapësirës falë burimit të tij metafizik, kërkon pikërisht njeriun; qëllimin e tij, duke i përkujtuar vazhdueshëm *rendin tjetër*, i cili mund ta çlirojë nga harresa.

Bota e Imanit

Imam Didmar Faja

IMANI

Të nderuar vëllezër dhe motra besimtare!

Besimi në Zotin e gjithësisë është burimi i çdo mirësie. Allahu (xh.sh.) e ka krijuar njeriun që ta ndihmojë atë, si në këtë botë të përkohshme, po ashtu edhe në botën tjetër të përjetshme. Ai e ka bërë besimin, ushqimin shpirtëror të njeriut dhe i ka garantuar qetësinë shpirtërore në këtë botë dhe në tjetrën atij që mveshet me besim dhe e shoqëron atë me vepra të mira.

Kurani përmban shumë versete ku Allahu (xh.sh.) na drejtohet me thirjen: **“O ju që keni besuar...”** dhe që Allahu të thërrasë “besimtar”, është vlerësimi më i madh.

Përsa i përket përkufizimit të fjalës Iman, le të lexojmë fjalët e Imam Tahavij, në librin El Akidetut-tahaavijjeh:

“Imani është pranim me fjalë dhe vërtetim me zemër. Shërbëtori i Allahut nuk del nga imani, përveçse kur mohon atë që e ka bërë besimtar.”

Do të thotë që Imani, është një ndjenjë që vendoset në zemrën e njeriut. Fjalët dhe veprat e njeriut duhet të jenë vërtetuese për këtë ndjenjë. Besimtari mund të bëjë gabime të rëndomta, për të cilat mund të dënohet, por ato nuk e nxjerrin atë nga besimi, përveçse, nëse ai, përmes gabimit me vetëdije, mohon Allahun dhe kundërshton mësimet e Tij. Për shembull, nëse themi që njeriu ka humbur disa namaze, të cilat janë të detyruara, por ai nuk e mohon se namazi është

detyrim, atëherë, nëse Allahu do, ai mund të ndëshkohet për atë gabim. Në momentin kur njeriu e mohon namazin, atëherë ai del nga besimi, për vetë faktin se ai mohoi fjalën dhe urdhrin e Zotit që gjendet në Kuran.

Vazhdon thënia e Imam Tahavijj:

“Imani është një dhe besimtarët në esencë janë të njëjtë. Ndryshimi i tyre është në devotshmëri, në braktisjen e eshpit dhe në vazhdimësinë konstante me përparësi fetare.”

LIDHJA SHPIRTËRORE

Duke u bazuar në shprehje Profetike, Imani ndahet në më shumë se shtatëdhjetë degëzime. Më e larta është shprehja dhe bindja “La ilahe il-lAllah dhe ajo e fundit është, largimi i një pengese nga rruga. Imani, gjithashtu përmban këto gjashtë kushte themelore:

- 1- Besimi në Zot.
- 2- Besimi në Melekët.
- 3- Besimi në Librat eShpallura të të Dërguarve.
- 4- Besim në tëDërguarit Tij.
- 5- Besimi në Ditën e Gjykimit.
- 6- Besimi në Kada dhe në Kader të Zotit (caktimin).

Në librin “Fihi ma Fihi” të Mevlana Xhelaledin Rumi shkruhet: “Dikush e pyeti Rumiun: Ç’ka është më i madh se Namazi? Ai u përgjigj: “Shpirti i Namazit”, që do të thotë se Imani të bën besimtar dhe se ai, shfaqet përmes Namazit.

Rumi krahason shpirtin e njeriut para se të vendoset në trupin e tij, me ujin e kthjellët, ku mund të shikosh çdo gjë në të dhe, në momentin kur njeriu gjendet në këtë botë, ai ujë trazohet nga dheu. Pejgamberët, evlijatë dhe ulematë e Allahut janë ata që i kujtojnë njeriut origjinën e shpirtit të tij, kthjelltësinë. Ka dhe nga ata shpirtra, që uji i tyre është përzier aq shumë me dhe, saqë nuk arrijnë të kujtojnë kthjelltësinë e tyre. Në këtë botë ata janë shumë të hutuar, por kur shfaqet “momenti i së vërtetës”, ata e kuptojnë atë.

Rumi gjithashtu jep dy shembuj: Shembullin e një gruaje, e cila kërkon për diçka të çmueshme që i ka humbur dhe në momentin që ajo e gjen atë, nuk ka më nevojë të shikojë përsëri, se gjendet para saj. Gjë që tregon se besimi i duhet njeriut në këtë botë, por përse i përket momentit kur ai do gjendet në botën tjetër, realiteti qëndron para tij dhe ai vetë është pjesë e asaj bote të pafundme.

Shembulli tjetër është i disa besimtarëve të cilët gjenden në vende të errëta natën dhe kërkojnë drejtimin e Qabes. Të gjithë falen në drejtime të ndryshme duke u bazuar në supozimet e tyre më të mira, përveç njërit, i cili megjithëse është në errësirë është i sigurt se është i drejtuar nga Qabja. Në mëngjes të gjithë e kuptojnë se nga është drejtimi për nga Qabja dhe kthehen drejt saj për faljen e namazeve të tyre. Ai, i cili falej në drejtim të Qabes duke qenë në errësirë, a ka nevojë të drejtohet me ardhjen e dritës?

I dashur vëlla dhe motër besimtare! Besimi i patundur dhe i shoqëruar me punë të mira është diell në errësirë për Myslimanin dhe argument që shpirti i tij ka jetuar gjithmonë me “Realitetin”, prandaj dhe Imam Aliu ka thënë: “Dhe nëse trupi im ka mbaruar dhe para meje fillon Ringjallja, besimi im nuk do të zmadhohej.

LIDHJA E IMANIT ME VEPRAT E MIRA

Besimi duhet të shoqërohet me veprat e mira dhe ato janë stolia e tij. Nuk janë të drejtuar ata që thonë se besojnë, por pa vepra. Ka dhe nga ata që janë të bindur plotësisht se Allahu do t’i shpërblejë vetëm për besim dhe për ndonjë vepër të mirë kur kujtohen ndonjëherë dhe do t’i falë për të gjitha të tjerat. Bindje kjo, krejtësisht e gabuar. Në lidhje me këtë, le t’i hedhim një shikim Kuranit. Në shumë Sure, Allahu (xh.sh.) u premtan besimtarëve mirësitë e Tija absolute, duke filluar me këto fjalë: **“Me të vërtetë se ata që besuan dhe vepruan punë të mira...”** Ai, gjithashtu në Suren Bejjineh thotë:

“Me të vërtetë, ata që besuan dhe punuan vepra të mira, ata janë më të mirët e krijesave. Shpërblimi për ata është tek Zoti i tyre, kopshtet e Adnit, nëpër të cilët burojnë lumenj, e aty janë të përhershëm, përgjithmonë. Allahu është i kënaqur me ta dhe ata janë të kënaqur me Të. Kjo pra është, për atë që e ka frikë Zotin e vet.

Pra, kuptohet se krijesat më të mira dhe trashëguesit e

dhuntive të pafundme, janë ata që besuan dhe vepruan punë të mira. E kundërta qëndron me jobesimtarët.

Kurani famëlartë përmban një Sure, e cila quhet “Besimtarët”. Versetet e para të kësaj Sureje flasin pikërisht për lidhjen e besimtarit me vazhdueshmërinë e punëve të mira. “Është e sigurt se kanë shpëtuar besimtarët: ata të cilët janë të përgjithshëm dhe të kujdesshëm gjatë faljes së namazit, ata të cilët i shmangen të kotës (fjalë a punë), dhe ata të cilët rregullisht e japin zeqatin, dhe ata të cilët e ruajnë nderin e tyre (sa i përket jetës intime) ...”

Udhëheqësi i famshëm mysliiman, Umer Ibn Abdul Aziz, i shkruan Adij Ibn Adij: “Besimi përfshin Faraid (obligimet), rregullat, Hudud (limitet e lejesave dhe ndalesave) dhe Suneh (traditën profetike). Ai që u përmbahet të gjitha këtyre, e ka përsosur besimin e tij, ndërsa ai që nuk u përmbahet atyre, nuk e ka përsosur atë.”

Sinqeriteti në devotshmëri, pasqyron besimin e fortë. Kjo është një gjë e rëndësishme në lidhje me besimin. Ajo devotshmëri, e cila shfaqet në mënyrë sipërfaqësore nuk mbërrin tek Krijuesi i gjithësisë. Nuk është devotshmëri të tregosh para njerëzve sa rekate falesh, sa shumë agjëron dhe as sa të gjatë e ke mjekrren, por devotshmëri është, kur njeriu beson me gjithë qenien e tij dhe kryen obligimet, i shtyrë nga besimi dhe jo nga interesi, ose mendjemadhësia. Allahu Fuqipotë në Kuran thotë:

“Nuk është tërë e mira (e kufizuar) të ktheni fytyrat tuaja kah lindja ose perëndimi, por mirësi e vërtetë është ajo e atij që i beson Allahut, ditës së gjykimit, engjëjve, librit, lajmtarëve dhe pasurinë që do, ua jep të afërmve, bonjakëve, të varfërve, udhëtarëve, lypësve dhe për lirim të robërve, dhe ai që e fal namazin, e jep zeqatin, dhe ata që kur premtojnë e zbatojnë, dhe të durueshmit në skamje, në sëmundje dhe në flakën e luftës. Të tillët janë ata të sinqertët dhe të tillët janë ata të devotshmit.” (Surja Bekare, ajeti 177.)

FRUTET E IMANIT

Në pika të shkurtra do flasim për frutet e Imanin dhe do ndalemi tek ato kryesoret.

DASHURIA, BINDJA DHE SINQERITETI

Ai, i cili arrin ta njohë mirë Allahun me Emrat e Tij të Lartësuar dhe Cilësitë e Tij të Shenjta, arrin ta dojë Atë. Ai që arrin ta dojë Atë, i bindet Atij. Thuhet në vargje poetike:

Nuk i bindesh Zotit, por ti shfaq dashurinë e Tij!?

Betohem në jetën time, se në thënie, kjo është e egër

Nëse do ishte dashuria yte e sinqertë, do i bindeshe Atij

I dashuri i bindet atij që ai dashuron.

Sinqeriteti gjithashtu është kusht për pranimin e veprave, e ai njeri që mvishet me petkun e imanit e ka edhe sinqeritetin. Tek Allahu mbërrijnë vetëm ato punë që bëhen me sinqeri-

tet. Thuhet se një grua që fali tokën e saj për ndërtimin e një universiteti Islam në veri të Afrikës, agjëroi që nga dita që filluan ndërtimet, deri kur ato mbaruan, duke iu lutur Allahut për pranimin e kësaj lëmoshe. Ka shumë nga ata, që në syrin e njerëzve hiqen si besimtarë, por në fakt nuk kanë lidhje me besimin. Sa keq për ata që kapen pas imtësirave dhe harrojnë parësoret. Sa keq për ata që kur janë me besimtarët, hiqen si të tillë dhe kur bashkohen me jobesimtarë sillen po ashtu si ata. Dhe sa keq për ata që kanë dije, por u mungon sinqeriteti. Në kohën e Profetit (a.s.), disa arabë nga shkretëtira (beduinë), shpreheshin se janë besimtarë, por u zbrit verseti Kuranor nga Surja Huxhurat ku thuhet: *“Thuaju (atyre o Muhamed a.s.), se nuk keni besuar, por thoni që jemi dorëzuar, e ende nuk po u hyn besimi në zemrat tuaja. E nëse e respektoni Allahun dhe të Dërguarin e Tij, Ai nuk ju pakëson asgjë nga veprat tuaja, se Allahu është shumë Mëkatfalës, shumë Mëshirues.”*

Devotshmëria “Takva”

Pa dyshim se devotshmëria në fe është rezultat i besimit. Nëse hedhim një shikim në versetet e Kuranit, do gjejmë se disa praktika Islame obligohen nga Zoti, në mënyrë që njeriu të arrijë devotshmërinë. Për shembull, në Suren Bekareh, Allahu urdhëron agërimin e Ramazanit dhe në fund të versetit thotë *“... që ju të arrini devotshmërinë”*.

ADHURIMI

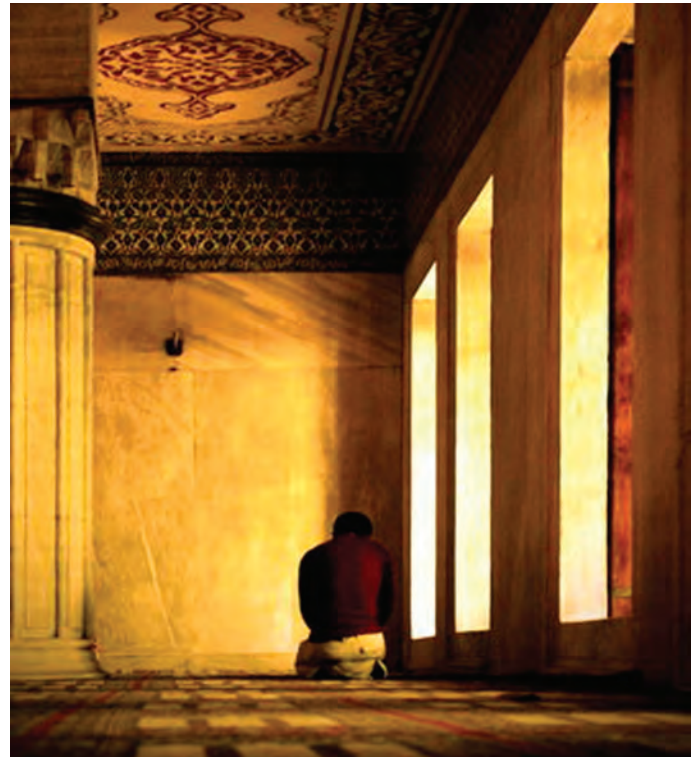
Adhurimi ndaj Krijuesit, është pjesë e bindjes ndaj Tij. Islami, ndryshe nga shumë besime të tjera, përfshin në devotshmëri jo vetëm ritualet fetare, si Namazin, agjërimin etj., por dhe jetën sociale të njeriut. Në çdo moment që njeriu i përmahet Islamit, ai ka adhuruar Krijuesin dhe shpërblehet. Për këtë dhe Islami është i lidhur me njeriun aq fort, sa që thuhet se Islami është jeta.

SHFAQJA E MIRËSISË DHE PËRMBAJTJA NGA NDALESAT

Imani bën që njeriu të jetë burim mirësie për çdo gjë që e rrethon atë. Besimtari pëlqen për hir të Allahut dhe urren për hir të Tij. Ai u afrohet të mirave dhe i përcjell tek të tjerët, gjithashtu largohet nga të ndaluarat dhe mundohet që edhe njerëzit e tjerë të qëndrojnë larg tyre. Në një Hadith që transmetohet nga Enes (r.a.), i Dërguari i Allahut (a.s.), ka thënë: *“Kushdo që zotëron tre attribute, do përjetojë ëmbëlsinë e Imanit: Të dojë Allahun dhe Pejgamberin e Tij më shumë se çdo gjë tjetër, të dojë dikë vetëm për hir të Allahut dhe të urrejë të kthehet në mosbesim, ashtu siç do të urrente të hidhej në zjarr.”* (Buhariu)

BALANCA NË FE

Balanca në fe vjen nga besimi dhe besimtari gjithmonë i balancon punët e tij. Ai nuk është ekstremist dhe e di se ekstremi të dërgon në humbje. Ai nuk bëhet aq i lëshuar që të braktisë

normat e Islamit, as nuk i kryen këto norma i sforcuar duke dëmtuar shëndetin e tij dhe duke mos përmbyshur të drejtat ndaj vetes së tij në fillim dhe pastaj ndaj të tjerëve. Në një Hadith që transmetohet nga Ebu Hurejreh, Pejgamber (a.s.), ka thënë: *“Feja është e lehtë. Kushdo që e bën fenë të vështirë për veten e tij, mbizotërohet, prandaj drejtoni veten tuaj në atë që është e drejtë dhe ndiqni rrugën e mesme.”* (Buhariu)

VAZHUESHMËRIA E PUNËVE TË MIRA

Imani bën që besimtari të jetë i vazhdueshëm në adhurim dhe në kryerjen e punëve të mira. Transmetohet nga Aishja (r.a.), se një herë, kur erdhi Hz. Muhamedi (a.s.), një grua gjendej tek unë. Ai pyeti: *“Kush është kjo? Unë i thashë: Kjo është filan grua dhe i tregova se sa shumë ajo falej. Ai tha: Ndal! Ti duhet të bësh aq sa ke mundësi. Beto hem në Allah, se Ai nuk lodhet (duke shpërblyer) ashtu siç lodhesh ti. Dhe Dinin që ai pëlqen më shumë, është ai në të cilin ka qëndrueshmëri.”* Do të thotë që më mirë pak, por në mënyrë të qëndrueshme. Ta kemi të qartë se kur themi pak, nuk ka kuptim reduktimin e obligimeve parësore. Në një thënie tjetër, zotëriu i njerëzimit thotë:

“Veprat më të mira tek Allahu janë ato që, megjithëse të pakta, janë të qëndrueshme.” (Buhari)

Në fund më mbetet që t'i lutem Fuqplotit të na e mbrojë besimin. Të na bëjë nga ata që jetojnë si besimtarë dhe vdesin si të tillë. Amin!

Ligjëratat gjatë muajit Nëntor - Dhjetor 2010
në Greenway Masjid, Arizona
www.greenwaymasjid.com

NJERIU NË PERSPEKTIVËN E METAFIZIKËS KURANORE DHE ANTROPOLOGJIA E PËRSHPIRTSHMËRISË ISLAME

Metin Izeti

vijon nga numri i kaluar...

Mevlana në trajtë shumë të ngritur e ka përfaqësuar në poezinë e tij përmallimin e njeriut për origjinën dhe eternalitetin e tij. Ai në poezinë e tij e ka shfaqur idenë e njeriut që nuk e ka humbur fizionominë e vet. Ai flet për artin, shkencën dhe filozofinë që nuk e kanë harruar pajtimin e tyre me parimin e natyrshmërisë, respektivisht logosit. Edhe gjërat në poezinë e tij u rrëfejnë atyre që dinë ta përdorin ndjeshmërinë e tyre. Figura poetike në poezinë e Mevlanasë na paraqitet si e llojllojshme dhe me mimikë ekzistenciale. Figura e njeriut të përsosur na afrohet si peisazh, lojë e formave dhe ngjyrave, që ndryshojnë pandërprerë, që duken si akcidenca të tjerrura mes vetes, por pa platformën e zezë. Një numër i madh i personazheve dhe

përmasave relieve gjeografike në veprën e Mevlanës e kanë humbur kompetencën individuale të përkapjes ose aftësinë e vrojtimit autentik.¹ Heideggeri këtë pozicion e konsideron si status specifik të artistit ose të pragmatizmit të së vërtetës. Kjo tërësi, thotë Heideggeri, është më se e qartë

1. Aftësia e vrojtimit autentik është një prej problemeve shumë të kolavituar të njeriut bashkëkohor. Me plot të drejtë në lidhje me këtë çështje Prof. Ismail Bardhi në "Vrojtimin teologjik të Absolutit" do të thotë: "Çfarë-dolloj njohjeje e cila është e bazuar mbi qëllimin objektiv detyrimisht duhet ta marrë parasysh fenë si një lloj të veçantë të njohjes, e cila vetvetiu i cakton kufijtë e shkencës, filozofisë dhe artit. Njohja e themeluar mbi arsyen vetëm në domenin e reales, të dukshmes, individin e drejton nga ajo rrugë, rruga e fesë, dhe mbarë jeta njerëzore duhet të kalojë për t'u arritur deri te ajo rrugë. Mirëpo, ndonjëherë njeriu vetëm mbetet në rrugën e jetës së tërë dhe ç'është akoma më tragjike, në atë të gabuarën dhe të fundmen".

që është humbur në qytetërimin modern. Një paralele të njëjtë heq edhe Albert Kamyja kur thotë: “Nuk ka rrugë tjetër përveç prerjes së rrënjëve që e lidhin njeriun vetëm me jetën dhe natyrën, gjegjësisht me lëndën. Nuk është e rastit që librat kryesorë të ditëve të sotme, në vend që të merren me nuancat e zemrës dhe vërtetësinë e dashurisë, amullohen vetëm me gjykatësit, proceset dhe mekanizmat e akuzës dhe padisë. Në vend që të hapen dritaret metafizike para bukurisë botërore, ata me ngarkesë i mbyllin në brengën e të vetmuarit dhe të huajt”.

Vargjet e mësipërme të Mevlana Xhelaluddin Rumiut janë komentuar nga një numër i madh i komentatorëve të *Mesnevisë*, qoftë në lindje ose në perëndim. Ja si janë kuptuar këto vargje që flasin për paralelizmin e qenies dhe të së vërtetës, ose thënë më mirë, e shprehin antropologjinë reale të zbulësës dhe kontaktit hyjnor me dukshmërinë dhe përmasën e kthimit drejt Tij.

Mevlana Xhelaluddin Rumi u fillon *Mesnevi*’në e tij me fjalën “Dëgjo”. Në shikim të parë duket se ky fillim nuk është në harmoni me veprat klasike të letërsisë fetare Islame, pasi të gjitha veprat fetare dhe letrare Islame fillojnë me emrin e Allahut. Disa prej veprave kryesore të letërsisë anadoliane si *Garibname*’ja e Ashik Pashës, *Feleknâme*’ja e Gylshehriut dhe *Mevludi* i Sulejman Çelebiut fillojnë me emrin e Allahut. *Garibname*’ja fillon me këto fjalë:

“Në fillim të përmendim emrin e Allahut”. *Feleknâme*’ja me dyvargëshin:

“Të fillojmë fjalën me Bismillah

Të bëjmë një lutje me Allah”. Ndërsa Sulejman Çelebiu *Mevludin* e fillon me vargun:

“Allah emrin ta përmendim daima”.

Fillimi i këtyre *Mesnevisë* kërkon kujdes dhe qasje. Ka mundësi që poeti vargun e parë e ka filluar për hir të shijes dhe shprehjes së mendimit të lirë ashtu si i ka lindur së brendshmi përmes frymëzimit. Mundet që Mevlana të ketë menduar se në çdo fjalë që flitet me dashuri në Allahun ekziston shenjtëria e bismillahit.

Për pasojë, dijetarët e *Mesnevisë*, në lidhje me fillimin e veprës nga ana e Mevlanës me fjalën “bishnev” (dëgjo), në vend të bismillahit kanë kërkuar urti të tjera. Ata kanë konkluduar se *Mesnevija* fillon me shkronjën **B** dhe kjo e zë vendin e bismillahit. Pasi shkronja **B** është prej shkronjave të shenjta Islame. Provë më e mirë për këtë është thënia e Hazreti Aliut: “Çdo gjë që ka në Kuran është në *Fatihane*, çka ka në *Fatihane* është në *Bismillahin*, çka ka në *Bismillahin* është në shkronjën **B**”. Si shtesë e kësaj thënieje Hazreti Aliu ka thënë: “Urtitë e shkronjës **B** janë në pikën nën të. Unë jam pika nën shkronjën **B**”. Me thëniet e sipërpërmendura Hazreti Aliu e ka stolisur shenjtërinë e shkronjës **B** me kuptime

edhe më të thella.

Sipas këtij botëkuptimi, Mevlana bismillahin e ka thënë në krye të fjalës bishnev (dëgjo). Fillimi i *Mesnevisë* me fjalën bishnev ka edhe urti të tjera. Përsëri sipas dijetarëve të *Mesnevisë*, Allahu në Kuran të dëgjuarit e ka treguar si më të vlefshëm se të shikuarit, në realitet Kurani flet për virtytin e dëgjimit. Nga ana tjetër, asnjë prej pejgamberëve të Allahut nuk ka qenë i shurdhër dhe ky është argument se dëgjimi për njeriun është më i rëndësishëm se shikimi. Fillimi i *Mesnevisë* nga ana e Mevlanës me fjalën “dëgjo” e shpreh ndjeshmërinë në dëgjimin e fjalëve të tij.

Fjala e dytë me rëndësi në vargun e parë është fjala “naji”. Naji, nga njëra anë është lapsi, i cili shkruan dhe një mjet i shenjtë. Nga ana tjetër, naji është simbol i të ngriturve (evlija). Evlijatë, në të vërtetë janë të takuar me Zotin. Por para këtij takimi kanë përjetuar shumë përmallime për shkak të largësisë dhe sa e sa tortura për shkak të ndarjes. Evlijatë vajtojnë për hjekat e ndarjes me zë të djegur si edhe naji dhe me këtë u tërheqin vëmendjen atyre që neglizhojnë. Pikërisht për këtë, zëri i najit është bërë melodi e ngrohtë vajtuese e ritualeve të dhikrit në tarikatin Mevlevi dhe ka shërbyer si mjet për proklamimin e dashurisë hyjnore.

Të qenët në këtë botë dhe brenda kafazit të trupit do të thotë të jesh në gjendje penguese për takim me Zotin. Për ata që e dinë sekretin e të qenit një me Zotin dhe që e kanë perceptuar lartësinë eterne të kësaj gjendjeje, një pengesë e tillë është shkak për përmallim dhe vajtim të thellë.

Prandaj kur naji thotë: “Që kur më prenë mua prej kallamishtes, shumë gra e burra rënkuan prej vajit tim”, pohon se në fillim ka qenë në një kallamishte. Ky është rrëfim për bashkësinë tonë me Zotin në botën hyjnore dhe e përcak-

ton gjendjen e të qenurit një perlë në arkën e Krijuesit të lartë i Cili thotë: “Unë isha një arkë e fshehtë dëshirova të dihem”, gjegjësisht qenien substancë e njëjtë me Të.

Krijesat janë paraqitur në ekzistencë me këkesën e tyre për sy që do ta shohë dhe zemër që do ta dashurojë bukurinë e Krijuesit. Para etapës së dukshmërisë në qeniet nuk kishte “ti, unë”. Ishte vetëm “Ai”. Çdo gjë përbëhej prej Tij. Edhe njeriu që sot vajton si naji ishte në Të. Çdo shpirt i paraqitur në atë botë pyetjes “A nuk jam unë Zoti juaj?” i pati dhënë përgjigjen *belâ: po Ti je*. Kjo thënie ishte hapi i parë i prezantimit të shpirtit si zjarr, ajër, ujë, bimë, kafshë dhe fillimi i aventurës së tij njerëzore. Shpirtrat, pas tubimit të “Elestit” u ndanë dhe si burra e gra rrodhën drejt kësaj bote. Nga njëra anë u bënë edhe sy e zemra me aftësi për të parë dhe dashuruar bukurinë e Zotit. Ndërsa në anën tjetër filluan t’i përjetojnë dhimbjet e të qenurit të ndarë dhe larg prej Tij.

Tash: “O ju që si naji në këtë botë jeni të burgosur në trup! Që jeni larg prej kallamishtes së vjetër dhe qenësisë së përbashkët! Unë kërkoj një zemër që do të dëgjojë fjalët e mia. Një zemër, e cila gjendet në gjoksin e copëtuar prej zjarrit të ndarjes që unë t’ia rrëfej përmallimet e mia për Zotin”, janë këto fjalë të najit, i cili ka zbritur prej botës së zotësisë në këtë botë kalimtare dhe në trupin e njeriut ka përjetuar vetë dhe ua ka përjetuar të tjerëve përmallimet dhe mallëngjimet më të mëdha.

Njeriu sa më shumë të jetë larg prej orgjinës dhe vatanit të vërtetë të tij, aq më tepër do të ndjejë një therje për kthim dhe do të ndjejë mallin e kohës dhe mundësisë për takim me të.

Njeriu pasi të kryejë udhëtimin gjysmëharkor të zbritjes së substancës hyjnore dhe të kalohen shkallët e zjarrit, ajrit, dheut, bimës, kafshës e fillon gjysmëharkun e ngritjes drejt Zotit dhe në hapin e parë të kësaj ngritjeje e përjeton qenësinë. Njeriu është pasqyrimi i substancës hyjnore në këtë pikë.

Kur të arrijë në këtë pikë, për t’u kthyer drejt orgjinës ka dy rrugë: nëse e mbaron jetën dhe vdes pa u ngritur. Por në këtë mënyrë ai nuk fiton asgjë prej kalimit të jetës. Gjatë jetës së tij në këtë botë ai nuk e ka ditur se kush është, prandaj edhe në botën tjetër do të jetë në gjendje të paditurisë.

Ndërsa nëse njeriu në këtë botë takohet me një njeri të ngritur, gjegjësisht nëse e dikton substancën e tij me kujdesin e një udhërrëfyesi, ka mundësi të kuptojë se për ku dhe kë e ka përmallimin në brendinë e tij. Së pari e gjen Zotin në botën e tij të brendshme e më pas në atë të jashtmen. Të ndierit e ekzistencës së Zotit në brendinë njerëzore emërtohet si “texhelli” (pasqyrim). Njeriu që ka arritur të përjetojë pasqyrimin hyjnor, gjithësinë e vështron me vështri-

min e Zotit dhe bëhet pronar i sekretit me të cilin e sheh Zotin në çdo vend. Kjo gjendje, është ripërtëritje e dijes me Zotin. Por nuk është takim (visal) i plotë. Njeriu edhe kur të arrijë në shkallën e përsosmërisë, ndjen një përmasim të shijshëm për origjinën e tij.

Naji, gjegjësisht njeriu i përsosur (insan kamil), Piri ose Murshidi (udhërrëfyes mistik), flet për sekretin e kallamishtes. Ai është i afërt me njerëzit e mirë dhe të ligj brenda popullatës së gjerë dhe sillet mirë me ta. Pasi njeriu në çdo gjendje të tij prezantohet në rrugën e arritjes deri te e Vërteta. Pikërisht për këtë, njerëzit në suaza të diturive dhe ndjesive të tyre afrohen me këta njerëz të ngritur dhe përpiqen të përjetojnë gjendjet e tyre.

Unë ua tregova sekretet e realitetit njerëzve të secilës shkallë, mirëpo ata m’u afruan në bazë të mendimeve të tyre. Nuk e kërkuan rrugën e arritjes deri te njohja dhe qëllimi i sekreteve të mia të brendshme, por për të ecur në rrugën e të ngriturve duhet lënë rruga e spekulimit. Shkurt, e vërteta hyjnore nuk mund të njihet me spekulim. Deri te të vërtetat arrihet vetëm nëpërmjet dijes bindëse (jakin) duke lënë prapa çdo lloj të dyshimit dhe dymendësisë.

Vetëm nëpërmjet kësaj rruge ka mundësi të shihet drita në arkat shpirtërore dhe kuptimi i varrosur në fjalët e evlijave.

Naji thotë: Unë në fillim isha në një kallamishte. Rrënjët dhe shpirtin e kisha në ujë dhe tokë. Aty lëkundesha i lazdruar dhe ndiqja çdo erë që frynte. Por erdhi dita kur më prenë prej kallamishtes. Trupin tim e thanë dhe e shpuan me zjarrin e dashurisë. Më hapën plagë të shumta në trup. Më dhanë në duart e një personi me frymë të madhërishtme. Frymët e ngrohta dashurore të tij kaluan prej brendisë sime. Kjo frymë lëvroi dhe nxori çdo gjë përveç dashurisë prej meje. Erdha në pozicionin buzë më buzë me të dashurin. Fillova të rënkoja dhe të vajtoja. Rënkimi dhe vaji që më vinin prej brenda shprehnin njëkohësisht edhe sekretin tim. Gjegjësisht këndonin për realitetin dhe lumturinë që përjetoja në brendi.

Shkurt, sekretet e mia janë shndërruar në fjalë, në gjendje tingullore. Mirëpo ata që i kanë sytë e mjegulluar dhe që nuk u dëgjojnë veshët, nuk kanë dritë për të parë dhe nuk kanë arritur gjendjen për të kuptuar realitetet për të cilat flas unë.

Njeriu ka dy gjendje: shpirtin dhe trupin. Trupi i njeriut prezanton anën e dukshme, respektivisht gjendjen e dukshmërisë së njeriut. Ajo që shihet është lëndë trupore dhe e dendur.

Ndërsa njeriu gjithashtu ka dy lloje të shpirtit: një është shpirti që gjendet edhe te gjallesat e tjera dhe që i mban të gjalla dhe në këmbë ato, që është i emërtuar si shpirt

shtazor. Por te njeriu ka edhe një shpirt të posaçëm, i cili pasqyrohet vetëm në njeriun dhe është substancë hyjnore. Ky shpirt nuk është i përkohshëm si ai tjetri. Ky është shpirt i amshueshëm. Ky shpirt është sintezë e dritës dhe fuqisë dhe nuk mund të shihet nga secili sy. Kjo substancë mund të emërtohet edhe si frymë Hyjnore e pasqyruar në njeriun. Shpirti, i cili përmendet në vargun e Junus Emres është mu ky:

“Një unë ka brenda meje” .

Shpirti është prezent në çdo organ, në çdo grimcë të trupit të njeriut, është i çiltër dhe po aq i bukur. Shpirti Hyjnor e dashuron shpirtin trupor me dashuri të thellë për shkak të bukurisë dhe çiltërsisë së tij. Herë pas here bukuria hyjnore e shpirtit shfaqet edhe tek trupi.

Për këtë shkak gnostikët (arif) i njohin njerëzit që nën sjelljet dhe trupin e tyre e prezantojnë bukurinë hyjnore. I ndjejnë sekretet e dukshmërisë dhe sjelljeve të tyre.

Kur Hazreti Mevlana thotë se trupi prej shpirtit dhe shpirti prej trupit nuk është i fshehur, mirëpo secilit nuk i është dhënë leje për ta parë atë, do të thotë që për të arritur këtë realitet, gjegjësisht për të parë shpirtin hyjnor, duhet si naji të largohet prej ujit dhe tokës dhe t'i copëtohet gjoksi prej dashurisë ndaj më të Madhit.²

Njeriu është një ndër temat dhe subjektet më të diskutuara dhe të përpunuara në tesavvufin islam. Mevlana e trajton edhe në shumë poezi të tjera njeriun dhe përmallimin, dashurinë e tij ndaj Ekzistencës reale. Përveç *Mesnevisë*, e përpunon edhe në *Rubairat* e tij:

*Dashuria Yte qenka brenda në mua, tash e kuptova
M'u si gërsheta me mijëra thurje, nuk e lëshova
Dje isha i dehur prej gotës së verës
Ç'u bë që sot, ajo gotë u deh prej meje.*

*O shpirt! Shiko e humba shpirtin, por edhe horizontin
Ku është toka, qielli? E humba afërsinë e largësinë
Ti gotën ma derdh në gojë e mos ma jep në dorë
Pasi unë i dehuri e humba edhe gojën.*

*Në shkofsha në atdhenë e exhelit
Një përleshje do t'i ngjitet hiçit
Hiçi habitet e thotë: “Në të dyja
Botërat një tufan paska ra”.*

*Dashuria Yte, flakë që digjej në brendinë time
Entuziazmi Yt, qetësi që rrjedh në zemrën time
Vetëtimë ishte flaka, breshër ishte uji
Ishte si ëndërr, s'ishte por ishte.*

2. Në lidhje me komentet e bëra Mesnevisë shiko: Rifai, Kenan, *Serhli Mesnevi-i Serif, Istanbul 2000.*

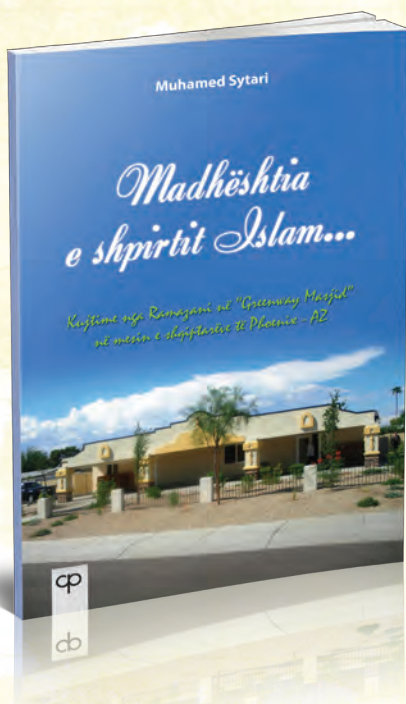
*Bisedova me të huajt orë e çast
Por biseda pa Ty ishte e kotë
Kur dielli perëndon, njeriu e don dritën
Vetë për një çikë drite e kall fenerin.*

*Në don ta gjesh të Dashurin në qenësi
Shpëto prej formës, kërkoje esencën
Qenësia e Tij e mbuluar me shumë perde
Ai në Vete, kurse gjithësia rob është në Të.*

“Unë jam ndjekës i mënyrës së besimit të Ibrahimit (a.s.), thotë Mevlana Xhelaluddin Rumi, **ai nuk i donte gjërat që perëndojnë e që humbën**” (En'am, 76) Personaliteti dhe filozofia e tij kuptimore ishin të orientuara drejt amshueshmërisë dhe eternitetit. Për të jeta e kësaj bote, begatitë e saj si dhe çdo gjë që ngjan në të ishte e përkohshme, ndërsa shpirti dhe rrethimi i tij ishin të përhershme dhe me vlerë reale. Pikërisht për këtë njeriu jetën e tij nuk duhet ta harxhojë në ndjekje të hamendjeve kalimtare, thotë Mevlana, por duhet të koncentrohet në shpirtin dhe në vlerat eterne.

Hazreti Mevlana në letërsinë dhe veprimtarinë e tij praktike tregon rrugën e dashurisë së përjetshme dhe i hap dyert e zemrës së tij bujare në praninë e tërë njerëzimit duke thënë: **Nëse ti e do veten, duhet ta dashurosh edhe Krijuesin tënd, ndërsa kur të dashurohesh në Krijuesin do ti duash edhe krijesat e Tij.** Ja pra ky ishte caku përfundimtar, të cilin e dëshironte inkuadrimit hyjnor në gjithësi. Nëse dija dhe besimi ynë na kahëzojnë drejt këtij realiteti, atëherë jemi të denjë dhe me dinjitet i përkushtohemi Zotit.

Madhështia e shpirtit Islam

Xhahid Bushati

Kohë më parë Imam Muhamed Sytari botoi librin “Madhështia e shpirtit Islam...”¹

Përmbajtja e këtij libri është refleks i një ftese nga Qendra Islame Shqiptare Amerikane e Arizonës (AAIC), nga data 31 gusht deri më 4 tetor 2009, ku Imam Muhamed Sytari ishte i mirëseardhur dhe i mirëpritur për të marrë pjesë në aktivitetet fetare me rastin e muajit të madhënueshëm të Ramazanit dhe Fitër Bajramit, të zhvilluara në “Greenway Masjid”, në Phoenix.

Njohja me këtë realitet të ri e të largët, siç është Amerika, shpeshherë në vetvete i shumëndërruar, është tashmë një realitet dhe ti udhëton drejt këtij realiteti, ku e panjohura dhe e njohura janë bashkudhëtarë.

Udhëtimi që përkon me muajin e madhënueshëm të Ramazanit, zbritja në “tokën e lirive”, njohja me qytete të tilla, si: Phoenix, Glendale, Tempe, Gilbert etj., (që autorit të librit iu “kthyen në ditë hixhreti”), njohja me xhematë myslimanë që nuk i ke menduar se mund t’i takosh ndonjëherë në jetë, me xhami, akademi, shkolla e institucione fetare etj., njohja gjithashtu me njerëz që

1. Sytari, Muhamed: “Madhështia e shpirtit Islam...” (Kujtime nga Ramazani në “Greenway Masjid” në mesin e shqiptarëve të Phoenix - AZ), botim i Sh.B. “Camaj-Pipa”, Shkodër, 2010.

e duan fenë islame, që kontribuojnë me devocion etj., - janë pak a shumë në vija të përgjithshme portreti i këtij libri, që në palcën e tij ka mirënjohje e falënderime, mbresa e kujtime, pjesëmarrje e takime të paharruara, të cilat flasin për dëshmi autentike e përqasjeje, të cilat fokusohen si vlera të patjetërsueshme në madhështinë e shpirtit Islam.

Në paraqitjen e kujtimeve, autori i këtij libri, e paraqet veten në dy pozicione: a) të kundruesit të kujdesshëm për të parë e për të përfituar çdo gjë të vlefshme, duke i fiksuar e përjetësuar në shpirtin e kujtesës. b) si pjesëmarrës aktiv në veprimtari të ndryshme, si “i panjohur” por në fakt i njohur. Këtë shkrimje organike, Imam Muhamed Sytari e pohon kështu: “ditët e kaluara në mesin e myslimanëve shqiptarë në Amerikë u bënë ditët më të veçanta e më të larmishme të jetës sime në shërbim të Thirrjes Islame.”² apo “... të përjetoj së bashku me ta (myslimanët shqiptarë, - nënvizimi im) kënaqësitë e një muaji plot besim e shpirt sakrifice.”³

Në rrëfimin e tij, sa teologjik aq dhe poetik, Imam Muhamed Sytari paraqitet si një vëzhgues i hollë dhe i

2. Po aty, faqe 12, kapitulli: “Bismil-Lah...”.

3. Po aty, faqe 7, kapitulli: “Falënderim dhe Mirënjohje...”.

vëmendshëm gjatë gjithë përjetimeve të tij në raport me dukuri të ndryshme të realitetit ekzistues. Kjo ka bërë që në gjithë tekstin e tij, të mbizotërojnë detajet (të shprehura herë në mënyrë të drejtpërdrejtë e herë në mënyrë metaforike) që mbartin e shprehin ngarkesa emocionale dhe funksione, si: të përcaktuesit, të mesazhit e të ndërlihdësit kohor. Doemos rrafshet paraqitës janë të shumtë, por ne po përqendrohemi në disa prej tyre.

-Edhe në këtë udhëtim të largët drejt Amerikës, Imam Muhamed Sytari e ka në shpirt Vendlindjen, Shkodrën e tij të shtrenjtë, herë pas here bisedon me të. Është njohës i mirë i rrënjëve dhe i historisë së saj, i diakronisë dhe sinkronisë së saj. Ja, se si i përshkruan dy figura të rëndësishme me “tharm” Shkodre: “... në po atë vend (Amerikë, - nënvizim im) ku gati një shekull më parë kishte shkelur edhe hoxha shkodran, H. Salih ef. Myftija, në rrugën e shpëtimit të besimit të tij dhe ruajtjes së dinjitetit të fesë islame dhe identitetit kombëtar nga invadorët xhahilë që kishin nisur të mësynin njëri pas tjetrit Shqipërinë e pasparësisë, në terren, besim e kulturë... Në atë vend, ku dekada më parë ezheristi shkodran, Imam Vehbi Ismaili, kishte shkuar për të realizuar aspiratat e një jete të tërë në shërbim të vlerave fetare islame dhe kombëtare...”⁴

-Personazhet që “lëvizin” në këtë libër janë vizatuar në individualitetin e tyre me mjeshtëri, ku gërshetohen frytshëm teologjikja me artistiken. Gjatë leximit nuk mund të harrojmë epitetet mbresëlënëse të këtyre njerëzve që i ofruan autorit të librit ngrohtësi, dashuri dhe shpirt Islam. Po përmendim disa: Imam Ditmar Faja, hoxha i përkushtuar ndaj komunitetit të tij; Bardhyl Kosovrasti, aktivisti i zellshëm dhe burri i devotshëm në rrugën e ruajtjes së dinamikës në xhami dhe në qendrën Islame Shqiptare; Ylber Fetahu, burri i urtë dhe dashamirë; Hisa Saiti, shembulli i njeriut të përkushtuar ndaj

familjes, shoqërisë e xhamisë etj.

-Libri ka hapësirën e shpirtit Islam. Ai nis me fjalën e madhërishme Bismil-Lah dhe përfundon (në fakt me një vazhdimësi fjale) të titulluar: “Gjurmë besimi”. Brenda këtyre dy nocioneve bashkëjetojnë dhe udhëtojnë përjetësisht edhe këto sintagma, si: falënderim dhe mirënjohje, Akademia kulturore e Arizonës dhe Shkolla Islame në Phoenix, Namazi i parë i teravisë dhe Dersi i xhumasë, Pasaporta e Resulull-Llahit dhe sofa e komunitetit indian, miq në shtëpinë e një myslimani amerikan dhe Intervista me z. Richard Pedigo, Mevludi në Ramazan dhe Iftari i Natës së Kadrit, Një natë sa një Jetë dhe Selami i fundit i një teravie, Madhështia e një feste që na bashkon të gjithëve dhe... Ishin imazhet e një Shqipërie të Madhe me shpirt Islam.

- Gjatë qëndrimit në Amerikë, çdo ditë dhe ditët e marra së bashku kanë disa konkluzione të rëndësishme e jetike që ka bërë autori duke u ballafaquar me përditshmërinë e tij si vlerë njohëse, progresive e vizionare, por, njëkohësisht përbëjnë themelin mbi të cilën ngrihet godina e librit në fjalë. Ata janë: 1. Dinamika e jetës 2. Hapësirat e shumta si mundësi 3. Harmonia ndërkomunitare 4. Ndjenja e përgjegjësisë. Këto nocione që kanë dimension identiteti, jetese dhe ardhmërie zberthehen përmes argumenteve, të cilat kanë një bazë historike e përvojë brezash dhe janë dëshmi e jetës, mësimi dhe realitetit amerikan, ku kontribuojnë në mënyrë të vlerë e të dobishme edhe komuniteti mysliman.

Kjo është arsyeja që autori Imam Muhamed Sytari të gjithë kapitujt e librit i ka vënë në funksion të ruajtjes dhe të zberthimit të simbolikës së titullit. Një zberthim i karakterit analitik dhe sintetik, që i japin këtij libri vlerat e një dokumenti që mbart jetë dhe është shpresëdhënës, gjurmët e të cilit nuk shuhen kurrë, sepse në thelb kanë realitetin jetësor dhe realitetin hyjnor.

4. Po aty, faqe 11, kapitulli: “Bismil-Lah”.

Dilemat etike, moralit dhe media

Zimo Krutaj

Me shkas nga libri “Etika në media - çështje dhe raste”, shkruar nga Philip Patterson e Lee Wilkins, dhe përkime me realitete mediatike shqiptare...

Sfidat dhe dilemat etike zënë fill që në tekstet e filozofëve të lashtë. Ato, në një farë mënyre, gjithnjë kanë qenë bashkëshoqëruese të zhvillimeve historike, shoqërore e kulturore. Por, me hovin e madh cilësor të teknologjisë së komunikimit, më shumë sesa pjesë e qenësishme e filozofisë dhe e formulimeve teorike, çështjet etike dhe diskutimet për përfshirjen e normave morale në kode vetërregulluese dhe në vendimmarrje, janë nevojë dhe rezultat i veprimtarisë së përditshme të njeriut. Sot, në epokën e globalizimit dhe integritit, është rritur jo vetëm ndjeshmëria e publikut, por edhe dimensionit reflektues i gjithësecilit mbi atë që ndodh dhe, sidomos, mbi mënyrën si na paraqitet. Dhe, në reflektimin apo zgjedhjet e zgjidhjet tona, ka një ndikim e një rol të padiskutueshëm media, qoftë media e shkruar, media elektronike, apo media e re.

Më së pari, në fushën e medias, konceptet e parimet morale dhe etike sendërtohen në kodet e etikës, të cilat shërbejnë për të harmonizuar të drejtat themelore të njeriut me të drejtën e qytetarëve për informim dhe lirinë e shtypit. Këto kode mbartin, në mënyrë të përmbledhur, rregullat apo kërkesat themelore të deontologjisë së mediave të sotme, që rrjedhin kryesisht nga normat morale të shoqërisë në një stad të caktuar zhvillimi, të përfaqësuar nga niveli dhe cilësitë e profesionistëve të medias. Përcaktimi i parimeve të qarta etike për çështje të ndryshme nuk do të thotë që ta vëmë median përpara një pasqyre të skematizuar të moralit,

apo të përsëriten virtualisht formulimet e ligjit. Nëse legjislacioni në fuqi e ndalon diçka në mënyrë eksplicite, ajo nuk ka nevojë të trajtohet në kodin e etikës. Kodet e etikës, ndryshe nga ligjet, marrin në konsideratë edhe trashëgiminë shoqërore e kulturore, sidomos moralin dhe traditat specifike të një vendi a kombi të caktuar, gjë që reflektohet në rregullat e normat që duhet të kodifikohen.

Paraqitjen e kësaj problematike të mprehtë e të ndërlikuar, me një gjuhë e një strukturë krejt të veçantë, e merr përsipër libri i ri “Etika në media - çështje dhe raste”, botim i shtëpisë botuese UFO Press. Autorët e librit janë Philip Patterson dhe Lee Wilkins, përkatësisht profesorë në Universitetin e Oklahomës dhe në Universitetin e Misurit, Kolumbia. Ky libër vjen për lexuesin shqiptar në një shqipe të qartë e të rrjedhshme, punë e përbashkët e përkthyesve Valbona Nathanailli, Viola Gjylbegaj e Blendi Lami.

“Etika në media - çështje dhe raste”, është një tekst fundamental për studentët dhe pedagogët e shkencave të komunikimit, por mund të thuhet me siguri se nuk u drejtohet vetëm atyre. Një shtresë shumë e gjerë lexuesish mund të gjejnë, në këtë libër, përgjigje për mjaft çështje që u interesojnë. Këta lexues mund të jenë gazetarë, punonjës të tjerë, veprimtaria e të cilëve lidhet me median, ose profesionistë të fushave të ndryshme, që hasin në sfida apo dilema të pashmangshme etike dhe morale. Por mund të jenë, gjithashtu, edhe ata që quhen rëndom konsumatorë: lexuesit dhe teleshikuesit e përditshëm e të panumërt, pikërisht ata që, në një mënyrë a në një tjetër, janë njëherësh objekt dhe subjekt i pro-

grameve të ndryshme të mediave tona. Autorët e librit, falë përvojës së tyre në fushën e medias, kanë zgjedhur një strukturë të veçantë, një metodë e stil mjaft tërheqës për të parashtruar idetë e tyre përmes rasteve e shembujve konkretë, larg akademizmave e recetave të gatshme. Siç shprehet, në parathënie, profesori i njohur i shkencave të komunikimit në Universitetin e Ilinoisit Cliford Cristians “në këtë libër gjen vend tradita më e mirë e filozofisë praktike: gjenerohen debate nga dilemat e jetës së përditshme duke i drejtuar drejt çështjeve të qenësishme e duke zbatuar teorinë e përshtatshme për procesin e vendimmarrjes.” Është fjala për vendimmarrjen e menjëhershme, nga drejtuesit radiotelevizivë, televizivë apo redaktorët e shtypit të shkruar, në një situatë problemore, për një çështje etike të thukët, por edhe për parime morale të njohura, tradicionale e aktuale, me interes të gjerë e ndikim të drejtpërdrejtë në publik.

Autorët pohojnë që në krye të herës se “synimi i këtij libri është të pajisë lexuesit e tij jo thjesht me një sasi rregullash. Synimi është pajisja me aftësitë e duhura, modelet analitike, fjalorin dhe vlerësimin e të tjerëve, që janë përballur me këto zgjedhje, aftësimi në marrjen e vendimeve të justifikueshme etike”. Që këtej buron argumentimi i parimeve etike që vijnë prej përvojës sonë dhe të të tjerëve, pasi “meqenëse çdo situatë” (që parashtron, mbart ose ka për pasojë një problem etik) “është unike... mësuesi më i mirë është jeta e përditshme”. Jo më pak i rëndësishëm është kuptimi dhe vlerësimi i “dualizmit *detyrë* dhe *vlerë*”, por edhe mbajtja parasysh e dallimit të domosdoshëm midis etikës dhe sistemeve morale, të cilat nuk janë “sinonime të njëra-tjetrës”. Në Greqinë e lashtë, me “*etikë*” kuptohej studimi i së mirës, i asaj “që është e mirë si për individin, ashtu edhe për shoqërinë”. Edhe rrënja e fjalës etikë vjen nga “zakon” apo “traditë”. Sipas konceptit të autorëve në këtë libër, sot “dy mijë vjet më vonë, etikë do të thotë të mësuarit e të bërit zgjedhje racionale ndërmjet asaj që është e mirë dhe asaj që është e keqe, ndërmjet një veprimi që mund të justifikohet *moralisht* dhe një tjetri që nuk mundet. Etikë do të thotë gjithashtu dallim ndërmjet zgjedhjeve, të cilat *moralisht* mund të jenë njësoj të justifikueshme, por disa janë më shumë e disa më pak”.

Përvoja bashkëkohore e medias së sotme vjen në këtë botim përmes vëzhgimit, shqyrtimit dhe analizës së

mjaft rasteve nga media të llojeve të ndryshme, mjaft të njohura, si “Nju Jork Tajms”, “Los Angeles Tajms”, rrjetet CBC, CNN, NBC etj., por edhe nga media të tjera të botës si “Deyli Mirror” “The Guardian”, etj. Këto raste që trajtojnë çështje e dilema etike të ditës, që kanë bërë bujë e kanë ngjallur interesin e pothuaj gjithë shoqërisë, paraqiten në këtë libër në formën e tekstit, ilustrimeve, shembujve e fotografive. Libri është ndarë në 12 kapituj, të cilët përfshijnë çështje themelore të etikës, me një paraqitje të shkurtër teorike (ese) dhe me shumë raste e shembuj konkretë për secilën, të shkruar nga profesionistë të mediave. Lexuesi gjendet përpara një përvoje të drejtpërdrejtë të ditëve të sotme. Çështjet dhe rastet, por edhe shembuj të ndryshëm, rrokin etikën e informimit, etikën e reklamave, respektimin e privatësisë, etikën e fotografive dhe të videove të publikuara në gazetari, si dhe përmasat etike të artit e programeve kulturore e argëtuese.

Një pjesë me shumë vlere e me mjaft interes, sidomos për realitetin tonë mediatik e veçmas për gazetarinë shqiptare, na duket kapitulli për mediat e reja, veçanërisht për etikën e internetit. Le të kujtojmë për një çast shtrirjen e madhe që kanë marrë ndër ne *blogjet* e ndryshme dhe përdoruesit e shumtë të *Facebook*-ut. Me përjashtime të rralla, mund të thuhet me plot gjën se etika e medias së re as nuk u afrohet standardeve të medias tradicionale. Madje, në jo pak raste, përpos mosrespektimit të etikës e të normave morale, kemi të bëjmë me shkelje që, herët a vonë, duhet të bëhen objekt i veprimit të ligjit. Me realitetin shqiptar përkon më së miri përfundimi i autorëve se fuqizimi i komunikimit kërkon nga media e sotme më shumë koncepte e ndërgjegje morale; mungesa e saj dhe e transparencës ekonomike nga ana e shumë institucioneve të medias, e vënë në pikëpyetje këtë të fundit në marrëdhëniet me publikun e gjerë.

Nisur nga ideja që studentët e sotëm janë profesionistët e nesërm të medias, libri i kushton rëndësi të dorës së parë përgatitjes dhe pavarësisë së mendimit e vendimmarrjes së tyre për çështje etike dhe morale. Në fund të fundit, përgjigjja për dilemat e ndryshme, të paraqitura ose jo në tekst, është në ndjeshmërinë, përgjegjësinë e zërthimin e detajuar të situatave të ngjashme nga secili. Këtij qëllimi i shërben hartimi i kapitujve me refleksione rreth rasteve më të fundit, duke sjellë atë që sot

konsiderohet si arritja më e mirë në këtë fushë, trajtimi lakonik i teorisë së dilemave etike dhe sidomos modeli i diskutimit me pyetje të gatshme, në fund të çdo rasti të paraqitur. Në tekst, këto pyetje thelbësore, paraqiten të ndara në *mikro çështje*, *mes çështje* dhe *makro çështje*.

Në këtë kontekst theksohet se “instruksionet e dhëna mund të krahasohen me rrathët bashkëqendrorë. Rrethi me rreze më të vogël - *mikro çështja* -, fokusohet vetëm në rastin në fjalë dhe dilemat që paraqet. Rrethi tjetër - *mes çështja* - përqendrohet në përmbajtjen e problemit, duke manipuluar shpeshherë lehtësisht faktet, për të parë nëse vendimi nuk ndryshon”. Niveli më abstrakt është *makro çështja*. Këtu jemi përpara dukurive që përfshijnë tema të ndryshme, të cilat nisen nga rasti në fjalë për të përfunduar në diskutime për probleme themelore universale, që lidhen me të vërtetën, barazinë, besnikërinë e përgjegjësinë. Ky strukturim i librit dhe i kapitujve në vetvete u krijon mundësi të mëdha komunikimi pedagogëve e studentëve, zgjeron hapësirën e lirisë e pavarësisë në vendimmarrje, e bën metoden e mësimdhënies më të zhdërvjellët e më efikase. Dhe, ajo që na duket edhe më e rëndësishme, e lidh përgatitjen e të nxëniet të studentëve me mjedisin real të mediave ku do të punojnë në të ardhmen, pasi të gjithë shembujt dhe rastet (edhe kur janë hipotetikë) e kanë zanafillën në këtë mjedis.

Libri “Etika në media- çështje dhe raste” (i botuar plot gjashtë herë deri më sot) nuk mund të klasifikohet si libër tregu, nuk është sensacional e ca më pak spekulues. Megjithatë, ka tërhequr dukshëm vëmendjen e profesionistëve të fushës së medias, të pedagogëve e studentëve të gazetarisë në universitete të ndryshme dhe është përkthyer në disa vende. Ky fakt dëshmon për vlera të mirëfillta, për trajtim origjinal të një teme mjaft të mprehtë e të debatueshme si etika në mediat e sotme, për shqyrtimin nga këndvështrime të veçanta të dilemave etiko-morale. Besojmë se kjo bëhet e mundur edhe falë gjuhës dhe stilit të autorëve që, brenda struk-

turës e konceptimit të një teksti për studentët e universiteteve, të gazetarisë e të shkencave politiko-shoqërore, kanë ditur të harmonizojnë elementët e rrëfimit nga autorë (shkrues) të ndryshëm në një tërësi unike që lexohet me kureshtje. Një mënyrë e tillë të shkruari nxit edhe përqendrimin e meditimin mbi atë çka lexohet, në mënyrë që, kur të na duhet të marrim vendime, në një situatë apo rast të caktuar, të na shërbejë si përvojë e vlefshme. Edhe paraqitja grafike e librit, grafitë e ndryshme të përdorura për të evidentuar thelbin apo pyetjet, tabelat, nënvizimet e veçanërisht fotografitë, i shërbejnë më së miri përmbajtjes e mesazheve që kërkojnë të përçojnë autorët. Duket qartë se kemi të bëjmë me një tekst që e ka vendin jo vetëm në katedra e auditore universitetesh, por edhe në tryezën e punës së gazetarëve, redaktorëve, fotoreporterëve, kameramanëve e profesionistëve të tjerë të medias së shkruar apo elektronike. Nga ana tjetër, siç e cekëm edhe më sipër, ky libër zë vend fare mirë edhe në bibliotekën e një publiku më të gjerë. Të atij publiku që, në të shumtën e herës, është aktor ose nisëmëtar i shumë çështjeve e diskutimeve për raste, çështje e dukuri etike, për vlerat morale, edukative e qytetare të mediave bashkëkohore.

Realiteti ynë mediatik na dëshmon përditë se dilemat etike dhe morale të medias së sotme shqiptare janë të pranishme e të shumëllojshme. Ndaj redaksitë e gazetave dhe transmetuesit radiotelevizivë ndodhen gjithnjë në kërkim të gjetjes së drejtpeshimit të duhur midis lirisë krijuese dhe përgjegjësisë apo detyrimit për respektimin e etikës së komunikimit dhe ruajtjes së vlerave morale. Ruajtja e privatisë dhe e të drejtave të individit, parimet e respektimit të lirive shoqërore, politike e fetare, paanshmëria, shmangia e fjalorit vulgar që deformat formimin gjuhësor dhe dëmton shëndetin mendor e moral të fëmijëve e të të rinjve mendojmë se janë çështje të dorës së parë me të cilat përballen profesionistët e mediave tona.

Tri këshilla

Një ditë një njeri kapi një zog. Zogu i tha; “Unë nuk të duhem ty asgjë, përse kohë që jam i burgosur. Liromë e do të të jap tri këshilla të çmuara”.

Zogu premtoi t’ia jepte këshillën e parë teksa ishte ende në duart e njeriut, të dytën kur do të mbërrinte në degën e një peme, ndërsa të tretën kur do të qe i lirë të ngjitej lart në majën e një mali. Njeriu pranoi dhe kërkoi këshillën e parë.

- Nëse humbet diçka, - tha zogu, mos e vajto më edhe nëse mund ta dëshirosh sa jetën tënde.

Njeriu e lëshoi zogun dhe ky fluturoi për të qendruar në degën e një peme.

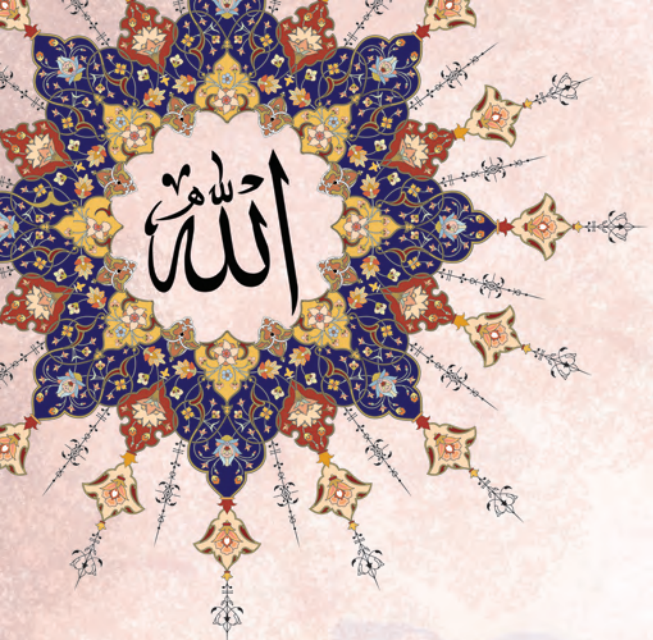
- Mos u beso kurrë gjërave që bien në kundërshtim me të kuptuarit normal, pa kërkuar më parë prova - tha zogu duke ofruar kështu këshillën e dytë.

Mandej zogu fluturoi në majë të malit, prej ku thërriti: Oh, fatkeq! Brenda trupit tim gjenden dy smeraldë gjigandë. Sikur thjesht të më kishe vrarë, tashmë ata do ishin tuat!

Njeriun e bëri të vuajë mendimi i asaj që paskej humbur dhe i tha zogut: Ma jep së paku këshillën e tretë!

- Je me të vërtetë idiot!, - iu përgjigj zogu. Vazhdon të rrish ende këtu duke më kërkuar këshilla, kur nuk mendove as dhe për një çast për dy të parat! Të thashë që të mos vuash për humbjen e diçkaje e të mos besosh në gjëra që bien në kundërshtim me të kuptuarit normal. Dhe është pikërisht kjo, ajo çfarë po bën në këto çaste! Po fillon të besosh në absurditete qesharake dhe po vuan prej se paske humbur diçka! Po a nuk e shikon se nuk jam aq i madh sa për të patur brenda vetes dy smeraldë gjigandë? Je fare budalla! Për këtë arsye do vijosh të mbetesh i robëruar brenda kufinjve të zakonshëm që i janë vënë çdo njeriu.

Nga: Kuvendi i zogjve

Një Ajet

*Me emrin e Allahut,
të Gjithëmëshirshmit, Mëshirplotit!*

“Padyshim që ti ke një moral të lartë.” (el-Kalem / 4)

Kjo është një dëshmi e gjallë dhe e qartë e vlerësimit të Allahut të Lartmadhëruar për të Dërguarin e Tij. Nga ana tjetër, ky ajet tregon rëndësinë e moralit të mirë, sepse në sistemin e besimit islam edhe rregullimi ligjor edhe elementi i pastrimit shpirtëror është i bazuar mbi parimet e moralit.

Muhamedi (a.s.), që pa u bërë pejgamber, gëzonte një prestigj të madh në mesin e arabëve, për moralin shembullor që kishte. Ai kishte marrëdhënie sociale shumë të mira me të gjithë. Nuk ofendonte kënd, nuk i bënte padrejtësi kujt, ishte më bujari i njerëzve, më fisniku, më durimtari, më i ndershmi. Nuk lakmonte mallin e tjetrit dhe për këto arsye thirrej nga të gjithë me epitetin “el-Emin” (i besueshmi). Pasi u bë pejgamber, armiqtë e tij më të përbetuar madje, mbetën të detyruar të pranonin moralin i tij të përsosur. S’kishte si të ndodhte ndryshe. Muhamedi (a.s.), ishte krijuar për të mbartur misionin më sublim në historinë e njerëzimit dhe për këtë arsye Allahu (xh.sh.), e kishte mbrujtur atë me të gjitha virtytet e larta. Ajeti i mësipërm konfirmon qartë moralin shembullor që zotëronte Pejgamberi (a.s.). Kur u pyet Aishja (r.a.), për moralin e Muhamedit (a.s.), u përgjigj: *“Moral i tij ishte i gjithi Kuran”*. Kjo tregon që Pejgamberi kishte të gjitha virtytet e larta që përmenden në Kuran dhe ishte plotësisht larg çdo vesi të keq. Sepse ai ishte dërguar për t’u mësuar njerëzve moralin e lartë dhe për ta përmbushur këtë mision ai ishte shembulli më i përkryer. Është e pamundur ta përshkruash nëpërmjet fjalës moralin e Pejgamberit (a.s.), i cili kishte burim hyjnor.

“...ata që përmbajnë mllefin dhe i falin njerëzit . Allahu i do vepërmirët.” (Ali Imran, 134)

Të mbash mllefin, zemërimin dhe inatin që të është grumbulluar përbrenda, madje të shkosh edhe më tej, duke e falur atë që ta ka shkaktuar, është një virtyt i lartë moral. Të tregohesh tolerant ndaj gabimeve, është një sjellje që mund ta bëjë vetëm një shpirt fisnik. Të ndrydhësh inatin dhe të falësh gabimet është një virtyt fisnik, përderisa nuk cënon interesin publik, sepse në momentin që cënohet ai, duhet të vendoset drejtësia. Nuk e ka askush autoritetin të falë fajet që prishin rendin publik. Tolerimi i një faji të tillë do të sillte fajet më të mëdha. Zemërimi për çështje personale nuk është një sjellje e mirë, kurse zemërimi ndaj atyre që kryejnë gjynahe ndaj Allahut është virtyt.

Një Hadith

*Nevas ibn Sem'ani tregon: e pyeta
Pejgamberin (a.s.), për të mirën dhe mëkatin. Ai më tha:*

“E mira është e gjitha moral i bukur, kurse mëkat është çdo vepër që brengos zemrën dhe urren që ta dinë të tjerët.”

Pejgamberi (a.s.), e ka përkufizuar mirësinë në mënyrë të përmbledhur si moral i bukur. Me këtë aforizëm na tregon që prej njeriut të virtytshëm ka vetëm mirësi.

Pajisja e njeriut me moral të bukur është nga pikësynimet parimore të fesë islame. Morali i lartë arrihet duke zbatuar me përpikmëri të gjitha urdhëresat hyjnore. Ai që i kryen me sinqeritet detyrimet ndaj Allahut, ndaj vetes dhe ndaj shoqërisë arrin përsosmërinë shpirtërore. Njerëzit që arrijnë këtë gjendje shpirtërore fitojnë respektin e gjithë shoqërisë dhe janë nga njerëzit më të nderuar. Njerëzit mahniten me mirësjelljen e tyre, sepse prej tyre nuk mund të vijë asnjë e keqe.

Për t'u bërë i mirë njeriu duhet të sakrifikojë në aspektin material dhe shpirtëror duke sakrifikuar interesat personale për t'ua kushtuar të tjerëve. Padrejtësia që i bëhet dikujt s'duhet ta çojë atë në sjellje mizore, por të jetë në gjendje ta falë atë.

I pasuri, duke shpenzuar pasurinë në dobi të shoqërisë, pushtetari duke e përdorur pozitën, autoritetin në shërbim të komunitetit, mësuesi duke arsimuar dhe edukuar rininë, mund të arrijnë shkallën më të lartë të moralit dhe për këtë arsye fitojnë mëshirën e Allahut dhe vendosen në xhenetet më të larta.

Pejgamberi (a.s.), ka vendosur një kriter të qartë për të gjithë, në mënyrë që të bëjnë dallimin midis së mirës dhe së keqes.

Nëse vepra që kryhet shqetëson dhe vret ndërgjegjen dhe njeriu nuk dëshiron që t'i dalë në pah, padyshim që është e keqe. Sepse njerëzit në përgjithësi, kur bëjnë një të mirë, dëshirojnë që t'u dihet nga të tjerët. Ky është një kriter i qartë që funksionon për të gjithë. Për t'u distancuar nga një veprim mjafton vetëm dyshimi që shkakton në ndërgjegje. Prandaj për çdo veprim njeriu duhet të pyesë ndërgjegjen, sepse një ndërgjegje e pastër nuk gabon kurrë.

Mësimet që nxjerrim nga hadithi:

1. Pikësynimi që duhet të arrijë njeriu është morali i mirë.
2. Njeriu duhet të mësojë çfarë është e mirë dhe çfarë është e keqe.
3. Virtyti, ndershmëria dhe të gjitha sjelljet që pranohen si të mira janë moral i bukur.
4. Njeriu duhet të kuptojë dhe të largohet prej veprimeve që i shqetësojnë ndërgjegjen.

Isâr

Isari është një gjendje shpirtërore, që shënon kulmin e sakrificës dhe të bujarisë e, që, në mënyrë të veçantë, e hasim tek Pejgamberët dhe tek miqtë e Allahut të Lartmadhëruar. T'i dhurosh një besimtarit tjetër një mundësi ose të drejtë për të cilën edhe ti ke shumë nevojë, duke hequr dorë nga një e drejtë e jotja e duke sakrifikuar vetveten. Në çdo situatë e në çdo gjendje të mendosh para vetes qetësinë dhe lumturinë e vëllait tënd mysliman. E gjithë kjo shënon kalimin nga egoizmi në altruizëm, pra gjendjen në të cilën njeriu para së të thotë "unë" të mund të thotë "ai".

Kur e pyetën Hakim Tirmiziun: "Çfarë është infaku?", ai u përgjigj: "Infaku është qetësia shpirtërore që njeriu përjeton kur dikush gëzohet."¹

Faktori kryesor që i bën miqtë e Allahut të jenë vazhdimisht në këtë gjendje kaq të bukur morali është të mbujturit e ndërjegjes së tyre me mëshirë.

Ata edhe në momente të vështira e kritike e kryejnë me dëshirë dhe kënaqësi adhurimin duke e zbatuar praktikisht ajetin "Në të vërtetë, besimtarët janë vëllezër..." (el-Huxhurat, 10)

Isari është kulminacion bujarie. Tekefundit bujari është të dhurosh atë që ke tepër, të dhurosh atë që nuk të duhet. Ndërsa Isari është ta shkëpusësh nga vetja, të japësh një diçka për të cilën ke vetë nevojë. Të arrish t'i mundësh kundërshtimet e egos, dhe t'u bëhesh pengesë dëshirave të papërmbajtura të saj, është një fitore e shpirtit. Allahu i Lartmadhëruar në një ajet kuranor ka thënë:

"Ata i ushqejnë të varfrit, jetimët dhe të zënët rob edhe pse vetë janë nevojtarë, duke thënë: "Ne ju ushqejmë vetëm për hir të Zotit. Për këtë, nuk duam shpërblim e as falënderim! Ne i frikësohemi Zotit tonë në një Ditë të ashpër, që do t'i bëjë fytyrat të jenë të vrenjtura." Por Allahu do t'i ruajë ata nga tmerret e asaj Dite e do t'u japë shkëlqim dhe gëzim." (el-Insan, 8-11)

Të dhurosh kur je i pasur nuk është shumë e vështirë. Kjo gjë nuk e vë në siklet dhuruesin, pasi ai po jep të tepërtën, pa hyrë fare në ndonjë ngushtësi. E vështirë është të jesh një njeri bujar duke qenë në mesin e varfërisë.

Hazreti Aliu ka thënë:

"Kur jeta të ofron pasuri të ndryshme, bëhu bujar. Tekemramja të dhurosh nuk e pakëson pasurinë. Por, edhe kur të mirat do të të pakësohen, ti sërsish jep e dhuro. Ato jo gjithmonë do të qëndrojnë me ty."

ISAR PËR ÇDO MIRËSI

Isari nuk është një sakrificë që lidhet vetëm me paratë apo me pasurinë. Isar do të thotë të dhurosh në rrugë të Allahut të Lartmadhëruar çdo gjë që Ai na ka dhënë me mirësinë e Tij, duke hedhur në plan të dytë rehatinë dhe interesin tonë personal. T'i bëhesh pengesë kopracisë së nefsit, duke sforcuar çdo mundësi tënden. Pra, isar do të thotë të dhurosh nga të gjitha llojet e mirësive, si shpirtërore ashtu edhe materiale, nga të gjitha aftësitë dhe talentet tuaja, nga dituria dhe urtësia jote.

Për shembull, një mësues i Kuranit kurrrë nuk duhet të shprehet: "Çfarë mund të dhuroj unë, kur nuk kam asgjë?" Ai duhet ta shohë si një mirësi shumë të madhe mundësinë që Allahu i Lartmadhëruar i ka dhënë për të kontribuar në mësimin e të tjerëve Kuranin. Ai duhet ta vazhdojë shërbimin e tij në këtë fushë, madje edhe në kohë pushimesh. Që në këtë mënyrë edhe ai të përfshihet në bashkësinë e isarit.

Hazreti Pejgamberi (s.a.v.s.) u gjuajt me gurë tek po ftonte në Taif njerëzit për të hyrë në fenë e pastër islame. Vetëm një skllav e pranoi islamit dhe kjo ia lehtësoi të gjitha vuajtjet Hazreti Pejgamberit. Pas këtij udhëtimi plot vuajtje, pa pushuar dhe pa marrë mirë frymë, shkoi tek një grup njerëzish që kishin ardhur për të bërë haxhin e xhahilijetit (inJORANCËS). U shpjegoi atyre sesi myslimanët terrorizoheshin nga vendasit dhe u kërkoi ta shpinin tek populli i tyre për t'u shpjeguar edhe atyre bukurinë e islamit. Për ta kryer detyrën e thirrjes së njerëzve në fenë e bukur islame, vrapoi nga njëra vuajtje në tjetrën, duke harruar krejtësisht re-

**Ata i ushqejnë të varfrit,
jetimët dhe të zënët rob edhe
pse vetë janë nevojtarë,
duke thënë: "Ne ju ushqejmë
vetëm për hir të Zotit. Për këtë,
nuk duam shpërblim e as
falënderim!..."**

(Insan, 8)

Tek Isari, pra në të dhuruarin e një gjëje për të cilën ke nevojë, duhet të shfaqësh durim ndaj stuhive të tmerrshme të nefsit, si dhe ta bësh këtë dhurim plot sakrificë, duke shpresuar në fitimin e pëlqimit të Allahut të Lartmadhëruar e duke iu dorëzuar tërësisht Atij. Kjo, sigurisht, nuk është punë që mund ta bëjë gjithkush. Të mund të shpalosësh një moral kaq të lartë, kërkon një pjekuri dhe pastërti shpirtërore.

Shpërblimi i çdo vepre të mirë është i lidhur me sakrificën që është bërë për të. Prandaj shpërblimi i Isarit do të jetë më i madh se shpërblimet e dhurimeve të tjera. Kjo është edhe arsyeja për të cilën Miqtë e Hakut këtë vlerë kaq të madhe morale e kanë konsideruar si pasuri shumë të madhe shpirtërore. Ata ia kanë arritur kësaj pasurie shpirtërore, pra pasurisë së brendshme që ta dhurosh atë për të cilën ke shumë nevojë **"pa pasur frikë nga varfëria"**, me shpresën e lumturisë dhe të mirave të pafundme të botës tjetër.

Sa bukur e shpreh Hazreti Mevlana këtë të vërtetë në vargjet e tij:

"Nëse do t'i bien gjethet një çinari, atëherë Allahu i Lartmadhëruar i jep fuqi atij të jetojë edhe pa to. Nëse për shkak të bujarisë nuk të mbetet asgjë nga pasuria, si mendon ti se ndihma e Allahut të Lartmadhëruar do të lejojë që të tjerët të të shklasnin me këmbë?!"

Prandaj isar është të japësh duke rrisuar. Të tregosh madhësinë e bujarisë duke i dhënë vëllait tënd besimtar çfarë ke e duke marrë parasysh edhe urinë dhe të mbeturit vetë në nevojë. Të japësh për hir të Allahut, sado që t'i vijë e vështirë nefsit, pa e shtrembëruar fytyrën dhe me gjithë kënaqësinë e shpirtit.

hatinë e tij personale. Allahu i Lartmadhëruar në Kuran ka thënë:

“Prandaj, kur të çlirohesh (nga punët e ndryshme), përpiku fort (në adhurim) dhe vetëm ndaj Zotit tënd përkushtoj!” (el-Insahirah, 7-8)

Kështu, duke sakrifikuar gjithçka tonën për t’u përpjekur vazhdimisht, pa u ndalur e pa u demoralizuar, duke braktisur rehatinë tonë, do të arrijmë të hyjmë edhe ne në bashkësinë e isarëve me ndihmën e Zotit të Madhërueshëm.

ISARI I TË DËRGUARIT TË ALLAHUT DHE SAHABEVE TË TIJ

Si në çdo temë edhe në temën e isarit shembujt më të mirë janë i Dërguari i Allahut dhe ata që u edukuan në atmosferën e tij shpirtërore, sahabet e zgjedhur.

Nuk është parë asnjëherë që Hazreti Pejgamberi (a.s.), të ketë kthyer duarbosh ndokënd, i cili mund të ketë shkuar për t’i kërkuar ndonjë gjë. Kur atij i kërkohej diçka të cilën nuk e zotëronte, bënte çmos për t’ia siguruar atë që i kërkohet e kështu përfshihej në infak (dhurimin për hir të Allahut). Një ditë erdhi tek ai një njeri në nevojë dhe i kërkoi diçka. I Dërguari i Allahut i tha:

“Nuk kam asnjë gjë për të të dhënë, shko diku dhe blej çfarë ke nevojë në emrin tim. Kur të kem mundësi, do ta paguaj unë.” Këtë e dëgjoi Hazreti Omeri (r.a.) dhe tha:

“O Resulullah! Nëse keni diçka për t’i dhënë jepjani, nëse nuk keni, atëherë Allahu i Lartmadhëruar nuk ju ngarkon

me përgjegjësi të cilën nuk mund ta mbani!”

Hazreti Pejgamberit (a.s.), nuk i pëlqeu shumë fjala e Omerit. Njëri nga Ensarët tha:

“Edhe nëna edhe babai im t’u bëfshin kurban, o Resulullah! Jep! Mos ki frikë se Pronari i Arshit do të ta zvogëlojë atë që ke!”

Fjalët e sahabiut të fundit, i pëlqyen shumë Hazreti Pejgamberit (a.s.), i cili duke buzëqeshur tha:

“Unë jam urdhëruar me këtë.” (Hejsemi, X, 242)

Pra Hazreti Pejgamberi (a.s.), ishte aq bujar, sa edhe mernte borxh për të përjetuar kënaqësinë e të dhuruarit për hir të Allahut të Lartmadhëruar. Kjo delikatesë dhe finesë që ai kishte në altruizëm, për ne si umeti i tij, janë parametër shumë i rëndësishëm praktik.

Kur Hazreti Pejgamberit (a.s.), i sillnin qumësht. Ai fillimisht qeraste me të sahabet e Suffes. Nuk mendonte të ushqente veten kur sahabet ishin të uritur. Në gjykimin e tij kënaqësia e infakut (dhurimit për hir të Allahut) dhe ajo e altruizmit nuk krahasoheshin me asnjë kënaqësi tjetër. Një poet gjendjen e isarit të Hazreti Pejgamberit (a.s.), e shpreh kështu:

“Nëse një ditë ndonjëri do të të krahasonte me retë për nga bujaria, do të gabonte. Sepse retë kur japin qajnë, kurse ti kur jep qesh.”

Pas ndërrimit jetë të tyre, Hazreti Pejgamberi dhe Hazreti Ebu Bekri, u varrosën në dhomën e nënës sonë Aishe. Në vendin bosh që kishte mbetur në këtë dhomë Hazreti Aishja shpresonte të varrosej vetë, afër dy më të dashurve të saj, Hazreti Pejgamberit

**“Prandaj, kur të çlirohesh
(nga punët e ndryshme),
përpiqu fort (në adhurim)
dhe vetëm ndaj Zotit tënd
përkushtoj!”**

(Inshirah, 7-8)

dhe babait të saj, Hazreti Ebu Bekrit. Por, pas plagosjes së rëndë të Hazreti Omerit (r.a.), me hanxhar, dërgoi të birin për t’ia kërkuar vendin e mbetur. Hazreti Aishja ia dhuroi atë vend Hazreti Omerit duke sakrifikuar aq shumë dëshirën e saj për të qenë përjetësisht afër dy më të dashurve të saj.

Një herë tjetër, kur Hazreti Aishja (r.a.), ishte agjërueshëm, ia beh një i varfër për të kërkuar ushqim. Nëna jonë, Hazreti Aishja, kishte në shtëpi vetëm një somon (bukë e rrumbullakët) për yftar. Ajo i tha hyzmetqarit të saj që t’ia jepte atë somon të vetëm që kishte mbetur. Edhe pse hyzmetqari i saj e kundërshtoi, ajo insistoi t’ia dhuronte të varfërit. Kur u bë kohë akshami, një njeri i solli nënës sonë, Aishes një mish të pjekur deleje. Hazreti Aishja e thirri hyzmeqarin e saj dhe i tha:

“Urdhëro e ha, kjo është edhe më e mirë sesa ajo copë bukë (të cilën hezitove ta dhurosh)!” (Muvatta, Sadaka, 5)

Ata e dinin shumë mirë se Allahu i Lartmadhëruar është më bujar se krijesa e Tij, e kështu Ai nuk do t’i linte ata në vështirësi. Ai dhuron një gjë edhe më të mirë sesa ajo gjë që dhurohet. Në një ajet kuranor thuhet:

“...Ai ua zëvendëson atë që ndani ju...” (es-Sebe’)

Duke ditur këtë të vërtetë, të dhuarit për hir të Allahut, në mesin e besimtarëve është kthyer në burim të madh kënaqësie. Sa bukur e ka shprehur këtë Hazreti Mevlana:

“Shitësi i kumashit, kur sheh se kumashi që ai tregon do t’i sjellë shumë të ardhura, i ftohet dashuria

që ka për të dhe përpiqet menjëherë ta shesë. Por nëse vëren se kumashi që ai ka nuk do t’i sjellë shumë të ardhura, lidhet mbas tij dhe nuk dëshiron ta heqë nga duart e tij.”

“Pasuarja nuk pakësohet fare nëpërmjet sadakasë. Përkundrazi, të bësh mirë me të, e ruan pasurinë nga të shkuarit dëm të saj.”

Ja pra horizonti shpirtëror i besimtarëve që kanë arritur një nivel të lartë altruizmi...Të mund të thuash në fillim “ai” e jo “unë”...Një tjetër shembull i këtij morali altruizmi lidhet me Hazreti Duvud-i Tai.

Një ditë, nxënësi që i bënte hyzmet, i tha:

- Kam pjekur pak mish. Si thua, të hamë pak tani? Mësuesi heshti dhe kjo nënkuptoi për nxënësin miratim. Mirëpo, Hazreti Davud-i Tai, tek po shikonte mishin që nxënësi i solli, e pyeti atë:

- A kemi ndonjë gjë të re për gjendjen ekonomike të filan jetimëve, evlad?

Nxënësi iu përgjigj:

- Nuk ka asnjë gjë të re në lidhje me ta, vetëm të vjetra, ato që edhe ti i di.

Ai mik i Allahut të Lartmadhëruar tha:

- Atëherë këtë drekë dërgojua atyre, menjëherë!

Nxënësi i tij i sinqertë, që dëshironte ta ndante këtë ushqim me mësuesin e tij, këmbënguli duke i thënë:

- Zotëria im, ka kohë që ju nuk keni ngrënë aspak mish!..

“O evlad, nëse unë do ta ha këtë mish që ti e ke sjellur dhe përgatitur enkas për mua, pas pak do të dalë jashtë, por nëse mishin në fjalë do ta hajnë

jetimët, ai do të ngjitet deri në Arshi Ala, ku do të na paraqitet si sevap në botën tjetër!...”

Një mik i Allahut, Hazreti Ubejdullah Ahrari shpjegon:

“Një ditë dola në pazar. Isha shumë i varfër. Një person erdhi tek unë dhe më tha që ishte shumë i uritur. Në atë moment nuk kisha me vete asgjë. Kisha vetem çallmën time të vjetër. E mora të uriturin me vete dhe së bashku shkuam në një lokal të vogël e të lirë ngrënieje. Kërkova kuzhinierin dhe i thashë:

“- Merre këtë çallmën time. Është e vjetër, por e pastër. Mund ta përdorësh për të tharë enët e kuzhinës. Por në këmbim të saj, a mund të ma ushqesh këtë mikun tim?”

Kuzhinieri e ushqeu atë dhe gjithashtu ma ktheu çallmën. Mirëpo unë nuk e mora, pasi i kisha dhënë fjalën. Edhe pse, unë isha shumë i uritur, ndjenja aty deri sa i varfëri u ngop mirë.” (*Hadâiku'l-Verdije*, s. 651)

Hazreti Ubejdullah Ahrari, me kalimin e viteve, u bë shumë i pasur, aq sa në çifligun e tij punësoi me mijëra punëtorë. Ai na shpjegon:

“Një herë mora në shërbimin tim katër të sëmurrë të medresesë Mevlana Kutbuddin të Samerkandit. Sëmurdja e tyre evoluoi aq shumë, sa ato nuk ishin të zotët të kryenin as nevojat e tyre personale. Unë i laja e i pastroja ata me duart e mia. Prej se unë u bëja vazhdimisht hyzmet, m'u ngjit edhe mua sëmurdja e tyre. Edhe pse unë u sëmura njësoj si ata, përditë mbushja shtambën me ujë dhe i laja e i pastroja me të gjitha.” (*Hadâiku'l-*

“Ka njerëz që e flijojnë veten, për të fituar pëlqimin e Allahut.”

(Bekare, 207)

Verdije, s. 653)

Sa domethënës është shembulli i Hazreti Ubejdullah Ahrarit! Ky zotëri, duke pasur të gjitha ato mundësi ekonomike, do të kishte mundur që të punësonte disa njerëz për t'u shërbyer katër nxënësve. Mirëpo nuk dëshironte ta privonte veten nga ndjenja e isarit, prandaj sakrifikonte nga rehatia me dëshirën më të madhe për të fituar kënaqësinë e Allahut të Lartmadhëruar.

Abbas bin Dehkam transmeton:

“Nga ata që unë njoh, i vetmi person që ka ikur nga kjo dynja, ashtu siç ka ardhur, është Bishr bin Haris. Në këtë dynja erdhi dhe shkoi lakuriq. Kur ai ishte në shtratin e vdekjes, erdhi një njeri për të lypur. Në atë çast nuk kishte asnjë gjë tjetër veç këmishës së shtatit. Edhe atë kërkoi t'ia hiqnin nga trupi për t'ia dhuruar të varfërit. Pastaj mori një këmishë hua nga një tjetër dhe kështu vdiq. Pra, kur vdiq nuk kishte as edhe një këmishë. Erdhi në këtë botë pa këmishë e, pa këmishën e shtatit iku e shkoi!”

E rëndësishme në rrugën e shërbimit për hir të Allahut të Lartmadhëruar është të bësh atë që nuk arrin të bëjë askush: t'i dalësh për zot atij që askush për zot si del. Prandaj, “*Miqtë e Allahut të Lartmadhëruar edhe pazarin e bëjnë në dyqanet në të cilat nuk shkon askush.*” Të mund të japësh edhe atë që i dhimbset gjithkujt. E nëse është e nevojshme, të dhurosh edhe veten...

PIKA MË E LARTË E ISARIT: ISARI I VETES

Fryti më i lartë i përpjekjeve fetare është isari. Me fjalë të tjera, isari është triumfi i dashurisë për Profe-

tin mbi dashuritë e tjera. Hazreti Pejgamberi (a.s.), i është shprehur Omerit (r.a.), e gjithashtu gjithë ume-tit të tij:

*“Nuk do të jesh besimtar i përsosur pa më dashur mua më shumë se veten tënde!”*² Kështu Hazreti Omeri (r.a.), pagoi çmimin e dashurisë për Allahun dhe të Dërguarin e Tij, duke shkuar shehid (dëshmor) tek Zoti i tij.

Dashuria për Allahun kërkon shumë sakrificë. Ajo arrihet vetëm duke hequr dorë nga dashuritë e përkohshme. Kandari i dashurisë dhe ashkut është sakrificë. Koston më të lartë njerëzit e paguajnë për dashurinë. Kjo, sepse secili njeri sakrifikon në vartësi të nivelit të dashurisë për atë që do. Kur dashuria dhe ashku arrin përsosjen, atëherë edhe sakrificë arrin pikën e saj më kulmore. Edhe vuajtjet do të të bëhen kënaqësi e lumturi.

Ata që jetojnë një dashuri të tillë janë gati të sakrifikojnë edhe jetën e tyre. Në natën kur Hazreti Pejgamberi (a.s.), do të bënte hixhretin dhe shtëpia e tij ishte rrethuar nga armiqtë, la në shtratit e tij Hazreti Aliun. Kështu, Hazreti Aliu (r.a.), iu lëshua shtratit të Hazreti Pejgamberit duke mos iu frikësuar as vdekjes.

Në lidhje me ata që jetojnë në lartësitë e isarit, në Kuran thuhet:

“Ka njerëz që e flijojnë veten, për të fituar pëlqimin e Allahut.” (el-Bekare, 207)

Sa bukur e shpreh Hazreti Mevlana këtë gjendje:

“Për sa kohë që tek një njeri nuk ka gjë më të shenjtë se shpirti, atëherë ai (shpirti) me të vërtetë është

*i shenjtë. Mirëpo, nëse diçka fiton më vlerë se shpirti, atëherë ai as nuk do të përmendet fare (do të harrohet). Pasuria dhe shpirti shkrihen si bora. Por nëse ato harxhohen në rrugën e Allahut, atëherë është pikërisht Allahu që i merr ato. Në Kuran thuhet: “Allahu i Lartmadhëruar i bleu shpirtat dhe pasuritë e besimtarëve në këmbim të xhenetit...”*³

Kundërshtari i njohur i sufinjve, Gulam Halili, ushqente një urrejtje të madhe ndaj të gjithë sufinjve. Ai, një ditë, organizoi arrestimin e një grupi sufinjsh, në mesin e të cilëve ishte edhe Ebu'l Hysejnen-Nuri. Në lidhje me ta u mor vendimi i dënimit me vdekje. Kur xhelati po i priste kokën njërit prej sufinjve, Hazreti Ebu'l-Hysejni kërkoi që i pari në radhën e të dënuarve të ishte ai vetë. Populli u çudit shumë nga ky veprim. Xhelati e pyeti:

“O trim! Ti po kërkon të jesh i pari, por shpata nuk është diçka që duhet pëlqyer, kur ajo të sjell vdekjen. Nuk të ka ardhur akoma radha ty, përse po ngutësh?”

Ebu'l-Hysejni iu përgjigj:

“Rruga ime e jetës është isari. Gjëja më me vlerë në këtë dynja është shpirti, jeta. Unë kam dëshirë ta sakrifikoj këtë kohë disafrymëshe që më ka mbetur, për hir të Allahut, në mënyrë që miqtë e mi të kenë mundësi të jetojnë edhe pak çaste më shumë. Tekefundit çdo çast i kësaj jete është vetëm mjet për të fituar kënaqësinë e Allahut të Lartmadhëruar, ndërsa jeta e amshueshme është të qëndruarit afër Tij. Afërsia me Allahun e Lartmadhëruar fitohet duke u shërbyer të tjerëve. Për këtë arsye, këto pak frymë

që më kanë mbetur, dua t'i sakrifikoj për miqtë e mi."⁴

Jeta e kësaj bote, pasuria dhe fëmijët janë gjërat më të dashura të njeriut. Për këtë arsye, të sprovohesh me këto tri gjëra, është shumë e vështirë dhe e rëndë. Allahu i Lartmadhëruar në lidhje me këto tre elemente kaq të dashur të jetës për njeriun, ka vënë në provë shumë besimtarë, për të matur nivelin e sinqeritetit të robërisë së tyre ndaj Tij.

Ibrahimi (a.s.), arriti të fitonte gradën e lartë shpirtërore **"Halil - Mik i Allahut"**, në sajë të kalimit me sukses të sprovave në lidhje me tre elementet e lartpërmendura. Ai, duke mos pasur frikë nga varfëria, e dhuroi të gjithë pasurinë e tij për hir të Allahut (xh.sh.), u hodh në zjarrin e Nemrudit, duke sakrifikuar edhe jetën e tij në rrugën e tevhidit (njësisë së Zotit), e gjithashtu, u bë simboli i robërisë ndaj Zotit (xh.sh.), me bindjen që tregoi për të bërë kurban evladin e tij.

Fëmijët janë sebepi i vazhdimësisë së llojit, në një farë mënyre, ata ngopin dëshirën që rri fshehur tek çdo njeri- për të qenë i perjetshëm. Kjo mund të jetë edhe arsyeja për të cilën çdo njeri bën gjithçka për fëmijën e tij. Fëmijët janë një pjesë e vazhdimësisë së prindërve të tyre.

Ibrahimi (a.s.), duke u urdhëruar të flijonte djalin e tij, Ismailin, u vu në provën më të vështirë të kësaj bote. Prej se ata iu dorëzuan tërësisht dëshirës hyjnore, Allahu i Lartmadhëruar zbriti nga qielli një dash. Ndërsa kujtimi i mirë i sakrificës së tyre për Allahun, iu dhurua njerëzimit si një adhurim që do të

vazhdojë deri në Ditën e Kijametit.

Në fakt, kurban i është një rit fetar, nëpërmjet të cilit njeriu i jep fjalën Krijuesit se, po të lindë nevoja, do të sakrifikojë edhe jetën për hatër të Hakut. Gjithashtu kurban i është mundësia më e mirë për të fituar devotshmërinë si dhe për të shprehur bindjen dhe dorëzimin tonë Allahut të Lartmadhëruar. Në lidhje me kurbanin në Kuran thuhet:

"Tek Allahu nuk arrin as mishi, as gjaku i tyre, por arrin përkushtimi juaj." (el-Haxh, 37)

Sa bukur e shpreh Mevlana isarin e vetes në vargjet e tij:

"Hazreti Pejgamberi ka thënë:

Dy melekë luten vazhdimisht kështu: "O Zoti ynë! Ngopi bujarët që kujdesen për nevojat e të varfërve, shpërblejua me 1000 dirhem, çdo dirhem që ata japin..."

Po ashtu atyre që japin jetën e që kurban bëhen për hatër të Krijuesit... Ata, të cilët kanë zgjatur qafën dhe janë gati të flijohen në rrugën e Allahut. Mirëpo Ai, i Lartmadhëruari, nuk ua pret kurrë qafat atyre."

"Nëse ti për hir të Allahut do të japësh bukë, do të të japin edhe ty. Nëse do të japësh shpirtin në rrugën e Allahut, shpirt do të të japin."

"Sikur të mund ta shihje bujarinë e Allahut, a do ta kurseje shpirtin tënd? Si mund të pikëllosh kaq shumë për veten tënde? Ai që kursen ujin, duke qenë buzë një lumi, është i verbër nga sytë e shpirtit."

BEGATIA E MREKULLUESHME E ISARIT

Një dirhem që jepet duke e bërë nefsin të të dhe-
mbë, vlen më shumë se qindra mijë dirhem që jepen
pa përjetuar këtë. Në një hadith thuhet:

Një ditë Resulullahu (s.a.v.s.), tha:

“Një dirhem, ia kaloi një mijë dirhemit.”

Sahabet pyeten:

- Si ka mundësi kjo?

Hazreti Pejgamberi (s.a.v.s.), iu përgjigj:

*- Një njeri kishte vetëm dy dirhem. Njërin prej tyre e
fali për hir të Allahut (duke falur kështu gjysmën e pa-
surisë së tij). Një tjetër ishte shumë i pasur dhe dhu-
roi në rrugën e Allahut vetëm njëmijë dirhem. (Nesâi,
Zekât, 49)*

Kjo do të thotë se, më shumë se sasia e asaj që
dhurohet, ka rëndësi niveli i sakrificës së saj. Prandaj
themi se pasurimi i vërtetë nuk është pasja e shu-
më të mirave materiale, por të qenët në nivel të lartë
shpirtëror në mënyrë që të ndihesh i ngopur, ndërsa
bujaria e vërtetë është ajo që realizohet duke sforcuar
mundësitë, për të shijuar kënaqësinë e të dhënit.

Sehl bin Abdullah et-Tusteri tregon:

Hazreti Musai (a.s.), iu lut Allahut të Latmadhëruar
duke i thënë:

*“- O Zoti im! Më trego vendin që do të ketë Profeti
Muhamed (a.s.), së bashku me disa besimtarë të ve-
çantë të umetit të tij, në xhenet!”*

Nga Allahu vjen një përgjigje e tillë:

*“- O Musa! Nuk do ta përballosh këtë që po më kër-
kon. Mirëpo unë po të të tregoj njërën nga gradat e
tyre të larta të xhenetit. Me këtë gradë Unë i lartëso-
va ata mbi të gjithë të tjerët.”*

Mandej, atij i hapet njëra nga dyert e botës së qie-
llit. Për pak sa humbi ndjenjat, kur pa afërsinë e Haz-
reti Pejgamberit (a.s.), me Allahun e Lartmadhëruar,
si dhe dritën e gradave të tij në xhenet. Hazreti Musai
(a.s.), i çuditur pyeti se si i kishte fituar Hazreti Pejga-
mberi ato grada. Allahu (xh.sh.), iu përgjigj:

*“- I ka fituar nepërmjet moralit të bukur që Unë i
kam dhënë.”*

E kur Musai (a.s.), e pyeti se çfarë është morali i
bukur. Allahu i Lartmadhëruar tha:

“- Morali i bukur është isari, dhënia gjithmonë për-

parësi nevojave të tjetrit, para nevojave të
tua personale. Kush vjen me këtë moral tek
Unë, nuk do ta gjykoj fare dhe do ta vendos në
vendin që ai do të dëshirojë në xhenet. (Ihjà,
III, 570-571)

Sigurisht, ngjitja deri në lartësi të tilla nuk
është e mundur për çdo njeri. Mirëpo, aq sa
do të mund t'i afrohem këtyre vizioni, aq do
të kemi edhe përfitime. Nuk duhet të ha-
rrojmë kurrë faktin që, qoftë edhe një hap
i vogël që do të hedhim në moralin e isarit,
mund të na bëjë të fitojmë përjetësinë.

Hadithi i Hazreti Pejgamberit (a.s.),
“Nuk është besimtar ai që fle i ngopur,
ndërkohë që komshiu i tij është i uri-
tur”, duhet të na kujtojë vazhdimisht
përgjegjësinë tonë të madhe në lidh-
je me këtë temë. Siç e ndjen i gjithë
trupin dhembjen e një organi të ve-
tëm, ashtu duhet që myslimanët
të ndjejnë vuajtjet e njëri-tjetrit.

Kështu që edhe ne jemi të de-
tyruar të përjetojmë vuajtjet
dhe hallet e myslimanëve, duke
filluar nga ata që kemi afër e
duke vazhduar me vëllezërit
tanë në Afrikë, e kudo që ndo-
dhen.

**Allahu i Lartmadhëruar na
e gjallëroftë jetën tonë me
filladët plot mëshirë të at-
mosferës së brezit të artë
si dhe të miqve të Hakut! E
bëftë prehjen e brendshme
që do të përjetojmë nga
sakrificat e bëra për t'u
zgjatur dorën e ndihmës
të tjerëve, manifestim të
lumturisë së përjetshme
që në këtë dynja!**

Amin...

1) Altinoluk Sohbetleri, v. 3,
fq. 48. 2) Shih Buhârî, Ejmân,
3. 3) et-Tevbe, 111. 4) Huxhvrûi,
Keshfu'l-Mahxhûb.

Ma. sci. Flamur Sofiu

Vjedhja dhe abuzimi i rrymës elektrike nën prizmin e jurisprudencës islame

“Dhe mos e hani pasurinë e njëri-tjetrit në mënyrë të palejuar, e as mos u paraqitni me të (me ryshfet) te gjykatësit për të grabitur në mënyrë të padrejtë një pjesë të pasurisë së njerëzve, kur ju e dini (se pa të drejtë po e hani atë).” (El-Bekaretu: 188)

“Allahu ju urdhëron që t’u jepni amanetin të zotëve të tyre” (En-Nisa: 58)

HYRJE

E drejta islame (sheriati islam) i ka të përcaktuara në mënyrë të qartë të lejuarën (hallallin) dhe të ndaluarën (haramin). Vjedhja është njëra prej ndalesave (harameve) të përcaktuara me Kuran dhe me Sunet.

Prandaj me shprehjen **السرقه** në shkencën e fikhut kuptohet: “marrja në mënyrë të fshehtë e pasurisë së tjetrit prej vendit ku është ruajtur”.

Sipas shariatit, një vjedhje e tillë, është rreptësisht e ndaluar dhe, mu për këtë veprim të shëmtuar, Allahu

(xh.sh.) ka përcaktuar dënimin e prerë:

“Vjedhësit dhe vjedhëses prejani duart...”¹

Dijetarët islamë nuk i konsiderojnë vjedhës këta persona:

1. **Mashtruesin.** Në këtë rast me mashtrues nënkuptohet personi i cili e merr pasurinë e dikujt, duke e këshilluar pronarin se do t’ia sigurojë pasurinë. Ndaj këtij personi nuk zbatohet dënimi për vjedhje, d.m.th. nuk i pritet dora.

1. El-Maidetu: 38.

2. Personi, i cili e grabit pasurinë e tjetrit haptazi.

As ndaj këtij personi nuk zbatohet dënimi për vjedhje. Si argument për këtë, kemi hadithin e Pejgamberit (s.a.v.s.): “Nuk ka për mashtruesin dhe për grabitësin e pasurisë së tjetrit haptas, dënim për vjedhje”. (Transmeton: Ahmedi, Termidhiu etj)

3. Personi që merr pasurinë e tjetrit me forcë dhe dhunë.

Edhe ndaj një personi të tillë nuk ka dënim për vjedhje. Për këtë kemi si argument hadithin e Pejgamberit (s.a.v.s.): “Nuk i pritet dora atij që merr pasurinë e tjetrit me dhunë.”

Personat e sipërpërmendur nuk mund të konsiderohen vjedhës, ngaqë nuk i plotësojnë kushtet e vjedhjes, si, bie fjala, personi që merr pasurinë e tjetrit me forcë dhe dhunë. Pra nuk e merr fshehtas, por haptas. Për shkak se, kusht në vjedhje është marrja e mallit fshehurazi.

Për t’u konsideruar veprimi si vjedhje, duhet të plotësojë, sipas së drejtës islame, këto kushte:

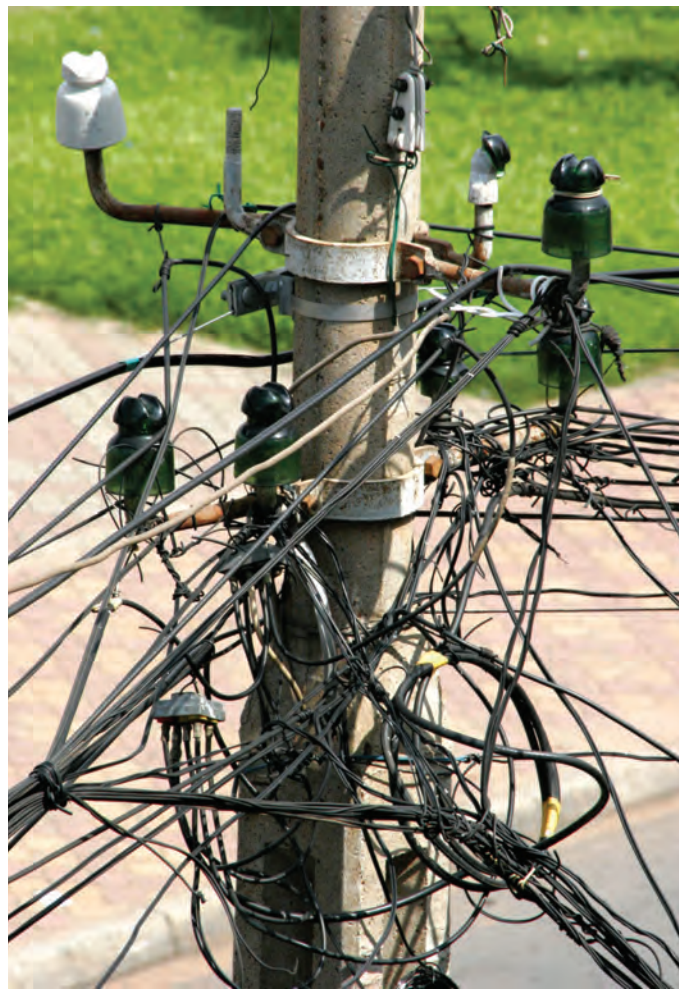
1. Marrja e pasurisë së tjetrit.
2. Në mënyrë të fshehtë.
3. Pasuria të jetë në vend të sigurt.

***

Pas kësaj hyrjeje të shkurtër, do të mundohemi të shpjegojmë se cili është qëndrimi i shariatit islam për abuzimin dhe vjedhjen e rrymës elektrike. Pa dyshim se njëra prej çështjeve që meriton një shpjegim dhe argumentim të qartë është edhe çështja e vjedhjes dhe abuzimit me rrymën elektrike. Gjatë shtjellimit të kësaj çështjeje shumë të ndjeshme, do të mundohemi të sjellim një shpjegim të shkurtër dhe të qartë për lexuesin.

Vetë shprehja vjedhje dhe abuzim sjell një përfundim të qartë se kemi të bëjmë me diçka që nuk është e lejuar por gjithsesi e ndaluar (haram).

Por ajo që është për t’u shqetësuar, është përhapja e këtij fenomeni, duke u arsyetuar se kjo nuk është vjedhje dhe, sipas disave bile, është e lejuar me arsyetimin se shteti e ka për detyrë të kujdeset për gjërat elementare të shoqërisë dhe arsyetimi tjetër që dëgjohet, është se qeveritarët po vjedhin. Atëherë edhe ne kemi të drejtë të abuzojmë me rrymën elektrike!! Vallë, nga burojnë gjithë këto supozime dhe a kanë të bëjnë më ndonjë arsyetim të mbështetur apo vetëm është ngasje e djallit të mallkuar për t’i mashtruar dhe devijuar njerëzit!??

Vërtet këto supozime janë tundime të djallit. Si mundet njeriu, që ka pranuar të bëjë kontratë për një çështje, të mos e zbatojë më pas atë? Një veprim i tillë, sipas shariatit, konsiderohet tradhëti dhe është e ndaluar rreptësisht në fenë islame. Kurse supozimi i disave se shteti duhet të ofrojë rrymë pa kurrfarë kompensimi, nuk ka asnjë bazë në shariat. Sipas kësaj logjike, shteti e paska për detyrë të sigurojë edhe ushqimin edhe pijen dhe, se nuk paska nevojë të punohet dhe të kërkohet rrisku. Dihet shumë qartë se i Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ka marrë prej njerëzve shuma të caktuara të pasurisë për të përgatitur ekspeditat ushtarake. Prandaj mund të themi se, nëse shteti është i pasur dhe, se prijësi apo përgjegjësi i shtetit e sheh të arsyeshme që t’ia ofrojë popullit rrymën pa pagesë, atëherë çështja ndryshon dhe vendoset krejtësisht sipas interesit të përgjithshëm.

Në të njëjtën mënyrë arsyetohet nga disa njerëz të cilët mendojnë se u lejohet të abuzojnë me rrymën, nga që prijësit e shtetit janë të këqinj dhe veprojnë me padrejtësi. Një mendim i tillë është jo i saktë dhe kurrësi nuk është e drejtë të veprohet sipas këtij arsyetimi, sep-

se çdokush do të japë përgjegjësi për veprimin e vet. Për këtë, Allahu i Lartësuar ka thënë: **“Dhe askush nuk e mbart barrën e tjetrit”**. Po kështu, nëse dikush të vjedh ty diçka, a duhet edhe ti të vjedhësh diçka prej tij?! Ti pretendon se po mundohesh t’i kthesh vetes atë që të takon e kurrësesi nuk po vjedh.

Në mënyrë vendimtare janë të ndaluara abuzimi dhe vjedhja e rrymës elektrike, kur dihet se, me sheriatin islam, dënimet për vjedhje janë përcaktuar me Kuran dhe Sunet.

Allahu i Lartësuar në Kuranin e Madhërishëm ka thënë: **“Ndihmoni njëri-tjetrin në të mira dhe në të mbara, e mosni në mëkate e armiqësi.”**². Tash mund të parashtrijmë pyetjen: vallë, vjedhja dhe abuzimi me rrymën elektrike, a mund të konsiderohet si vepër që i sjell dobi shoqërisë apo i sjell dëm asaj? Përgjigjja është shumë e qartë dhe nuk do koment.

Argumenti tjetër është se arritja e rrymës deri në vendin e duhur do investim dhe harxhime të mëdha.

2. El-Maidetu: 2.

Atëherë, nëse kjo nuk paguhet, do të sjellë gjendje të mjerueshme tek shoqëria. Dhe organizata apo institucioni që e siguron do të detyrohet ta ndërpresë atë në mënyrë kolektive. Mirëpo, a lejohet që për hir të dikujt që abuzon me rrymën të ndëshkohen dhe të mundohen të tjerët? Përgjigjja është e qartë. Çdo njeri duhet të përgjigjet për dëmin që shkakton. Kjo mund të argumentohet në mënyrë të prerë me këtë ajet: **“Ata që i mundojnë besimtarët dhe besimtare, për çfarë nuk janë fajtorë, kanë ngarkuar veten me një mëkat shumë të madh.”**³.

Organizata që i ofron rrymën shoqërisë bën kontratë me të, prandaj ti si pjesëtar i shoqërisë ke bërë marrëveshje me organizatën dhe, në aspektin e sheriatit islam, je i detyruar që të respektosh marrëveshjet e, nëse nuk e respekton marrëveshjen, ke bërë mëkat dhe për këtë Allahu i Lartësuar ka thënë: **“O ju që besuat! Zbatoni detyrimet (obligimet)...”**⁴ Po ashtu i Dërguari (s.a.v.s.), ka thënë:

“Kryeje amanetin që të është besuar dhe mos e mashtro atë që të ka mashtruar.”⁵

Myslimani duhet t’ia ketë frikën Allahut dhe duhet ta dijë se Ai për çdo çështje është i informuar hollësisht, prandaj duhet të ruhet nga ky mashtrim dhe të largohet prej vjedhjes dhe abuzimit me rrymën, se për shkak të dëmit që shkakton, mund të dënohet nga Allahu i Lartësuar. I Dërguari i Allahut (s.a.v.s.), ka thënë: **“Allahu i jep kohë atij që bën padrejtësi, por, kur ta dënojë atë, ai nuk mund të shpëtojë prej Tij”**⁶. Pa dyshim se personi i cili abuzon apo vjedh pasuritë publike është i sëmurë në shpirt dhe është tradhëtar që nuk i besohet asgjë dhe se, i tilli, me veprimin e vet, kurrësesi nuk mund të jetë në grupin e njerëzve të mirë e të devotshëm dhe se ai duhet të marrë dënimin e merituar që t’i bëhet mësim.

Disa pyetje të parashtruara rreth abuzimit të vjedhjes:

1. A lejohet të ndalet orëmatësi i rrymës apo i ujit në vendin jomysliman me qëllim të dobësimit të shtetit, duke ditur se ai shtet merr prej nesh tatime në mënyrë të padrejtë dhe pa dëshirën tonë?

Përgjigjja: Një veprim i tillë nuk lejohet, sepse kështu

3. El-Ahzab: 58.

4. El-Maidetu: 1.

5. Mishkatul Mesabih: Kapitulli që flet për fitimin hallall, nr. 2934.

6. Esislsiletu Sahihatu, nr: 3512.

shfrytëzohet në mënyrë të padrejtë pasuria e njerëzve⁷.

2. A lejohet që të bëhen hile për t'i shpëtuar pagesës së faturës së rrymës, ujit, telefonit etj., duke ditur se këto janë mallra në pronësi të organizatave të cilat merren me administrimin e vlerës totale të tyre?

Përgjigjja: Nuk lejohet një veprim i tillë, sepse edhe në këtë mënyrë shfrytëzohet pasuria e tjetrit në mënyrë të padrejtë. Allahu i Lartësuar ka thënë: ***“Dhe mos ia hani pasurinë njëri-tjetrit në mënyrë të palejuar e, as mos u paraqitni me të (me ryshfet) te gjykatësit për të grabitur në mënyrë të padrejtë një pjesë të pasurisë së njerëzve, kur ju e dini (se pa të drejtë po e hani atë)”***⁸. ***“Allahu ju urdhëron që t’u jepni amanetin të zotëve të tyre.”***⁹

3. Jam nxënëse në një shkollë, ku, në të njëjtën kohë edhe mësoj mësimet fetare, por aty abuzohet me rrymën, duke u vjedhur me arsyetimin se rryma është pronë publike ku paguan qeveria dhe se nuk ka kurrfarë të keqeje, mbasi qeveria është udhëheqëse e pronës publike. A është i drejtë një veprim i tillë?

Përgjigjja: Një veprim i tillë kurrësi nuk lejohet, se vetë vjedhja në parim është vepër e ndaluar. Përsa i përket arsytimit të atyre që spekullojnë se rryma është pronë publike dhe se qeveria e paguan atë, është krejt i pabazë dhe se kjo ndodh për shkak të ngasjeve të shejtanit. Logjika e shëndoshë mund të pyesë: vallë, atëherë pse janë të vendosur njehsorët e rrymës, pasi qeveria qenka ajo që paguan rrymën elektrike? Thënë shkurt, arsytimi i tillë është i pabazë dhe se ata që kanë vepruar në këtë mënyrë duhet të pendohen dhe të kërkojnë falje tek Allahu dhe të mos vazhdojnë të abuzojnë me rrymën.

4. A lejohet të bëhet hile në njehsorin e rrymës apo edhe të ujit, me qëllim që të mos vijë fatura shumë e shtrenjtë, me arsyetimin se familja ka shumë fëmijë dhe se nuk mund ta përballojë pagesën?

Përgjigjja: Pa kurrfarë dyshimi, vjedhja e rrymës apo e ujit konsiderohet vepër e ndaluar (haram), sipas shariatit islam dhe askush nuk ka të drejtë ta konsiderojë atë të lejuar, pa pasur fakte dhe argumente që lejojnë një veprim të tillë. Ky arsyetim nuk ka kurrfarë baze në fe. Kam dëgjuar se disa ia lejojnë vetës të abuzojnë

me rrymën dhe ujin me pretekstin se ata nuk kanë bërë marrëveshje me shkrim me organizatën dhe se të tillët banojnë në banesë me qera, e që aktin e ka qeradhënësi me organizatën e jo qeramarrësi. Edhe ky arsyetim nuk ka kurrfarë baze në shariatin islam dhe konsiderohet i papranuar dhe i refuzuar në mënyrë të prerë. Për këtë, rregulla e shariatit thotë: ***“Çka të dërgon deri te e ndaluar (harami) ajo është haram”***.

PËRFUNDIM:

1. Abuzimi i rrymës, në çfarëdo forme qoftë, është haram dhe, se ai që e kryen këtë veprim, është mëkatar.

2. Arsytimi se rryma është pronë publike dhe arsytimit të tjera, me të cilat synohet të konsiderohet i lejuar (hallall) abuzimi me rrymën, janë supozime të pasakta dhe se burimin e kanë tek ngasjet e shejtanit të mallkuar.

3. Abuzimi dhe keqpërdorimi i pasurisë publike është mëkat i madh dhe për këtë njeriu është përgjegjës para Allahut, andaj myslimani duhet të largohet prej këtij mëkati.

4. Vjedhja e rrymës apo e ujit konsiderohet vepër e ndaluar sipas pajtueshmërisë së të gjithë dijetarëve.

5. Të shfrytëzuarit e rrymës në mënyrë ilegale, d.m.th. të ushqesh dhe të mirëmbash kështu familjen është haram. Pasojat e kësaj vepre të ndaluar janë të mëdha si në këtë botë ashtu edhe në botën tjetër.

6. Të abuzohet me rrymën, d.m.th. të shkatërrohet pasuria publike.

7. Angazhimi për të vjedhur rrymën është angazhim për të përhapur të keqen dhe, në të njëjtën kohë, është përkrahje e mëkatis dhe armiqësisë. Kjo nënkupton që personi i tillë vepron në kundërshtim me parimin Kur'anor: ***“Ndihmoni njëri-tjetrit në të mira dhe në të mbara, e mosni në mëkate e armiqësi.”***

8. Myslmani duhet ta ketë në mendje se shariatit islam gjithmonë i jep përparësi interesit publik ndaj atij privat, ndaj në interesin publik është të paguhen faturat e rrymës dhe kurrësi të abuzohet me të.

9. Myslmani duhet të mos bjerë në grackën e pasioneve të tij, duke u munduar të gjejë arsye të ndryshme që të abuzojë me rrymën apo me ndonjë pronë tjetër, sepse, po u mundua t'i japë vetes arsye për të bërë diçka të ndaluar, ai në këtë rast ka rënë në kurthet e djallit të mallkuar.

7. Këtë përgjigje e jep komisioni i përhershëm për fetva (33/441).

8. El-Bekaretu: 188.

9. En-Nisa: 58.

Si ta shfrytëzojmë kohën siç duhet - 2-

Hutbja e kësaj radhe do të jetë vazhdim i hutbes së kaluar. Herën tjetër kemi folur shkurtimisht për: 1.**Kushtëzimin e vetvetes**, dhe 2.**Kontrollimin e saj**. Ndërsa sot do të flasim për: 3.**Mundimin**, 4.**Vetëllogaritjen**, dhe 5.**Dënimin i vetvetes**." Vepra këto, që e ndihmojnë njeriun në shfrytëzimin e kohës, sipas dijetarit të madh Ibnul Kajim el-Xhevziye, Allahu e mëshiroftë.

3- Mundimi

Dijeni, vëllezër dhe motra, se Xheneti nuk fitohet lehtë, ai është shumë i shtrenjtë, siç na tregon Allahu (xh.sh.), në shumë ajete dhe Pejgamberi (a.s.), në hadithet e tij. Allahu (xh.sh.), ka thënë: **"Dhe ngutuni (me punë të mira) në falje mëkatesh nga Zoti juaj dhe për një xhenet, gjerësia e të cilit është sa gjerësia e qiejve dhe e tokës, i përgatitur për të devotshmit."** (Ali Imran, 133)

"Në të vërtetë, Allahu ka blerë nga besimtarët jetën dhe pasurinë e tyre, në këmbim të Xhenetit. Ata luftojnë në rrugën e Allahut, vrasin dhe vriten. (Ky është) premtimi i Tij i vërtetë në Teurat, Ungjill dhe Kuran. E kush i përmbahet besëlidhjes më fort se Allahu? Andaj, gëzojuni kësaj shitjeje! Kjo është fitorja madhështore." (Et-teube, 111).

"E përgëzoji ata që besuan dhe bënë vepra të mira, se ata do të jenë në xhenete në të cilët rrjedhin lumenj." (El-Bekare, 25).

Pejgamberi (a.s.), ka thënë: **"Xheneti është i rrethuar me gjëra të pakëndshme (për nefsin), ndërsa xhehenemi është i rrethuar me gjëra të këndshme (per nefsin)."** (Buhari)

Të shohim disa shembuj nga të parët tanë të devotshëm, se si ata kanë punuar për ta fituar xhenetin:

Uej el Karni thoshte: **"Kjo është nata e rukusë"** dhe atë natë e kalonte në ruku. Kur vinte nata tjetër, thoshte: **"Kjo është nata e sexhdes"** dhe gjithë natën e kalonte në sexhde.

Thabit Bennani ka thënë: **"Unë kam parë burra që faleshin aq gjatë natën, sa që në krevat mund të shkonin vetëm duke u**

zvarritur. Njëri falej aq shumë, sa i fryheshin këmbët nga qëndrimi i gjatë në këmbë, dhe aq shumë i kushtohej adhurimit, sa që, po t'i thoshe se nesër është kijameti, ai nuk do të kishte mundësi ta shtonte më tepër adhurimin. Kur vinte dimri, ai dilte në terracën e shtëpisë, në mënyrë që ta rrihte era e ftohtë dhe të mos e zinte gjumi. Njëri prej tyre vdiq në sexhde..."

Gruaja e Mesrukut (tabiin i njohur) thoshte: **"Mesrukut i fryheshin gjithmonë këmbët nga falja e gjatë. Pasha Allahun, unë ulesha pas tij ndërkohë që ai falej dhe qaja nga dhembshuria për të!"**

4. Vetëllogaritja

Përderisa besimtari punon gjithë jetën për të fituar lumturinë në ahiret, për të fituar kënaqësinë e Allahut (xh.sh.), atëherë kjo botë është vetëm kohë pune. Ai duhet t'i konsiderojë detyrimet fetare, si tregtari kapitalin e vet, të shikojë nafilet, siç sheh tregtari fitimet shtesë mbi kapitalin e tij, dhe t'i konsiderojë gjynahet si humbje të tregtisë. Pastaj në fund të çdo dite, të ulet dhe t'i kërkojë llogari vetes për punët e ditës. Nëse sheh mangësi në kryerjen e detyrimeve, ta qortojë veten e tij dhe ta shtrëngojë. Nëse mangësitë janë punë që mund të kryhen kaza, le t'i kryejë, nëse jo, atëherë të mundohet të bëjë sa më shumë nafile. Nëse mangësitë janë tek veptrat nafile, le t'i kompensojë ato. Nëse sheh se ka humbje për shkak të gjynaheve që ka kryer, le të kërkojë falje, të pendohet dhe të kryejë aq punë të mira, sa duhen për të rregulluar ato çka u prishën. Kjo është kërkesa e llogarisë ndaj vetvetes, e cila konsiderohet si një nga mënyrat për edukimin, pastriimin dhe përmirësimin e saj.

"O ju që besuat, frikësojuni Allahut! Çdonjëri nga ju le të shikojë se çka bërë për nesër. Kijeni frikë Allahun! S'ka dyshim se Allahu është i njoftuar për atë që punoni." (Hasher, 18)

Fraza **"Çdonjëri le të shikojë..."** është urdhër që secili t'i kërkojë llogari vetes se çfarë ka përgatitur për të nesërmen e afërt.

“Kërkojini llogari vetvetes, përpara se t’ju kërkohet llogari.”

(Omer ibn Hattab)

“I mençur është ai që i kërkon llogari vetes dhe punon për botën e pasvdekjes. I dështuar është ai që i nënshtrohet dëshirave të egos së tij dhe jeton me iluzionin se Allahu do ta falë.” (Tirmidhi)

Omer ibn Hattabi ka thënë: “Kërkojini llogari vetes, përpara se t’ju kërkohet”.

Pyete veten tënde, o njeri, se a je në gjendje të dalësh para Allahut (xh.sh.), me këto gjynahe që ke! A e mendon se nga çasti në çast ka mundësi që të vijë meleku i vdekjes, pyete veten, a je i gatshëm të shkosh në botën tjetër?

Tregohet se një prej të parëve tanë pyeti një shok të vetin se si ishte: “Mirë!”- iu përgjigj ai. Ky i tha: “Nëse vjen meleku i vdekjes për të ta marrë shpirtin, a je gati të shkosh?” Shoku i tha: “Jo!” Ky iu drejtua: “Nuk qenke mirë, atëherë” - dhe vazhdoi duke i thënë: “A ke ndërmend të pendohesh pa thënë nesër?” Iu përgjigj: “Jo!” E pyeti prapë: “Beson se ke dy shpirtra e, nëse njëri del, ti punon me tjetrin?” Iu përgjigj: “Jo!” Sërish e pyeti: “A beson se janë edhe dy botë (dynja) të tjera përveç kësaj bote dhe vdes në njërën e ke mundësi të punosh në tjetrën, dhe a mendon se meleku i vdekjes të lajmëron para se të ta marrë shpirtin?” Ai u përgjigj: “Jo, jo!” Atëherë i tha: “Të gjitha këto po i dëshmon, dhe të duket vetja se je i mençur?!!”

Ahnef Ibn Kajs e vinte gishtin në flakën e kandilit, derisa ndiente nxehtësinë e saj dhe i thoshte vetes: “O Ahnef! Ç’ të shtyu që këtë ditë të bëje kështu? Ç’ të shtyu që atë ditë të bëje ashtu?”

5. Dënimi i vetes

Allahu (xh.sh.), në librin e tij fisnik ka thënë: **“O njeri, po ç’ të mashtroi ty kundrejt Zotit tënd që është bujar dhe i urtë, i cili të krijoi, të përsosi dhe të drejtoi?”** (Infitar, 6-7)

Nëse e vëren që nefsi yt nuk po edukohet që të largohet

prej punëve të këqija, atëherë dënoje veten tënde, siç vepronin të parët tanë të mirë.

Ja disa shembuj nga brezat e artë:

Omer Ibn Hattabi (r.a.), qortoi një ditë veten, kur i kaloi koha pa falur me xhemat, namazin e ikindisë. Si kompensim, ai dha sadaka një copë tokë, vlera e së cilës arrinte në 200 mijë dirhem.

Abdullah ibn Omerit (r.a.), kur i kalonte pa falur ndonjë namaz me xhemat, falej gjithë natën. Njëherë e vonoi namazin e akshamit, deri sa dolën dy yje, e për këtë liroi dy skllëvër.

Njëherë Ebu Talha (r.a.), vonoi pak namazin nga puna në kopshtin e tij. Për këtë ndau një pjesë të prodhimeve të tokës, si sadaka për hir të Allahut (xh.sh.). Këtë e bëri si qortim dhe masë edukimi ndaj vetes.

Njëri nga të parët tanë vendosi për vete, që kur të fliste për ndokënd fjalë të këqija, të agjëronte një ditë dhe vërente se agjërimi nuk po e ndalonte nga kjo punë e keqe. Atëherë e dënoi veten, që sa herë të fliste fjalë të këqija për të tjerët, të jepte nga një dinar. Në fund tha: “U bë shkak dinari që të më ndalojë nga kjo vepër e keqe”.

Aliu (r.a.), ka thënë: **“Allahu i mëshiroftë personat, të cilët njerëzit i kujtojnë për të sëmurë, por ata s’janë të tillë.”** Dhe kjo ishte si pasojë e luftës me veten.

Kështu vepronin besimtarët e brezave të parë të devotshëm, kur i kërkonin llogari vetes, kur e qortonin atë dhe e detyronin të largohesh nga pasionet dhe t’i druhej Allahut (xh.sh.), duke vënë në zbatim fjalën e Tij:

“Kush i frikësohet paraqitjes para Zotit të vet dhe e ndalon veten nga epshet, xheneti do të jetë vendi i tij i sigurt”. (Naziat, 40-41)

Shkenca e kimisë

Ma. Artur Tagani

Alkimia, zanafilla e shkencës së kimisë, është një shkencë për të cilën njerëzit janë interesuar që në kohët e hershme. Mendohet se kjo shkencë zë fill që me Hermesin, apo siç e njohim ne, **Profetin Nuh (a.s.)**. Në etapat e para të saj, temat e kimisë ishin të ndryshme. Ajo merrej me objektet qiellore, qeniet fizike dhe, në veçanti, me ndërlidhjen mes mineraleve. Hulumtimi i transformimit dhe i veçorive të mineraleve, si dhe dobitë e tyre për shpirtin dhe trupin e njeriut, ishin disa nga problematikat e tjera që trajtonte kimia.

Kimia moderne fillon me fenë Islame. **Xhabir Ibn**

Hajjani (-805) dhe **Ebu Bekr Zekerijja er-Razi (-932)** ishin themeluesit e kësaj shkence.

Angazhimi i myslimanëve me shkencën e kimisë daton që në etapat e para të përhapjes së fesë Islame. Të parët që dihet se kanë qenë të interesuar për kiminë dhe që kanë bërë punime në fushën e kimisë janë **Halid bin Jezid (-708)** dhe **Imam Xhafer es-Sadik (-765)**. Disa historianë i atribuojnë Halid bin Jezidit disa libra mbi kiminë. Fakti se Imam Xhafer es-Sadik është marrë me kimi, bazohet në fjalët e kimistit të madh Xhabir Ibn Hajjanit, i cili e përmend Xhafer es-Sadikun si profesorin e tij.

S'ka dyshim, që përfaqësuesi më i madh i kimisë dhe i alkemisë është Xhabir Ibn Hajjani, i cili njihet prej latinëve me emrin "**Geber**". Më pas vjen sofisti i njohur Dhu'n-Nun el-Misri (-859), por dhe shumë kimistë të tjerë të shquar, si: Ibn Vahshijja, Ebu Bekr Zekerijja er-Razi, Ihvan'us-Safa, Mesleme bin Ahmed el-Medrid, Kalifi Hakem i Fatimive, Tugrai, Ebu Abdullah Muhammed, Ibn Amjal el-Temimi, el-Iraki, Xhildaki, si dhe një sërë shkencëtarësh të kimisë që kanë jetuar gjatë Perandorisë Osmane.

Vetëm veprat e Hajjanit, që lidhen me kiminë janë me qindra, shumica e të cilave janë përkthyer në latinisht mes shekujve XI-të e XIII-të. Ndërsa veprat e Razit, janë mbi njëzet dhe pjesa më e madhe e tyre janë përkthyer, po ashtu, në latinisht. Ndër veprat më të shquara janë:

Sirru's-Sirr (E fshehta e të fshehtës) dhe **Kitabu'l-Esrrar** (Libri i të fshehtave).

Punimet mbi kiminë në botën Islame ishin të ndikuar nga punimet mbi alkiminë që qenë bërë në Epokën Helenistike e në Aleksandri. Sipas alkimistëve të periudhës para Islame, të gjithë metalet në natyrë janë të përbërë nga zhiva-squfuri. Ato kanë ndryshime në veçoritë e tyre të brendshme e të jashtme. Kësisoj, duke përdorur sqfur dhe zhivë, është e mundur të arrihet tek metali që kërkohet (**teoria e transmutacionit**). Duke u bazuar në këtë mendim, shumë kimistë kanë provuar të prodhojnë flori apo argjend duke përdorur metale që konsideroheshin më pak të vlefshëm, si zhivën, sqfurrin, plumbin dhe bakrin.

Sipas kësaj, kimistët e botës Islame u munduan të arrijnin të ashtuquajturën materie absolute (**eliksir**). Për arsye se në syrin e kimistëve apo alkimistëve të atëherëshëm floriri ishte metali më i përafërt me absoluten, ai është përdorur më së shumti në këto punime.

Floririn e kanë treguar me këtë simbol: **θ**. Këto simbole janë përdorur deri në shekullin e XVIII-të. Simbolet e reja kanë filluar të përdoren nga shekulli i XVIII-të e mbrapa.

Që nga fillimet e saj, shkenca e kimit në historinë Islame u zhvillua në **dy shkolla** kryesore. Njëra i ka rrënjët në kohë të hershme; filloi me Xhafer es-Sadikun dhe njihej me emrin "**Kimia shpirtërore**" apo "**Alkimi**". Themeluesi i saj është Xhabir Ibn Hajjani. Veçoria e kësaj shkolle është se metalet, mineralet apo krijesat e tjera, nuk trajtohen thjesht sipas vlerës së tyre kimike-fizike; duke u nisur nga besimi se çdo gjë zotëron edhe një shpirt në vetvete, janë përpjekur të bëjnë lidhje mes shpirtave dhe veçorive të tyre kimike. Ata mendonin se, duke ndikuar në aspektin e tyre shpirtëror, do të mund t'i transformonin përbërjet e mineraleve dhe të objekteve, pasi sipas tyre, çdo materie ka një gjë të përbashkët e të njëjtë, që është shpirti. Për shkak të kësaj karakteristike që zotëron alkimia, kjo shkollë ka pasur edhe kundërshtarët e saj qysh në kohët e hershme. Mirëpo, edhe ata që ishin kundër, kanë kontribuar në një mënyrë efektive për zhvillimin e kësaj kimie alkimike. Për të treguar se parimet e alkimisë ishin të gabuara, ata bënë eksperimente të ndryshme. Njëri prej këtyre kundërshtarëve, shkencëtari **el-Bejruni** (-1051), ishte një figurë mjaft e njohur.

Themeluesi i shkollës tjetër është er-Razi. Kjo është shkolla më shkencore, e cila bazohet në eksperimentet kimike për të analizuar veçoritë kimike dhe fizike të materieve. Kjo metodë ngjan shumë me **kiminë moderne**. Për këtë arsye, shumë studiues, si E. J. Holmyard, e konsiderojnë er-Razin themelues të kimit moderne. Më pas, kjo shkollë është pasuar nga kimistë të shquar, si Ibn Sina, Ibn Umej, Ebu Mansur el-Muvaffak dhe Mensuru'l-Kamil.

Ibn Sina (Avicena)

981-1037

Ibn Sina, i njohur në perëndim me emrin Avicena ishte fizikani, filozofi, enciklopedisti, matematicieni dhe astronomi më me famë në kohën e tij. Kontributi kryesor i tij në shkencën e mjekësisë ishte libri i tij i njohur “el-Kanun fi Tibb”, i njohur në perëndim “Kanuni”. Asnjë shqyrtim në shkencën e mjekësisë nuk mund të kompletohej pa iu referuar Ibn Sinas.

Ebu Ali Husein ibn Abdullah ibn Sina u lind më 981 ne Afshan afër Buharas (Azia Qendrore). Në moshën 10 vjeçare u thellua në studimin e Kuranit dhe shkencave themelore. Studioi logjikën nga Ebu Abdullah Natili, filozof me famë i asaj kohe dhe studimi i filozofisë përfshinte libra të ndryshëm të dijetarëve grekë dhe myslimanë. Ne rininë e tij ai tregoi zgjuarsin të mrekullueshme në mjekësi dhe ishte i njohur në rrethin e tij. Në moshën 17 vjeçare ai me sukses kuroi Nuh ibn Mensurin, mbretin e Buharas, nga një sëmundje nga e cila të gjithë fizikanët e njohur kishin hequr dorë. Me shërimin e tij, mbreti Mansur kishte dëshirë ta shpërblente atë, por fizikani i ri, të vetmen dëshirë kishte që t’i lejohej përdorimi i bibliotekës së pasur të mbretit.

Ibn Sina, pas vdekjes së babait të tij, udhëtoi për në Xhurxhan, ku takoi bashkëkohësin e tij të njohur Ebu

Reihan Bejruni. Më vonë ai shkoi në Rej dhe më pas në Hamad, ku shkroi librin e tij të famshëm “El-Kanun fi’ t -Tibb”. Aty, ai kuroi mbretin e Hamadanit, Shems el-Devleh, për dhimbjet e barkut. Nga Hamadan ai kaloi në Isfahan (Irani i sotëm), ku përfundoi shkrimet e tij të shumta e të shquara. Megjithatë, ai vazhdoi udhëtimin ku lodhja mendore dhe trazirat politike dëmtuan shëndetin e tij. Përfundimisht, ai u kthye në Hamadan ku edhe vdiq në vitin 1037.

“el-Kanun fi’ t-Tib” (Kanuni i Mjekësisë) është një enciklopedi vigane me mbi një milion fjalë. Libri shqyrton njohuritë mjekësore të vlefshme nga burimet e lashta si dhe myslimane. Për shkak të trajtimit sistematik, formës së përkryer si dhe vlerës thelbësore, Kanuni ua kalon të gjithë librave të kohës dhe qëndron suprem për gjashtë shekuj. Ibn Sina, jo vetëm që përmbloodhi diturinë ekzistuese, por gjithashtu dha kontribut të madh origjinal. Libri “el-Kanun fi’ t-Tib” flet për mjekësinë e përgjithshme, drogat e ndryshme (706 lloje), sëmundjet që ndikojnë në të gjitha pjesët e trupit nga koka deri tek këmbët, në veçanti patologjinë dhe farmacinë. Njihet si libri më autentik mjekësor.

Ndër kontributet e tij origjinale janë arritjet, si njohja

e natyrës infektuese të tuberkulozit, përhapja e sëmundjeve përmes ujërave të zeza, ndërlihdja në mes psikologjisë dhe shëndetit. Ishte i pari që shpjegoi sëmundjen e meningjitit dhe dha kontribut të veçantë në fushën e anatomisë, gjinekologjisë dhe shëndetit të fëmijëve. Gjithashtu ai ishte i pari që sugjeroi mjekimin e fistelës së gjëndrrave të lotëve dhe prezantoi sondën (vegël për mjekim) për kanalin.

Kanuni i Ibn Sinas përmban shumë zbulime anatomike të cilat pranohen edhe sot. Ibn Sina ishte shkencëtari i parë, i cili shpjegoi minutën dhe paraqiti grafikun e syrit me pjesët e tij përbërëse si për shembull, të bardhit e syrit, kornea, koroidi, iridën, retinën, nervin optik dhe të tjera.

Ibn Sina kundërshtoi hamendjet dhe supozimet në anatomi dhe u sugjeroi fizikanëve dhe kirurgëve që diturinë e tyre ta bazojnë në studimet e trupit të njeriut. Ai vërejti që aorta përmban tre valvula, të cilat hapen kur gjaku vërshon në të nga zemra gjatë tkurrjes dhe mbyllen gjatë çlirimit të zemrës që gjaku të mos mund të kthehet mbrapsht në zemër. Ai pohonte se lëvizjet muskulare janë të mundura për shkak të nervave të lidhura me to, si dhe perceptimi i dhembjeve në muskuj gjithashtu, është për shkak të nervave. Për më tepër, ai vëzhgoi që shpretka e mëlçisë dhe veshka nuk përmbajnë asnjë nerv, por nervat janë të ngulitura në mbështjellësit e këtyre organeve.

Kanuni është përkthyer në latinisht nga Gerardi i Kameronës në shekullin 12. Libri u bë tekst për mësimin mjekësor në shkollat Evropiane. Nevoja për të, vërtetohet me faktin se në tridhjetë vitet e fundit të shekullit pesëmbëdhjetë është botuar gjashtëmbëdhjetë herë, 15 në gjuhën latine dhe 1 botim në gjuhën hebreje si dhe është ribotuar mbi njëzet herë në shekullin gjashtëmbëdhjetë. Në vitin 1930, Kameron Gruner pjesërisht përktheu këtë libër në gjuhën angleze me titullin "Një trajtim mbi Kanunin e Mjekësisë të Avicenës". Nga shekulli dymbëdhjetë deri në atë shtatëmbëdhjetë libri ka shërbyer si udhërrëfyes kryesor në shkencat mjekësore në perëndim. Dr. William Olser, autori i librit "Evolucioni i Shkencës Moderne" shkruan: "Kanuni ngeli si bibël mjekësie për kohë të gjatë, më shumë sesa çdo punim tjetër."

Kitabu'sh-Shifa (Libri i Shërimit) i Ibn Sinas është një enciklopedi filozofike, e cila përfshin një horizont të gjerë njohurish nga filozofia dhe shkenca. Filozofia e tij përfshin atë të Aristotelit, influencën e Neo-Platonit si dhe mendimet e dijetarëve myslimanë. Në përkthi-

min latin libri njihet me emrin "Sanatio". Pranë librit "Kitabu'sh-Shifa" gjithashtu janë të njohura edhe punimet e tij, si "en-Nexhat" dhe "Isharat". Gjithë fushën e filozofisë ai e ndan në dy kategori: njohuritë teorike dhe njohuritë praktike. E para përfshin fizikën, matematikën, dhe metafizikën dhe e fundit etikën, ekonominë dhe politikën.

Ibn Sina, gjithashtu, dha kontribut në matematikë, fizikë, muzikë dhe lëme të tjera. Ai bëri disa vëzhgime astronomike dhe shpiku një instrument për të rritur precizitetin në lexim. Në fizikë ai kontribuoi në studimin e formave të ndryshme të energjisë, nxehtësisë, dritës dhe mekanikës si dhe disa koncepte si forca, vakuumi dhe infiniti. Ai parashtroi një ndërlihdje në mes kohës dhe lëvizjes dhe gjithashtu bëri studime në gravitacionin specifik si dhe përdori termometër ajror.

Në lëndën e kimisë, ai nuk besonte në mundësinë e shndërrimeve kimike në metal. Këto mendime ishin në kundërshtim të plotë me ato të kohës së tij. Vepra e tij për mineralet ishte një nga burimet kryesore për enciklopedistët e krishterë në fushën e gjeologjisë së shekullit XIII.

Në lëmin e muzikës, kontributi i tij ishte një përmirësim i punës së Farabiut dhe me diturinë e tij i tejkalonte

dijetarët e asaj kohe në këtë fushë.

Studimet e Ibn Sinait mbi ekzistencën (ekzistencën ku të gjitha elementet janë të përbashkëta, e jo kur ajo kufizohet vetëm në një gjini që do të ishte e përbashkët) mbështetet në dy dallime themelore që e karakterizojnë tërë ontologjinë e tij. Njëri nga ato dallime ka të bëjë me esencën apo me qenësinë e gjërave (mahijje) dhe me ekzistencën e saj (vuxhud), ndërsa dallimi tjetër i përket domosdoshmërisë, mundësisë apo pamundësisë. Kur dikush mendon mbi diçka, ai menjëherë në kuadër të mendimit të vet mund të hetojë dy aspekte të ndryshme mbi atë çka mendon. Njëri është thelbi apo qenësia e tij, pra tërë ajo që vjen si përgjigje e pyetjes: “Çfarë është kjo?”, ndërsa aspekti tjetër është ekzistenca e atij objekti. Për shembull, kur dikush mendon një kalë, ai në mendimin e vet mund ta shtrojë dallimin në mes idesë dhe përmbajtjes që nënkupton trajtën, formën, ngjyrën dhe çdo gjë tjetër që përbën esencën e kalit, dhe ekzistencën e këtij kalë në botën e jashtme. Në ndërdije, qenësia e gjërave është e pavarur nga ekzistenca e tyre. Dikush mund të mendojë mbi qenësinë e ndonjë objekti, por kurrë të mos mendojë në ekziston apo jo ai objekt. Në botën e jashtme, megjithatë, esenca dhe ekzistenca e çfarëdo objekti janë të ngjashme. Këto nuk janë dy komponentë që secila për vete do të kishin vër-

tetësi të jashtme të pavarur dhe që të dyja të bashkuara do të duhej të formonin ndonjë objekt, si për shembull, prej ujit dhe miellit bëhet brumi. Vetëm se në ndërdije dhe në analizat e arsyes njerëzore mund të ndahen që të dy këto elemente njëri prej tjetrit, kurse të gjithë e dinë se çdo objekt në univers e ka esencën e vet së cilës i është shtuar ekzistenca.

Pasi e sqaroi dhe e shtroi këtë dallim themelor, Ibn Sina vërtetonte se, edhe pse ekzistencës së ndonjë objekti i është shtuar esenca e tij, ekzistencë është ajo që secilës esencë apo qenie i jep vërtetësinë e saj dhe, për këtë shkak kjo ekzistencë është kryesore (asl).

Sipas Ibn Sinait, klasifikimi i qenies në të pamundshme (mumtani), në të mundshme (mumkin) dhe në të domosdoshme (vaxhib) ka një lidhje të ngushtë me dallimin mes esencës dhe ekzistencës. Kjo ndarje, të cilën e pranuan edhe filozofët islamë, që erdhën pas Ibn Sinait, por edhe skolastikët latinë, në këtë formulim nuk ekziston tek Aristoteli. Ky klasifikim rrjedh pikërisht nga Ibn Sina. Në të vërtetë Ibn Sina e bazon tërë filozofinë e vet në këtë klasifikim të qenies dhe në lidhshmërinë e ndërsjellë në mes esencës dhe ekzistencës në të tria rastet veç e veç. Nëse një subjekt e paramendon esencën e ndonjë objekti dhe, i vetëdijshëm se në asnjë mënyrë nuk mund të krijohet ekzistenca e atij objekti, objekti i tillë nuk mund të ekzistojë. Një objekt i tillë është i pamundshëm dhe i paqenë, siç është rasti me zanafillën tjetër të universit, ekzistenca e të cilit do të ishte absurd metafizik dhe do të përfundonte në kundërthënie. Pra, nëse për esencën e ndonjë objekti është fare e njëjtë, në ekziston apo jo, pra ekziston apo nuk ekziston, ai objekt është qenie e mundshme sikur të gjitha krijesat tjera në univers, esenca e të cilave mund të bëhet ekzistuese apo të mbetet joekzistuese. Më në fund, nëse esenca është e pandashme nga ekzistenca dhe, nëse mosekzistenca e saj do të shpinte në absurd dhe në kontradiktë, një ekzistencë e tillë është e domosdoshme. Në këtë rast, esenca dhe ekzistenca njëjtësohen dhe kjo ekzistencë është e domosdoshme. Pra, Zoti ekziston, sepse ekzistenca dhe esenca e Tij janë të pandashme njëra nga tjetra. Ekzistenca e Tij është esenca e Tij dhe, esenca e Tij është ekzistenca e Tij. I vetmi është Ai që ka ekzistencë në Vete dhe që ekziston Vetë për Vete. Çdo gjë tjetër që ekziston e ka ekzistencën e vet së cilës i është bashkangjitur esenca si rastësi dhe, për këtë shkak, këto janë ekzistenca të mundshme. Ekzistimi i universit nuk e ka statusin e lartësisimit nga statusi i së mundshmes dhe në çdo moment ekzistence, ai varet nga ekzistenca e cila të gjitha qenieve të mundshme u jep ekzistencë dhe vazhdimisht derdh dritë mbi ta nga ekzistenca e Vet.

Arsimi në Kosovë ndërmjet viteve 1877-1912

Shteti Osman investoi për arsimin në Kosovë ndërmjet viteve 1877-1912. Në një vendim të vitit 1903 u urdhërua hapja e 18 iptidaijeve në Lumë. Ky fakt përbën një shembull mjaft interesant.

Procesi i ndërtimit të shkollave brenda shtetit Osman duket se është zgjidhur së pari në Kosovë. Në një kohë shumë të shkurtër u hapën me qindra shkolla dhe u emëruan mësuesit. Përqindja e frekuentimit të shkollës në Kosovë ishte shumë e lartë. Kjo kuptohet nga gjendja e shkollave, që, pas një kohe të shkurtër, ose u shtua edhe një kat tjetër ose u ndërtuan të reja.

Shteti Osman ndërmjet viteve 1877-1912 është përpjekur në maksimum, megjithëse kishte shumë vështirësi, për ta modernizuar arsimin dhe për t'iu përgjigjur nevojave të kohës në të gjithë gjeografinë brenda kufijve të tij. Kështu që për rritjen e cilësisë së arsimit, për modernizimin dhe frytëdhënien e tij janë interesuar edhe vetë sulltanët.

Pasi vendosën pushtetin e tyre në Kosovë, Osmanët, ashtu siç bënin në të gjitha vendet e tjera brenda kufijve të këtij shteti, së pari ndërtuan xhami dhe, menjëherë pas tyre, mektebe dhe medrese për edukim. Xhamitë ishin institucione edukimi të përgjithshëm. Fëmijët, të rinjtë dhe të mëdhenjtë merrnin mësim fetare në xhami, si: shkencat e Kuranit, hadith, fikh, ahlak, itikat dhe ibadet. Xhamitë, teqetë dhe zavijet në Kosovë janë hapur paralel me shkollat fillore dhe me medresetë. Këto institucio-

ne edukimi u përhapën në çdo skaj të Kosovës dhe në to u dërguan mësues për të dhënë mësim.

Në Arkivin Osman të Kryeministrisë Turke gjenden afërsisht 911 dokumenta në lidhje me arsimin në Kosovë mes viteve 1877-1912. Këto dokumente hedhin dritë mbi tema të ndryshme, të cilat mund të rigrupohen si më poshtë:

1. Ndërtim, hapje, rikonstrukcion, dhe mbyllje shkollash si dhe pagesa të ndryshme në lidhje me arsimin.

2. Emërimi i drejtorit të arsimit, të anëtarëve të drejtorisë, sekretarit të drejtorisë, të mësuesve dhe nëpunësve të tjerë, transportet, ndërrimi i vendeve të punës, të drejtat personale të nëpunësve, fillimi dhe largimi nga puna, të dhënat e rrogave, të syrgjynosurit, shpërblimet etj.

3. Buxheti i shkollave dhe drejtorive, gjërat e nevojshme, si: libra, mjete kancelarie dhe artikuj të tjerë. Caktimi i mjeteve dhe sigurimi i tyre.

4. Të dhëna në lidhje me publikimet në gjuhë të huaj, libra mësimi në gjuhë të huaj, ndalesat, dokumente aprovimi etj.

5. Nevojat e nxënësve, problemet e tyre, lejet, transportet, regjistrimet, diplomat etj.

6. Lejet e publikimit të librave që shtjellohen gjatë mësimin në shkollë.

7. Problemet e shkollave të pakicave, aktivitetet ilegale të mësuesve Bullgarë, Serbë, Rumunë dhe Rusë që punonin në shkollat e pakicave.

8. Marrëdhëniet e drejtorive dhe shkollave me institucionet e tjera, gjendjet ligjore, ndihmat e tyre të ndërsjellta etj.

Deri në vitin 1869, në Prishtinë bëhej mësim arabisht në një medrese. Abdurrahman Pasha prej Prishtine, urdhëroi në vitin 1869 të ngrihej një shkollë. Kështu në Prishtinë filloi edukimi modern i asaj kohe. Shkolla e parë iptidajje në Prishtinë u hap në vitin 1882. Në këto vite, në Prishtinë u hap edhe një shkollë për vajzat.

Në vitin 1896 në Prishtinë, në shkollën iptidajje, mësonin 148 djem kristianë, në shkollën fillore për vajza mësonin 60 nxënëse kristiane dhe në shkollën iptidajje hebreje mësonin 70 nxënës.

Në vitin 1904 një shkollë iptidajje u shndërrua në rushtije. Po ashtu në vitin 1905 në Prishtinë u hap

një idadije dhe u emëruan mësuesit e saj.

Nga letërkëmbimet në lidhje me shkollën, kuptohet se në vitin 1908 në Prishtinë ishte e hapur shkolla *Darulmuallim*.

Megjithëse nuk dihet se kur është ndërtuar, rush-tija e Mitrovicës është hapur në 1891.

Në vitin 1896 në qytet në shkollën rushtije merrnin mësim 80 nxënës, në shkollën iptidajje 111 dhe në shkollën fillore plotësisht 95 nxënës.

Në vitin 1903 dhe 1904 në shumë fshatra të Vulçitrinës u hapën shkolla iptidajje dhe këtyre shkollave iu dërguan libra dhe artikuj të ndryshme shkollore nga Stambolli.

Në vitin 1895 rushtija e Gjilanit ishte e hapur dhe vazhdonte arsimimin.

Sipas asaj që kuptohet nga një vendim qeraje, i shkruar në vitin 1906 në Gjilan, një shkollë vajzash ishte e hapur dhe vazhdonte edukimin.

Dokumenti më i vjetër në Arkivin Osman të Kryeministrisë Turke në lidhje me Preshevën mban datën 1878. Në vitin 1878 në Preshevë shkolla rushtije ishte e hapur dhe mësuesit ishin në krye të detyrës.

Në shkollën rushtije ishin të regjistruar 51 nxënës, në shkollën iptidajje 71 djem e 32 vajza dhe në shkollën fillore 41 nxënës.

Nga një shkrim i vitit 1900, në lidhje me buxhetin, kuptojmë se në fshatin Dobroshin të Preshevës ishte e hapur një iptidajje, ndërsa nga vendimi i emërimit si mësues të Behlul Efendiut në vitin 1909, mësojmë se edhe në fshatin Konxhull ishte e hapur një shkollë iptidajje.

Dokumentet e para që gjenden në Arkivin Osman të Turqisë në lidhje me çështjet e edukimit në Prizren i takojnë vitit 1883. Ato flasin për shkollat iptidajje që do të ndërtoheshin në fshatrat Lodorofça, Qar dhe Asrije.

Një dokument tjetër i përket vitit 1894 dhe është në lidhje me shkollën ortodokse serbe.

Në një dokument të vitit 1900, thuhej se për miratimin e diplomave ishte e mjaftueshme që mësuesit dhe mësueset që do emëroheshin në shkollat ortodokse në Prizren dhe Shkup t'i dërgonin diplomat e tyre bashkë me raportin e marrë nga administrata lokale në drejtorinë e edukimit të vilajetit që kështu të kishin lehtësime për aplikimet e metropolitëve në këtë çështje.

Fakti se gjendet një dokument që flet për shkatërrimin e shkollës rushtije në Prizren dhe për rindërtimin e saj në vitin 1894, do të thotë se kjo shkollë duhet të ketë qenë hapur para kësaj date.

Në vitin 1896 shkolla rushtije ishte në ndërtim e sipër. Po ashtu në të njëjtin vit mbaroi ndërtimi i shkollës. Në shkollën rushtije mësonin 119 nxënës, në katër shkollat iptidajje 278, në 29 shkollat fillore 1093 djem dhe 765 vajza. Ndërsa në Rahofçë, në 3 shkollat e lagjes ishin të regjistruar 50 nxënës myslimanë dhe 15 jomyslimanë.

Në vitin 1900 mbaroi ndërtimi i shkollës iptidajje

të fshatit Hamidije.

Në vitin 1901 në Prizren urdhërohej hapja e Darulmuallim.

Në një dokument që i përket vitit 1903 është shtjelluar çështja e emërimit të mësuesit që jepte lëndën e vizatimit në Idadijen e Prizrenit.

Në vitin 1905 filloi të bëhej emërimi i të diplomuarve nga Darulmuallim. Në vitin 1908 dërgohet urdhri për rikonstruksionin e shkollës Darulmuallim të Prizrenit ose marrjen me qera të një ndërtese tjetër.

Në vitin 1896 në shkollën rushtije të sanxhakut të Pejës mësonin 33 nxënës. Sipas librit të statistikave vjetore, që u botua në 1896, në qendrën e qytetit të Pejës gjendeshin 19 shkolla fillore ku 18 prej tyre ishin për djem dhe 1 për vajza.

Në vitin 1898 edhe shkolla Idadije e Pejës numërohet mes institucioneve arsimore.

Para se në Gjakovë të hapeshin shkollat moderne, dy medresetë, Medrese-i Xhedid dhe Kebir, ishin aktivite.

Viti i hapjes së rushtijes së Gjakovës është 1864. Librat me të cilët bëhej mësim në këtë shkollë, me vite janë dërguar falas nga Stambolli dhe ata që diplomoheshin këtu, e vazhdonin edukimin në idadijen e Shkupit në konvikt pa pagesë.

Në vitin 1896 në shkollën rushtije mësonin 120 nxënës, në tetëmbëdhjetë shkollat fillore 1051 djem dhe 358 vajza.

Shkolla iptidajje në lagjen Çarshi, në vitin 1904 filloi të mos e përballonte ngarkesën, kështu që prefektura e Kosovës u urdhërua të ndërtojë një shkollë të re ose të marrë me qera një ambient të përshtatshëm për arsimimin e fëmijëve. Shkolla iptidajje në fshatin Punashanko të Gjakovës u ndërtua në vitin 1904.

Martesa duhet ta afrojë njeriun me Krijuesin e tij

Martesa është një parzmore që e mbron njeriun nga gjynahu, është një qasje e dy njerëzve të bashkuar drejt së drejtës. Në këtë këndvështrim martesa është njëkohësisht qëllim për t'ju afruar Krijuesit.

Djaloshi, pasi mbaroi shkollimin dhe ndërtoi punën e tij, tashmë mendon të martohet dhe të ndërtojë familjen. Për këtë pyet dhe kërkon të dijë: “Me kë do të martohem dhe si duhet të jetë ajo?” Ata që japin mendime janë të shumtë: “Vajza me të cilën duhet të martohesh duhet të jetë kështu e ashtu...” Por nëna dëshiron që vajza të jetë edhe e bukur.

Vajzës po ashtu i afrohet koha e martesës. Edhe ajo fillon të mendojë: “Çfarë tiparesh dhe cilësish duhet të kërkoj te njeriu me të cilin do lidhi jetën? A duhet të ketë rëndësi devotshmëria e tij apo jo? “Ndërkohë, nëna e porosit vajzën që të martohet me një njeri të pasur në mënyrë që të

jetojë një jetë të rehatshme.

Edhe vajza, por edhe djaloshi janë disi të paqartë në lidhje me vendimet e tyre, sepse bashkëshorti/bashkëshortja ashtu siç mund të jenë djep i lumturisë, mund të jenë edhe burim i shkatërrimit të jetës. Kur Kurani famëlartë cilëson bashkëshortët shprehet: “**Ata janë për ju si një rrobë mbrojtëse, ashtu siç edhe ju jeni për ta një rrobë mbrojtëse..**” (Bakara 187) Veçanërisht në ditët tona ky ajet duhet të lexohet me vëmendje, sepse **në krye të çdo rruge është ndezur një zjarr...** Janë të panumërta burimet e gjynaheve, të cilat vazhdimisht synojnë ta sulmojnë njeriun, a thua se të gjithë janë bërë një për ta larguar atë nga Krijuesi i tij. Duket sikur janë ndërtuar barrikada në rrugët drejt Allahut (xh.sh.), shenjat udhërrëfyese drejt Ahiretit sikur janë përmbysur dhe jeta tërheqëse e të ashtuquajturit qytetërim, dashje pa dashje po e bën njeriun për vete. Çuditërisht njerëzit turma turma

po dalin nga një strehë xheneti, siç është familja islame, drejt kësaj jete të pakuptimtë. Ashtu siç mund të imagjini ç'mund ti ndodhë një ushtari që del nga refuxhioja e tij, ashtu është i ekspozuar njeriu i sotëm ndaj gjynaheve të shoqërisë. Njeriu mund të digjet nga zjarri i paturpësisë dhe degradimit moral, qoftë edhe duke qëndruar në shtëpinë e tij duke parë televizion, duke lexuar gazetën, madje edhe duke parë nga dritarja e shtëpisë së tij. Pikërisht në këtë moment, bashkëshortët janë “veshja-mburojë” e njëri-tjetrit, muri mes tyre dhe zjarrit. Kjo veshje nuk është e tillë vetëm për jetën e kësaj bote, por edhe parashutë me të cilën duhet të fluturohet për në jetën tjetër, sepse njeriu nuk është krijuar vetëm për të vrapuar pas kënaqësive të kësaj jete. Qëllimi i tij kryesor duhet të jetë njohja, pranimit dhe adhurimi i Krijuesit të tij, ecja në këtë botë për në botën tjetër. Martesa është pikërisht përzgjedhja e shokut/shoqes bashkëudhëtar të këtij rrugëtimi. Nëse ky bashkëudhëtar është afër ndaj Allahut, do të jetë bindur që ka gjetur lumturinë e të dy botëve, sepse Allahu (xh.sh.), thotë: **“Kush bën vepër të mirë, qoftë mashkull ose femër, e duke qenë besimtar, Ne do t’i japim atij një jetë të mirë (në këtë botë), e (në botën tjetër) do t’u japim shpërblimin më të mirë për veprat e tyre.”** (Nahl 97) Kjo ngjarje, e jetuar në Shekullin e Lumturisë, është shembull i faktit që martesa e afron njeriun me Allahun:

Kur Profeti (a.s.), po qëndronte me shokët e tij, po u fliste atyre në lidhje me rëndësinë që duhet t’u jepet të varfërve dhe nevojtarëve. Lexoi ajetin 92 të sures Al-i Imran: **“Kurrë nuk do ta arrini sinqeritetin e plotë me besim (as kënaqësinë e lumtur në xhenet), deri sa të mos e jepni më të dhembshmen (më të dashurën) e pasurisë suaj.”** Ebu Talha (r.a.), që gjendej në atë mes, i prekur shumë nga këto fjalë, menjëherë dhuroi bahçen e tij më të mirë të hurmave dhe të gjithë shtëpinë e tij. Teksa shkoi pranë shtëpisë, qëndroi larg, pa iu afruar bahçes. E çuditur, e shoqja e pyeti përse nuk afrohej dhe Ebu Talha (r.a.), i tregoi sesi e kishte dhuruar tërë pasurinë. E shoqja:

“Vetëm për vete e dhurove apo për të dy?” Ebu Talha (r.a.): “për të dy”, iu përgjigj. E shoqja Rumejsa i tha: “Allahu qoftë i kënaqur me ty, o Talha. Edhe unë të njëjtën gjë kisha menduar. Më prit se po vij edhe unë.” I ktheu shpinën shtëpisë dhe iku pa ia hedhur sytë fare. (Buhari)

Edhe ne duhet të marrim shembullin e tyre. Në vend që t’i qasemi

martesës si një mënyrë për të përmbushur dëshirat tona të epshit, duhet t’i qasemi asaj si një mundësi për të përmbushur ndjenjat e larta shpirtërore. Kur gjendemi përballë detyrës për të përzgjedhur bashkëshortin/bashkëshorten, duhet të përzgjedhim atë që na afron me Krijuesin, jo me dynjanë. Martesa jonë, d.m.th martesa islame, duhet të jetë e ndryshme. Familja islame duhet të jetë feneri ndriçues i familjeve të tjera; duhet t’u zgjasë dorën e ndihmës atyre që përpëliten të pashpresë.

Bashkëshortët duhet t’i gjenden njëri-tjetrit. Qëllimi ynë duhet të jetë shërbimi ndaj njerëzimit dhe, për këtë qëllim, bashkëshortët duhet të ndihmojnë njëri-tjetrin. Kur t’i thuhet: “Jep për hir të Allahut”, duhet të japë, kur të thojë “po dal për hir të Allahut”, duhet të përcillet, e kësajsoj të bëhen krah për njëri-tjetrin, ashtu siç nëna jonë Hatixheja (r.a.), i shpinte ushqimin Profetit (a.s.), në shpellën Hira, siç Amari dhe Sumejja ranë dëshmorë për Islamin e shumë e shumë sahabinj të tjerë emigruan këmbëzbathur në rrëzën përvëluese të shkretëtirave arabe. Për bashkëshortët të tillë mbreti i fjalës shprehet aq bukur:

“Është fatlum ai burrë, i cili për të mos humbur shokun e jetës, mundohet t’i ngjasë asaj dhe të bëhet i mbarë. Është fatlume ajo grua e cila bashkëshortin e saj e sheh të lidhur me fenë dhe, për të mos e humbur shokun e jetës, bëhet edhe më e devotshme dhe, teksa mundohet të gjejë lumturinë e kësaj bote, ndërkohë ka gjetur edhe lumturinë e tjetrës...”

Një lloj vaksine për çdo lloj gripi

Nga një studimi i kryer prej shkencëtarëve në USA, është arritur të zhvillohet një lloj vaksine që do t'i ndalojë të gjithë llojet e gripeve përfshirë këtu edhe gripet vdekjeprurës si H1N1 (gripi i derrit) dhe H5N1 (gripi zogjve).

Studiuesit e Universitetit të Chicago's, në bashkëpunim me studiuesit e Shkolles së mjeksisë të Universitetit të Emory's, në studimet e kryera mbi pacientët që e kishin kaluar me sukses gripin e derrit, vunë re se antikorpet, që ishin formuar në trupat e këtyre pacientëve, i kishin bërë të fitojnë imunitet ndaj shumë llojeve të gripit.

Në valën e parë të gripit vdekjeprurës të derrit, në vitin 2009, me qëllim që të mbrohej personeli mjekësor, shkencëtarët filluan të prodhonin antikorpet që ndodheshin në trupat e 9 pacientëve që e kishin kaluar me sukses gripin e derrit. Ekipi i studiuesve arriti të prodhojë 86 antikorpe që reagonin ndaj virusit të gripit H1N1.

Mbas eksperimenteve që u bënë me lloje të ndryshme të virusit të gripit, 5 nga antikorpet që ishin prodhuar, u shfaqën me cilësi mbrojtëse ndaj shumë lloje të viruseve të gripit, përfshirë edhe më vdekjeprurësit si "Gripi Spanjoll" dhe H5N1.

Studiuesit në një intervistë telefonike deklaruan se kanë filluar të punojnë për të prodhuar një vaksinë që do t'i përfshijë të gjitha llojet e viruseve të gripit.

Celularët 3G si furrë me mikrovalë

Celularët me teknologjinë 3G punojnë në frekuencën 2100 MHz, ndërsa furrat me mikrovalë në frekuencën 2450 MHz. Kjo tregon se të flasësh me celular 3G, është njësoj sikur të mbash në vesh një furrë me mikrovalë, e cila e bombardon trurin me valë elektromagnetike.

Prof. dr. Osman Çerezxhi, që është edhe kryetari i degës së Inxhinierisë Elektrike-Elektronike në Universitetin e Sakarjas në Turqi, bëri të ditur se vitet e fundit, përhapja e madhe e radiacionit elektromagnetik ndikon për keq në shëndetin e njeriut. Linjat e tensionit të lartë, pajisjet elektrike shtëpiake dhe, veçanërisht disa stacione dhe celularët, e kanë rritur në dimensione të frikshme ndotjen elektromagnetike. Kjo ndotje shkakton tumor në tru, kancer, lodhje, leucemi, sterilitet, humbje të kujtesës, anoreksi, probleme të gjumit, depresion dhe shumë shqetësime të tjera.

Prof. dr. Osman Çerezxhi theksoi se vitet e fundit janë publikuar raporte serioze në lidhje me dëmin që shkaktojnë celularët. Ai thotë se celularët me teknologjinë 3G punojnë në frekuencën 2100 MHz, ndërsa furrat me mikrovalë në frekuencën 2450 MHz dhe se këto janë frekuenca shumë të afërta me njëra-tjetrën. Frekuenca 1800 MHz nuk është

e vogël, por një telefon që punon me 2100 MHz është njësoj si një furrë me mikrovalë. Nëse e mbani afër trurit, ai lëshon valë gjatë gjithë kohës së bisedës që kryeni.

Ndër të tjera ai thekson: "Përse në furrat me mikrovalë zgjidhet frekuenca 2450 MHz? Sepse kjo është frekuenca e cila dërgon më tepër valë elektromagnetike tek produktet ushqimore si mishi dhe prodhimet e tjera biologjike. Kur kryejmë një bisedë, është njësoj sikur të mbajmë një furrë me mikrovalë në kokë. Provoni të vendosni një kockë dhe një copë mishi në furrën me mikrovalë. Mishi menjëherë piqet dhe nuk mund ta mbani në dorë, ndërsa kocka mund të mbahet. Fëmijët tanë janë shumë delikatë dhe ndikohen më së tepërmi nga këto aparate që përhapin valë elektromagnetike në një nivel kaq të lartë".

Boshti i tokës po rrëshqet

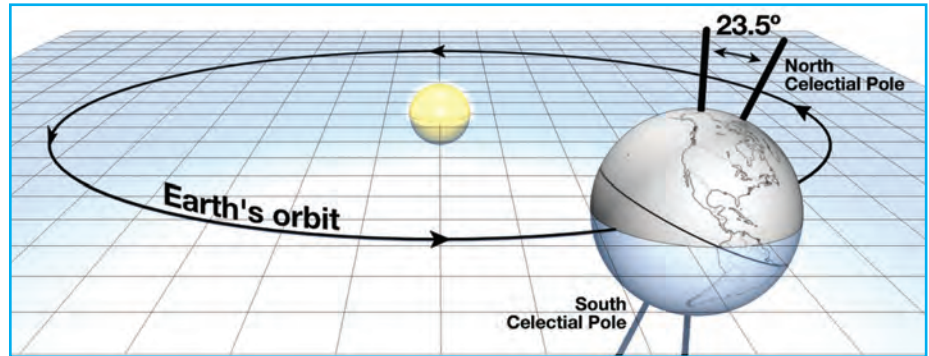

Polet po ndryshojnë pozicionin e tyre magnetik duke rrëshqitur 50 metra në ditë...

Për shekuj me radhë, eksploruesit, për t'u orientuar dhe për të gjetur rrugën, shikojnë yjet, pjesën me myshk të pemëve dhe busullën. Busulla tregon veriun, kështu që eksploruesit mund ta gjejnë rrugën shumë lehtë.

Mirëpo, polet po ndryshojnë pozicionin e tyre magnetik duke rrëshqitur 50 metra në ditë. Duke u nisur nga ky informacion, një ditë, busullat mund të tregojnë jugun dhe jo veriun. Ashtu siç ka ndodhur 780 mijë vjet më parë.

Duke u nisur nga kjo tezë, Agjencia Hapësinore Evropiane po fillon një projekt të ri. Qëllimi i projektit është lëshimi i 3 satelitëve në vitin 2012 nga Rusia. Këta satelitë do të shërbejnë

për të studiuar me detaje dhe në mënyrë 3 dimensionale fushën magnetike që rrethon tokën. Deri më sot, ky është projekti më i madh që është zhvilluar në fushën e shkencës gjeomagnetike.

Cila është rëndësia e fushës magnetike?

Sipas të dhënave që janë arritur nga studimet shumëvjeçare, dimë se shumë kohë më parë edhe planeti Mars ka pasur atmosferën dhe fushën e tij magnetike. Mirëpo për shkak të erëra-

ve dhe furtunave diellore, atmosfera dhe fusha e tij magnetike u zhdukën.

Ndërsa në tokë, për shkak të ndikimeve të kristaleve të hekurit që ndodhen në bërthamën e lëngshme në qendër të tokës, fusha magnetike e tokës po rrëshqet nga Kanadaja drejt Ruisë. Ky fenomen do të ndikojë busullat dhe si pasojë të gjitha mjetet e udhëtimit. Madje pistat e fluturimeve të aeroplanëve duhet të bëjnë ndryshime në mënyrë periodike sipas fushës magnetike, e cila mund të ndryshojë vazhdimisht.

U prodhuan lëndat më rezistente në botë

Studiuesit Izraelitë kanë bërë të ditur se kanë prodhuar një lëndë me rezistencë të jashtëzakonshme.

Ata theksojnë se kjo lëndë që është prodhuar në Universitetin e Telavivit, është lëndë më rezistente ndër lëndët e sintetizuara organike. Ajo është përfutur nga amino-acidet dhe është e hollë sa një të njëmijtat e metrit.

Mendohet se kjo lëndë do të gjejë përdorim të gjerë në fushën e mbrojtjes, në fushën biomjekësore dhe shumë fusha të tjera. Pritet që kjo lëndë të zëvendësojë lëndët që përdoren në prodhimin e mjeteve mbrojtëse, litarëve rezistentë, veshjeve kundër zjarrit dhe shumë mjete të tjera që mbrojnë jetën njerëzore.

Trazira në lindjen e mesme

Muaji i parë i vitit 2011 duket se ka filluar me trazira dhe gjakderdhje në Lindjen e Mesme. Libani, që dukej sikur ishte qetësuar dhe Tunizia, që për një kohë të gjatë ishte e qetë dhe ruante stabilitetin, po jetojnë zhvillime shumë të rëndësishme. Me tërheqjen e ministrave të mbështetur nga Hizbullahu, në Liban ra qeveria, ndërsa në Tunizi me kryengritjen e popullit mori fund pushteti 23 vjeçar i Zejn-el Abidin Bin Ali.

Qeveria e Libanit, formimi i së cilës zgjati 5 muaj pas zgjedhjeve të mbajtura në qershor 2009, nuk ishte jetëgjatë. Lëvizja e së Ardhmes, arriti të formojë një qeveri që si Kryeministër kishte Saad Haririn. Në qeverinë e pajtimit kombëtar morën pjesë edhe ministrat nga opozita, që njihet edhe si Aleanca e 8 Marsit. Qeveria e pajtimit ra me dorëheqjen e një ministri që mori pjesë në qeveri nga kontingjenti i Presidentit Mishell Sylejman së bashku me 10 ministra të mbështetur nga Hizbullahu. Në periudhën e ardhshme Presidenti i Libanit do të bisedojë me grupet në parlament, do të emërojë një kandidat të ri dhe do të bë-

hen punimet për formimin e një qeveri të re. Nëse merret parasysh struktura e ndarë politike dhe dallimet në pikëpamje mes grupeve, mund të thuhet se do të jetohet një proces i gjatë në formimin e qeverisë.

Në Tunizi, protestat e filluara para një muaji, u shndërruan në një revolucion të quajtur Revolucioni i Jaseminit. Si arsye ishte akumulimi me vite i problemeve si korrupsioni, varfëria, papunësia dhe herë pas here bllokimi i rrugëve demokratike. Por, ngjarjet që morën hov me djegien e vetes të një protestuesi tunizian gjatë një proteste para afërsisht 1 muaji, u rritën edhe më shumë me masat e ashpra të forcave të sigurisë. Si rezultat i protestave që u përhapën në shumicën e qyteteve të vendit, presidenti Bin Ali, i cili nuk arriti më të vendosë stabilitetin, duke ikur nga vendi, u strehua në Arabinë Saudite. Në vend, ku ngjarjet ende nuk janë ndalur, pritet që në ditët e ardhshme të përjetohen ngjarje të reja.

Protesta të ngjashme kanë filluar edhe në shtete të tjera të lindjes si Algjeria dhe Jemeni.

Trazirat nuk kursyen as Shqipërinë

Mosmarrëveshjet midis pozitës dhe opozitës janë pothuajse të përhershme në politikën shqiptare, por pas zgjedhjeve të fundit ato u rënduan edhe më tepër për shkak se opozita vazhdimisht akuzon pozitën për vjedhje të votave në zgjedhjet e fundit.

Këtyre mosmarrëveshjeve rreth një muaj më parë iu shtua edhe fakti i publikimit të një videoje, e cila akuzonte për korrupsion ministrin tashmë të dorëhequr të Ekonomisë, Ilir Metën. Videoja e publikuar shkaktoi një tërmet në qarqet politike, por indinjoi edhe qytetarët e thjeshtë. Për këtë arsye, kryetari i Partisë Socialiste Z. Edi Rama, kërkoi dorëheqjen e ministrit Ilir Meta që akuzohej për korrupsion, hetimin e çështjes dhe zgjedhje të parakohshme.

Partia Socialiste, e cila nuk mori përgjigjen e kërkesave të veta, më datën 21.01.2011 organizoi një protestë popullore në Tiranë me qëllim që të detyronte qeverinë për të shkuar në zgjedhje të parakohshme.

Sipas të dhënave të para, në protestë morën pjesë rreth

300 mijë persona, por, sipas disa gazetave dhe vëzhguesve të huaj, numri i protestuesve ishte rreth 20 mijë, shumica e të cilëve ishin simpatizantë të Partisë Socialiste. Demonstruesit e filluan demonstratën e tyre në mënyrë të qetë, duke kërkuar dorëheqjen e kryeministrit të vendit, Z. Sali Berisha. Më vonë situata u rëndua duke degjeneruar në përleshje ndërmjet demonstruesve, që kërkonin të hynin në godinën e Kryeministrit duke gjuajtur me mjete të forta dhe forcave të rendit që kërkonin të zbrapsnin protestuesit dhe të mbronin Kryeministrinë. Si pasojë e këtyre përleshjeve humbën jetën 3 persona dhe u plagosën 55 të tjerë, ndër të cilët 25 ishin policë.

Menjëherë pas ngjarjeve tronditëse që përfunduan me gjakderdhje, Presidenti i Shqipërisë, Z. Bamir Topi, u bëri thirrje liderëve të partive për mirëkuptim dhe gjakftohtësi. Edhe përfaqësues të komunitetit ndërkombëtar në Shqipëri dhe jashtë saj reagues ndaj demonstratës së organizuar nga opozita, duke bërë thirrje për qetësi dhe dialog konstruktiv mes forcave politike.

							<i>shkronja</i> QYTETI YNË NGA FOTO	QESHURI FTOHËSIT OSE NGROHËSIT	▼	▼	SHPIRTI (lat.) AJSHE ZUKA
							ÇIFLIGU	●			
							EMËR MASHKULLI	●			
							I NJËJTI	●			NDALOHE
							ISH FUTBOLLISTI FRANCEZ, ZINEDIN	●			
PUNËTORET NË TEATRIN E KUKULLAVE	EMNAK I NAZIMES	KRYEHOXHA I XHAMISË	BREJTËS GJITAR	BËJE ANULIMIN	TEMPO	ORE	TELEVISIONI ITALIAN PËRPUTHJET E VARGJEVE			DODA	
▶									DONA AIR EMËR I HUAJ MASHKULLI		
ASHTU QOFTË						EMËR MASHKULLI LUMË NË LUKSEMBURG				LITËR VEGËL BUJQËSORE	
ZA			"UNITED STATES" ALEN NURI			EMËR FEMRE NORA ISTREFI					
LLOJ NGJYRE PËR KËPUÇË							NËNAT ELEKTRON				
PAKICAT KOMBËTARE										<i>shkronja</i>	

anagramë

në tokën time,
 është në zemër feja ime.

--	--	--	--

terthore

AUTOR I ENIGMAVE: ARIAN AGUSHI